

11-25
16 a

Гос. Обл. Тр. Кр. Знак
Публичная Библиотечная
ОТД. НАЧ. ЛЯТ-РЫ

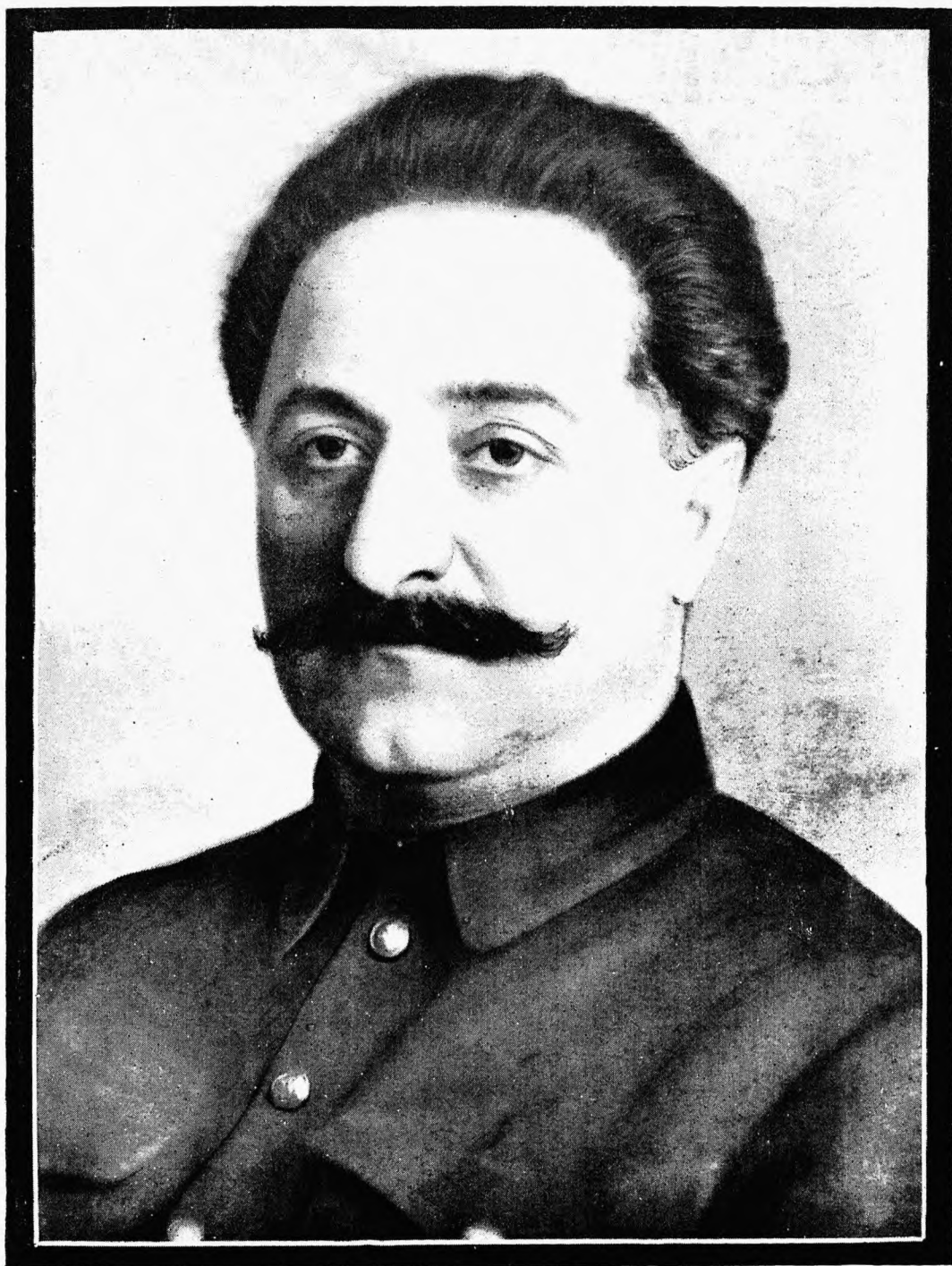
Коммунистиче ске

1937

SISUKORD

	Lhk.
Sm. G. K. Ordshonikidse surnud —	1
Seltsimees Ordshonikidse mälestuseks	2
Miljonite kohtu otsus töörahva alatu- tele äraandjatele	3
S. ALLERMANN:	
Naisterahvas NSV Liidus ja staalinlik Konstitutsioon	8
J. LAUBE:	
Esimese stahaanovliku aasta kokku- võtted	12
A. MAURER:	
Saavutatud ja kättevõidetud	16
O. R.:	
Lenini õpetus kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamisest sotsialistlikuks revolutsiooniks	21
R. VAKMAN:	
Maailma-majanduse küsimusi	27
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Exegi monumentum	31
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Delibasch	31
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Dubrovski (kalkend romaanist)	32
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Jutt surnud keisritütrest ja seitsmest kangelasest	39
A. S. PUSCHKIN (tõlge):	
Märkusi ja visandeid	44
IGOR GRABAR:	
Suur vene maalikunstnik V. J. Surikov	46
A. OSSIP:	
Enamlaste avatud meretee	49
J. SAVIAUK:	
Kultuurtaimede sortide tuletamine ja uuemad saavutused sel alal	55
Prof. SCHACHSEL:	
Rassiteooria, teadus ja proletaarne in- ternatsionalism	58
Väikesed teated	61
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välis- maalt. Eestist	62

Grigori Konstantinovitsh Ordshonikidse
1886—1937

²⁰⁷²
Kommunisti teel**RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI**

№ 2 (9)

Veebruar

1937

Valitsuse teadaanne

18. veebruaril, kell 17.30 minutit suri äkitselt Moskvas, omas korteris, Kremelis, südamerabandusse rasketööstuse rahvakomissaar, ÜK(e) Partei Keskkomitee poliitbüroo liige, seltsimees

**Grigori Konstantinovitsh
ORDSHONIKIDSE****Üleliidulise Kommunistliku (enamlaste) Partei
Keskkomitee poolt.**

ÜK(e) Partei Keskkomitee teatab suure kurvastusega parteile, tööliste-
klassile ja kogu NSV Liidu töörahvale, ning kogu maailma töörahvale, et
18. veebruaril, kell 5.30 minutit õhtul, suri Moskvas äkitselt meie partei suurim
tegelane, tuline, kartmatu enamlane-leeninlane, meie riigi majandusliku
ehitusetöö väljapaistev juht — ÜK(e)P poliitbüroo liige, NSV Liidu rasketööstuse
rahvakomissar, seltsimees

**Grigori Konstantinovitsh
ORDSHONIKIDSE.**

Seltsimees ORDSHONIKIDSE, kogu parteile, NSV Liidu töölisteklassile,
kogu maailma töörahvale kalli, laitmatu puhta ja kindla parteilase, enam-
lase, surm, kes oma kuulsa kangelasliku elu töölisteklassi asjale, kommunismi
asjale, andis, on kõige raskem kaotus kogu parteile ja Nõukogude Liidule.

Seltsimees ORDSHONIKIDSE kuju, tema ennatsalgav võitlus proletaarse
revolutsiooni eest, sotsialismi ehitamise eest meie riigis, vaimustab kogu töö-
rahvast, kõiki parteilasi, kõiki majanduse väerinna töölisi edasisele võitlusele
sotsialismi võidu eest, nõukogude tööstuse uute võitude saavutamise eest,
kogu meie sotsialistliku rahvamajanduse uue tõusu eest.

Üleliidulise Kommunistliku (enamlaste) Partei
Keskkomitee.

Seltsimees Ordshonikidse mälestuseks

Meie parteile sai osaks raske kaotus: 18. veebruaril suri äkitselt südamerabandusse seltsimees Grigori Konstantinovitsh Ordshonikidse.

Surm kiskus meie ridadest väljapaistva juhataja, väsimatu partei asja eest võitleja, sotsialistliku tööstuse hiilgavate võitude vahva juhataja ja organisaaatori, meie lähedase ja armastatud seltsimehe ja sõbra.

Kogu oma helge elu andis seltsimees Ordshonikidse tervelt töölisklassile, inimesoo vabastamisele, kommunismile. Juba noorepõlve aastatel astus seltsimees Ordshonikidse Lenini suure lipu alla ja sellest ajast peale kuni oma elu lõpuni kandis ta seda lippu ausalt ja truult käes, võideldes kõige eesrindlikumatel seisukohadel.

Tema elu oli lahutamatult seotud tööliste ja talupoegade revolutsiooniliku võitlusega tsaari-isevalitsuse ja kodanluse ning mõisnikkude ikke vastu, võitlusega suure proletaarse revolutsiooni võidu pärast NSV Liidus, valgekaartlaste vägede ja välismaade interventide purustamise organiseerimisega, sotsialismi võidurikka ehitamisega. Ja igal pool, kus voolas tema keev revolutsioonilik tegevus, tõi see endaga kaasa ühe võidu teise järele.

Seltsimees Ordshonikidse oli enamlase eeskuju, kes ei tundnud hirmu ega takistusi suurte eesmärkide kättesaamisel, mis partei üles seadis. Loitev energia, püsivus ja otsekohesus, hulkade väljapaistva organisaaatori ja juhataja anded olid temas ühendunud imestamisväärse omadusega — selle südamlikkuse ja seltsimeheliku lihtsusega inimeste suhtes, mis väga hästi kõigile tuntud on, kes sm Sergot isiklikult tundsid, ja millega tõelik enamlaneleeninlane teistest erineb.

Viimased seitse aastat seisis sm Ordshonikidse NSVL rasketööstuse eesotsas. Tema nimega on seotud sotsialistliku majanduse kõige suuremad võidud. Tema abiga lahendas partei kõige raskema ülesande — võimsa eesrindliku rasketööstuse ehitamise meie riigis, mis põllumajanduse, transpordi ja riigikaitse ümber relvastas. Rasketööstuse mitmemiljonilise töötajatearmee eesotsas võttis sm Ordshonikidse tormijooksuga ära ühe kõige raskema kindluse teise järele võitluses uue tehnika ehitamise ja vallutamise rindel. Armastusega kasvatas ta rasketööstuse andekate tegevlaste kaadreid, kes tihedalt enamliku partei ümber liitunud ja sotsialismi asjale lõpuni truud on.

Ja nüüd ei ole sind, kallis seltsimees Sergo, enam meiega! Selle kaotuse raskus jätab kustumata jäljed. Teda elab läbi valuga kogu meie maa töörahvas. Meie kaotasime su silmapilgul, kui sotsialism meie maal võidule jõudis. Nendes võitutes, mis meie suure võitluse teel saavutanud, on suur osa sinu tööd, sinu energiat, sinu piiritut truudust kommunismile.

Jäädvasti, kallis sõber ja seltsimees Sergo!

J. Stalin	M. Kalinin
V. Molotov	A. Shdanov
L. Kaganovitsh	P. Postõschev
K. Voroschilov	A. Andrejev
V. Tshubar	N. Jeshov
A. Mikojan	I. Akulov
S. Kossior	V. Meshlaur
G. Petrovski	N. Antipov
R. Eiche	M. Schkirjätov
J. Rudsutak	J. Jakovlev

MILJONITE KOHTU OTSUS TÖÖRAHVA ALATUTELE ÄRAANDJATELE

„MA ei süüdista üksinda! Ma süüdistan ühes terve meie rahvaga, süüdistan kõige raskemaid kuritegijaid, kes ainult ühte karistust väärt on — mahalaskmist, surma!“

Nii lõpetas oma süüdistusekõne prokurör sm Vöschinski kontrevolutsiooniliku nõukogudevastase trotskistide-jõugu protsessil 28. jaanuaril. Ja terve maa, Beringi väinast Poola piirini ja Põhja-jäämerest Pamiirini kajatas vastu: See on terve meie rahva, terve nõukogude maa rahva süüdistus! Surma neile inimsoo jätistele!

Ja kui kohus 29. jaanuaril oma otsuse andis: 13 kaebealust — surma, 3—10-ks aastaks ja 1 — 8-saks aastaks vangi, siis kajatas nõukogude maa tööraha kümnete miljonite suudest vastu: see on meie otsus; see on rahva otsus!..

*

Kui möödunud aasta augustis esimene kamp trotskistlikke mõrtsukaid nõukogude kohtu ees oma haisevaid tegusid paljastas, siis näis, nagu oleks see alatuse ja mädanuse kuristik, millest sügavamale raske on vajuda. Inimesed, kel keelel sõnad tööraha vabadusest, õnnest, heaolust; sõnad sotsialismist, kommunismist, kui vabast, helgest ühiskonnast, kultuuriliselt kõrgest, kõlbliselt ülevast, — need inimesed läksid kõige alatumatele mõrtsukatöödele nende vastu, kes seda inimsoo vabastuse kõrget ülesannet võidurikkalt teostavad... Miks? Milleks? — Et võimule pääseda, seletasid nad. Ja vandusid, et see kõik on, mis nende hinge taga peitus: sm Kirovi mõrtsukalik tapmine ja püüe tappa teisi partei ning nõukogude valitsuse juhtisid, sm Staliniga eesotsas. Ja ainult isiklikust võimuihast...

Oli õigus neil, kes nende alatute mõrtsukate vandeid ei uskunud, millega nad kümneid kordi kommunistlikku parteid ja tervet nõukogude ühiskonda olid petnud, iga vandega ainult oma alatusi varjates ja uutele kuritegudele võimalusi otsides. Teise trotskistliku jätistejõugu protsess möödunud jaanuaris kinnitas seda, näidates, et nende inimsoo rüvetiste alatusel, jälkusel, langusel üldse piiri ei näi olevat. Kas ei ole teotus inimsoo vastu neid marutõbiseid metsalisi üldse — inimesteks nimetada?

„Inimene! — kui uhkesti see kõlab!“ Tõsi — inimsugu ei tunne kõrgemaid arenemisnähte looduses kui inimest. Ja nüüd tuleb selle trotskistlike mõrtsukate, salanuhkide, müüdavate hingede kamba peames Pjätakov ning seab ennast uhkesse poosi:

„Olgu ma ka missuguseid kuritegusid teinud, ma olen siiski — inimene!“

Inimene?! Mis on järele jäänud inimese näost sel, kes teadlikult organiseerib kümnete, sadade, tuhandete, miljonite inimeste tapmist, alates väetitest lastest ja lõpetades inimsoo geenistega; kes organiseerib sõda, kaotust sõjas oma määle ja rahvale, kaotust, mis peab kaasa tooma miljonite tööinimeste hävitamise, kümnete miljonite kõige metsikuma orjapõlve, kõige jõhkrama, inimsoo ajaloo siiaamaani ennenägematu metsiku fashistliku terrori ja kurnamisega? Mis on inimese näost järele jäänud sel, kes oma maad ja rahvast alatult müütab kõige vihasematele rahva vaenlastele? Traditsioonilik Juudas, kes oma õpetaja 30 hõbeseekli eest ära müüs — mis oli tema süü nende trotskistlike juudaste kõrval, kes kümneid miljoneid surma ja metsikusse orjapõlve tahtsid ja tahavad saata? Vaevalt leidub veel sügavat põlastust ja madalust sisaldavat iseloomustust sellele jätistejõugule, kui ühe kaebealuse — Grasche — sõnad. See elukutseline salanuhk, spioon, kes oma alatut hingekest selles „käsitöös“ juba nii mõnelegi peremehele müünud, see müüdav nadikael leiab tarvis olevat enesele kergendust paluda sel põhjusel, et —:

„Mu kuritegelikus töös on mul mitmeidki peremehi olnud, seal hulgas ka fashistlik luure ja trotskistid; kuid... juudas-trotskist ei ole ma siiski olnud.“

See sopane hingeke, kes kunagi ennast parteipileti taha polnud peitnud, kes ennast müüs seeklite eest kuritegudeks, seegi sopane hingeke peab enesele häbiks — trotskist olla!

*

Jaanuaris möödunud protsess avas trotskistide kaardid, süüdistades valevandes veel haudagi järele neid, kes oma palga said möödunud aasta sügisel. Ta tõi täiel ulatusel avalikuks trotskistide

poliitilise programmi, mida Sinovjevite, Kamenevide, Mratshkovskide kamp „jumala keeli“ maha salgas. Ja sellest selgub, et see muidugi mitte ainult isiklik võimuiha ei olnud, mis esimest trotskistide keskkotta (keskust, tsentrumit) terrorile, mõrtsukatöödele ajas. Mida püüdis siis see kontrrevolutsioonilik jõuk kätte saada? Millest lähtus ta oma püüetes, millele toetus ta? Missugune oli ta tegevuse eesmärk, sõjaplaan, taktika, võitluseviisid? Peatume lühidalt neil küsimustel, sest nad võivad meid kergemini jälgile juhatada neile trotskismi jäänustele, kes siin-seal veel põranda all peidus võivad olla, oma kahjustavat tööd jätkates, ja keda vaja on armutult välja rookida.

Iga programm peab aluseks võtma olukorra hinnangu, analüüsi. Siit järgneb eesmärk, jõudude äramääramine, tee ja meetodite seade. Kuidas hindasid trotskistid olukorda? Põhijooneks ja „nurgakiviks“ oli ja on siin kõigi oportunistide (pändlaste) argpükslik suhtumine proletariaadi revolutsioonisse: iga võitluseteel ettejuhtuv raskus, takistus paneb neil põlved võdisema, sest *neil puudub usk proletariaadi jõusse, proletariaadi võidusse*, ja sellepärast on nad igal raskel minutil valmis väerinnalt plehku panema, et oma enese närust elukest päästa, kui see ka kaasvõitlejate äraandmist nõuaks.

See on muu seas ka Trotski iseloomujoon olnud esimestest päevadest peale, mil ta töölisteliikumisse sattus: võidu ja edu päevadel kangesti rrrrevolutsioonilikud sõnakõlksud ja enese mina hästi nähtavale upitamine, raskuse silmapilgul tõmmatakse saba jalgade vahele ja jookstakse pääsu otsima — vaenlastega kokku leppides... äraandmise hinnaga.

See Trotski „teooria“ ja praktika võeti ka siin aluseks — juba aastate eest: revolutsioon ühel üksikul maal, olgugi ta kuuendikul osal maakera pinnast, ei või võita, sest kapitalism on tugevam. Kapitalism organiseerib ennast — „teoreetiliselt“ „põhjendas“ seda trotskistidele, Kautsky järele, Buharin —, saab võitu oma sise-mistest vastuoludest ja... võidab kahtlemata Nõukogude riigi. See oli trotskistide olukorrahindamise põhiseade. Ja sellest tuli välja minna.

Mis siis teha? Mis jäi sel väikekodanlisel argpüksil üldse teha, kes tööliste jõusse ei usu, kes ei usu, et talurahvas sotsialismi teostama, proletariaadiga käsi-käs sotsialismi võitude eest võitlema saab? *Tema* — see *trotskistlik võõrkeha* töörahva ühiskonnas — ei tahtnud kui-

dagi oma saatust — lüüasaamise korral — põlatud (oi, ja kuidas põlgavad need Trotskid, Radekid ja Ko töörahvast!) töörahvaga siduda. „Parem siis juba peale-tungijaga (s. o. kapitalismiga) kokku rääkida, parem juba kokkuleppele minna ja kapitalismile järele anda“ — nagu Sokolnikov seletas. See tähendab: parem siis juba sotsialismist lahti ütelda, kapitalistidega kokku leppida.

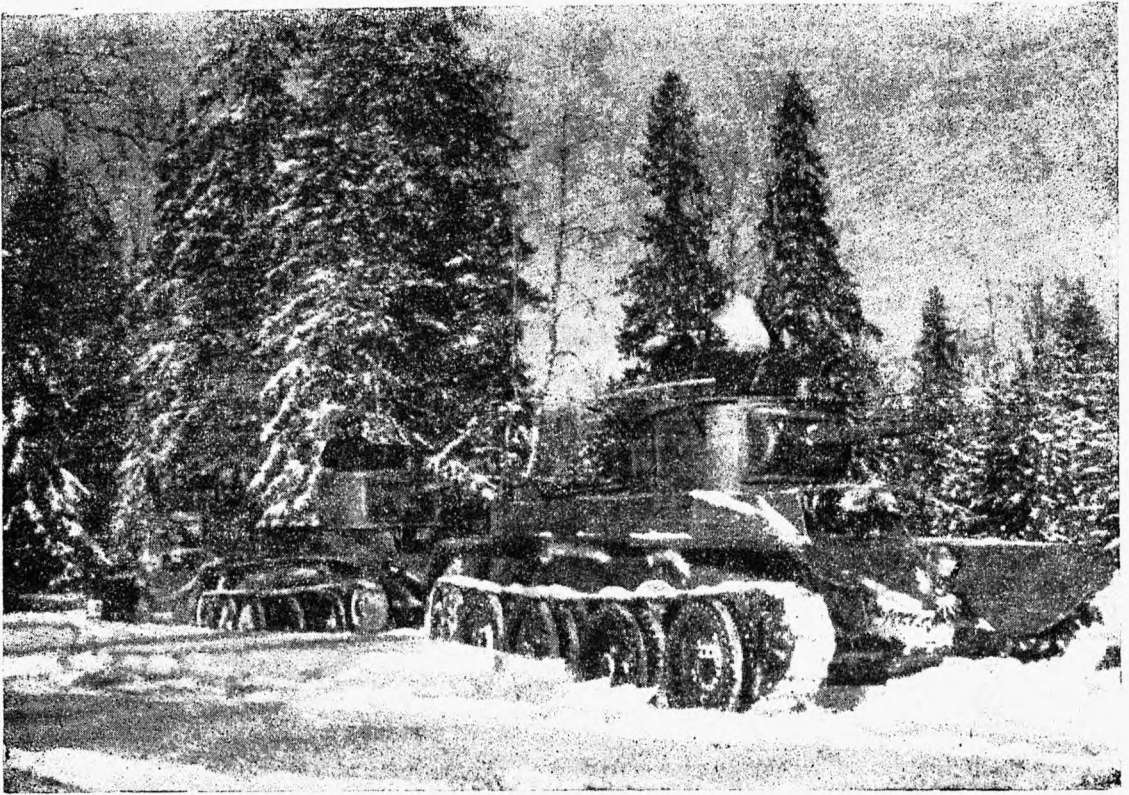
See oli neile närudele ainuke pääsväljavaade. Vastupanekule, võitlusele, jõudude mobiliseerimisele selleks võitluseks need argpüksid, kes ainult nurga tagant, teiste kätega, tapavad, ei mõtelnudki, sest neil puudus usk võitluse soodsatesse tagajärgedesse.

Kuid kellega, konkreetselt, kokku leppida, milles kokku leppida, mida see kokkulepe tegelikult tähendab?

Arusaadav, et kokkulepet otsima võis minna ja pidi minema selle juurde, kes kõige tugevam, keda kõige enam karta oli. Kõige tugevam, kõige organiseeritum, paistis neile trotskismi-hiirtele aga fashismi-kass, s. o. fashistlik kapitalism, olevat. Ja sellepärast... sellepärast viiski neid tee fashistidega kokku. Mida tähendas aga läbirääkimine, kokkuleppimine niisuguses olukorras? See ei võinud, arusaadavalt, midagi muud tähendada, kui — *allavandumist fashismile*. Ja nii seda mõistetigi — mõlemil pool. „Seisukorra peremeheks saab olema fashism, — saksa fashism üheltpoolt ja ühe kauge-ida riigi sõjalik fashism teiselt poolt“ — seletas avalikult Radek.

Ka see tagajärg oli paratamatu *sel teel*, kuhu trotskistlikud äraandjad olid astunud. On, edasi, arusaadav, ja ei võigi teisiti olla, et see „peremees“ kokkuleppele läheb ainult selleks, et fashismi ka nõukogude maal võidule viia. Oleks liig lapsik ja rumal seda kokkulepet kuidagi teisiti seletada tahta. Ja seda polegi Julietud katsuda. Nii siis — järgmine, paratamatu, järeldus: kapitalistliku korra uuesti jaluleseadmine Nõukogude riigis. Muidugi, fashistliku mustri järele, võlaste, türmid, vangilaagrite, piinaurgastega, ja kõigi õiguste kaotamisega ning kõige metsikuma kurnamisega töörahvale... Eeskuju: fashistlik Saksamaa.

Kaebalused — mõned — seletasid, et nad ka ise mitte seesuguste väljavaadete üle headmeelt pole tundnud; võib olla, oli kellelgi veel sädemekegi inimest järele jäänud. Kuid „asjade loogika“ hävitas kõige karmimalt igasugused „tunded“: kes „a“ on ütelnud, see peab ka „b“ üt-

N tankidekomando praktilikut õppusel.

lema; oled kord nõukogude vastasele teele astunud, siis on ainult kaks võimalust: kas järsult, kindlasti *tagasi* pöörduda (ja seda teed tundsid peaaegu kõik kaebelused, nad rääkisidki partei ja nõukogude võimu poole pööramise teest, kuid — ei läinud seda mööda), või... järjekindlalt *edasi* minna teisel teel, nõukogude vastasel teel — kuni lõpuni. Ja trotskistid läksid edasi.

Aga kuidas teostada seda „kokkulepet“? Ega's nõukogude võim vabatahtlikult enast trotskistidele sahkerdada anna. Ta paneb vastu, organiseerib sõjalisi jõudusid. Mis jääb siis trotskistidel üle, et oma programmi täide viia? Kapitalismi nõukogude maal uuesti jalule seada? Ja jällegi paratamatalt ainuke tee: sõda, intervetsioon, nõukogude võimu hävitamine jõuga, vägivallega. Trotskistide ülesandeks selles asjas oleks nõukogude lüüasaamisele igatepidi kaasa aidata. Igasuguste abinõudega.

Ja siin järgneb nüüd taktika, meetodi küsimus: mida konkreetselt teha ja kuidas. Ei ole meie asi järele katsuda, kes selle programmiosa kokku seadis — vististi oli ka see „kokku lepitud“, kuid kaks nimetatud kohtuprotsessi on meile temast mõn-

dagi avastanud: kommunistliku partei ja nõukogude valitsuse juhtivate tegelaste mõrtsukalik tapmine, et juhtivat keskohta nõrgestada ja paanikat (kabuhirmu) sünnitada; tööstus, iseäranis ja eeskätt sõjatööstus, korratusse ajada, rikkuda, hävitada, et ta sõja puhul vajalikke ülesandeid ei saaks täita; raudteed ära rikkuda, liikumine korratusse ajada, et transport sõja ajal ummikusse jääks; igasuguste kahjustamistega, võimalikult suuremate inimohvritega, laialiste hulkade ärevust tõsta ja nõukogude vastu rahulolematust ässitada jne, jne, kuni hulgaliste mürgitamiseni sõjavägedes.

On see kõik? Oo, veel kaugelgi mitte, olgugi, et jatkuks sellestki nende roiskude maapinnalt hävitamise põhjenduseks. „Kokkuleppe“ lõpupunkt seisab „vastastikus tasus“: fashism aitab need inimsoo roisud võimule, s.o. tegelikult paneb nad oma käsikutena, saapaviksijatena, kupjadena Venemaa töörahva turjale, *oma, fashistlikku korda teostama*, selle eest tasuta saades: esiteks, määratud sõjatasu summad vilja, toorainete, mitmesuguste saaduste jne näol; kõik suuremad ja tähtsamad tööstuse-ettevõtted, mis fashistlikude kapitalistide kätte antakse; täieliku

käsitamisõiguse kogu riigis, ja pealeselle päriselt omaks — määratud maaalad (Ukraina, Siberi idapoolsed osad jne) tähtsamate looduserikkustega.

Pilt on selge, kuigi üksikasjalikult kaugeltki veel mitte täielik. Protsess on oma tagajärjed annud. Neid tuleb arvestada.

Sajad tuhanded ja miljonid töölised ja kolhoosnikud üle terve Nõukogude Liidu, keda õudsuse värinad, kõige õiglasem viha ja pöörastus selle pildi lahtirullumisel täitis, on oma hävitava otsuse annud jälkide kuritegijate kohta; kuid nad ei piirdu sellega. Tuhanded töökodade, tehaste, kolhooside, brigaadide otsused kõnelevad uuest töövaimustusest, uutest jõupingutustest, millega mitte ainult trotskistide poolt tehtud kahju tasuda ei lubata, vaid veel seda enam kindlustada nõukogude majandust ja sõjalist jõudu, et saagiahneid fashiste ja nende saapalakkujaid trotskiste, kui nad peaksid julgema oma rämpseid ja haisevaid käsi nõukogude maa ja varanduste, sotsialistlikkude vabaduste ja võitude järele välja sirutada, veriste hammastega tagasi lüüa. Trotskistid said kätte tagajärje, kuid mitte nõukogude maa loodetud nõrgendamise näol, vaid, vastupidi, ta uue tugevnemise näol. Sotsialism samub oma juhi, ÜK(e)P ja suure rahvaste juhi, sm Stalini, juhatusel uutele võitudele. Trotskistide maruteod aina tihendasid töörahva ridu oma juhtiva partei lipu alla, lennutasid nende hoogsust uute kõrguste ründamiseks.

Kuid trotskistlikkude kontrevolutsionääride, nende fashismi otsekoheste agentide, fashistliku kapitalismi teenrite, töörahva avalikkude äraandjate paljastamine Moskva protsessis ei ole mitte ainult nõukogude maa sisemise tähtsusega piiratud sündmus. Vastupidi, see paljastus leiab vastukaja kõige kaugemates maailmanurkades nii töörahva kui kodanluse ridades. Trotskistlikud rühmitused on tekkinud paljudel maadel. Nad on hullutanud töölisi ja väikekodanlisi kihte revolutsioonilikkude sõnakõlksudega; on leidnud vastukaja demokraatliku kodanluse ringkondades. Ja igalpool ning kõikjal on trotskism seda oma revolutsioonilikkude sõnakõlksude silti kasutanud oma kõige jõhkrama

kontrevolutsiooniliku tegevuse varjukatteks, kaasa aidates kõikide maade kõige tagurlikumatele kodanlusekihtidele nende vihases võitluses Nõukogude vabariigi vastu, olles selles võitluses eelväe ülesannete täitjaks.

Moskva protsessid, eriti viimane, on nüüd selle rahvusvahelise kõige jõhkrama, kõige mädanuma kontrevolutsiooniliku organisatsiooni paljastanud, on ta alasti kiskunud kui fashismi õonestava ja kahjustava poliitika tööriista, agentuuri, mitte üksi Nõukogude riigis, vaid ka kapitalistlikudel maadel. Ta ei paljastanud seda mitte ainult ümberlukkamata tõsiasjadega, vaid ka trotskistide suu läbi. Trotskistide kaitsmine tagurlikus kodanlises ajakirjanduses aitab seda paljastust kinnitada. On arusaadav, et see kõik mitte ainult võitlust trotskistide vastu teravamaks ei aja, vaid kaasa aitab fashismi poliitika ja võitluseviiside selgitamiseks kõigil maadel. Ja siit, kui paratamata tagajärg, — teravneb võitlus fashismi ja demokraatlikkude olluste, eeskätt fashismi ja töölisteklassi ning töörahvahulkade, vahel kapitalistlikkudel maadel; võitluse teravnemine kahe maailma, kahe üleilmse võitluse-väerinna vahel. Järelikult on ka siin trotskistide tegevuse tagajärg otse vastupidine sellele, mida nad kätte püüdsid ja püüavad saada.

Miljonid on töörahva alatutele äraandjatele ja fashismi agentidele oma hävitava otsuse teinud; kuid — ainult kinnipüütu-tele. Ei ole kahtlust, et väljajuuritud südamekikkudest juurekesed ja niidikesed kauge-malegi ulatasid, et meie kõiki selle haiseva pesa jäänuseid veel ei ole suutnud lõpuni välja rookida. Kuid selle ülesande peame meie täitma, peame kõik ja igaüks veel ja veel, tuhatkordselt, oma valvelolekut teritama, kõige valusamalt lüües hoolimatuse pihta, käegalöömise pihta, mis tegelikult vaid kahjustajate kaitse on. Maha see ükskõiksus, sest nüüd ei või kellelgi enam kahtlust olla, et võitlus trotskismi vastu on võitlus meie surmavaenlase, fashismi, vastu. Mida põhjalikumalt teda hävitame, seda julgemini sammume edasi sotsialismi võiduteed. Hävitus trotskismile, hävitus ta kaasvõitlejatele — parempoolsetele!

NSV Liidu riigikaitse rahoakomissar N. Liidu marssal K. E. VOROSCHILOV.

„Rahvusvaheline proletariaat teab ja mõistab, et kui ei oleks punast sõjaväge, — siis oleks inimkond juba ammu sõja kuristikku tõmmatud; ta mõistab, et selle võimsa jõu olemasolek on rahu ning töolisteklassi võidu tagatiseks.“

(Erkoli, Aruanne Kominterni VII kongressil, lk. 61.)

NAISTERAHVAS NSV LIIDUS JA STAALINLIK KONSTITUTSIOON

„NAISTERAHVALE antakse NSV Liidus meesterahvastega ühesugused õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naisterahvale neile meesterahvaga ühesuguse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalsele kinnitusele ja haridusele; ema ja lapse huvide riiklik kaitse, raseduse korral naisterahvale puhkeaja andmine tööpalga edasimaksimisega; laialine sünnitusemajade, lastesõimede ja -aedade võrk“ (NSV Liidu Konstitutsioon, paragrahv 122).

Need sõnad kostavad meile — NSV Liidu naisterahvastele — nii arusaadavalt, lihtsalt, nagu midagi iseenesest mõistetavat.

Kuid selle paragrahvi sügavusest ja määratusuurest tähtsusest saame meie ainult siis täielikult aru, kui meie vanema põlve naisterahvad meelde tuletavad metsikut tsariaegset minevikku ning kui meie tutvuneme käesoleva aja kapitalistlikkude maade naisterahvaste viletsa, õigusetu olukorraga.

Raske ja rõõmutu oli naistööliste olukord tsariaegsel Venemaal. Kahekordne surve lasus tema õlgadel: kapitalistlik ekspluatatsioon, vabrikandi surve, ja siis veel mehe surve.

Naistööliste tööjõudu hinnati väga madalalt. Töötasu oli palju väiksem kui meestöölistel; isegi tükitöö juures, kus naine niisama palju ning niisama väärtuslikku tööd tegi kui meesterahvas, sai ta siiski vähema tasu.

„Treugolniku“ naistöölistel teenisid kõigest 64 k. päevas, mehed aga 1 r. 25 k. — 1 r. 55 k. Keskmiselt oli naistööliste töötasu 30—40 prots. meestööliste omast väiksem.

Pikk tööpäev — 10—12 tundi — kahjulikkudes töötingimustes murdis naistööliste tervist. Verevaesus ja tiisikus olid eriti tekstiiltöölise alalised kaaslased.

Meie noortele, elurõõmsatele naistöölistele on raske tänapäeva töötingimuste juures omale ette kujutada seda olukorda, milles nende emadel tuli töötada.

Ereda pildi oma mälestustes maalivad sellest ajast „Treugolniku“ vanad naistöölistelised:

„Naistööline tegi üksinda kalossi valmis. Ei olnud sel ajal mingisugust töö-

jaotust. 12 tundi ja tihti veel kauem seisis naistööline püsti kõrge ning kitsa laua taga, keerates ühtesoodu käes rasket malmist liistu, mis kaalus 10—12 naela. Kiirete liigutustega tõmbas ta liistu peale voodri — flanelli, mitkaali. Kleepis pealsed, kannaaäre, tallad — kuni kaloss viimaks valmis sai. Siis läheb kaloss ühes liistuga vankrile, mis teda ahju vulkaniseerimisele viib. Naistööline kahmab aga kohe uue liistu kätte. Nii kleebib ta peatamata kalossi kalossi järele. Terve tund rasket tööd annab talle ainult 6 kopikat...

Töökojas läheb õhk iga tunniga ikka kuumemaks. Õhupuhastajaid ei ole. Kõik aknad on kõvasti kinni kleebitud talvel ning suvel, et aknast ei lendaks sisse tolm, ei rikuks kalossi lakki.

Ükski päev ei möödunud, ilma et mõni naistööline poleks minestusse langenud. Meister andis minestusse langenule harielikult, kui ta veidi toibus, lubatähe nuuskiirituse nuusutamiseks, ja peale seda pidi ta jälle tagasi töö juurde tulema.

Keegi töö ajal istuda ei tohtinud. Suuremal jaol naistöölistel paistetasiid püstitajalu seismise tagajärjel jalad üles. Raske malmilistu alaline vastu rindu litsumine töö ajal vigastas naisterahva rindasid, need valutasiid alati ja kuivasid ära.

Igapäevane bensiniauru sissehingamine töökojas kihvtitas kopsud, hävitas naistööliste närvikava. Tiisikus ning hüsteerika olid nende naistööliste elukutse-haigused. Paljud naistöölistelised kaotasid isegi emaksaamise võime jäädavalt“.

„Bensiin imbus riietesse, tungis ihusse, — mälestab vana Peterburi naistööline Veera Volkova. — Tuled uulitsale, värske õhk puhub vastu, pea hakkab sellest ringi käima, ja nagu joobnud, vaarudes, jõuad viimaks väsinult koju“.

„Raske, lämbunud bensinihaisu järele tunti uulitsal kalossivabriku naistöölisti. Rinnalapsed ei võtnud selle haisu pärast emarinda...“

Kerge ei olnud töötaval naisterahval ka külas. Ta oli alati viimane kõigist teistest töötegijatest. Töö oli talle seal niisamuti needuseks nagu linnaski. Suhkrupeedi põldude naiskolhoosnikkudest lõoklaste vastuvõtul Kremlis tuletas sm Stalin seda minevikku lühidalt, kuid väga sügavalt meelde:

Tõesti, kui mõtelda, mis kujutas endast naisterahvas enne, vanal ajal.

Niikaua kui naisterahvas vallaline oli, peeti teda kõige alaväärtuslikumaks töötajate hulgast. Ta töötas isale, töötas väsimatult, ja isa heitis veel ette: „Mina toidan sind“.

Kui ta mehele läks, töötas ta mehele, töötas nii, nagu teda töötama sundis mees, ja mees jällegi heitis talle ette: „Ma toidan sind“. —

Meie maal — NSV Liidus — on nüüd niisugune metsik feodaalne, pärisorjalik suhtumine naisterahvasse juba jäädavalt minevikku vajunud. Kuid kapitalistlikudel maadel ning fashismi käpa all vaevlevad veel miljonid naisterahvad orjaikk.

Mitu aastat möllav majanduslik kriis suurendas viletsust ja nälga, paiskas tuhanded, miljonid uulitsale. Eriti raske on kapitalistlikus ilmas naisterahvaste olukord.

Enne ilmasõda tõmbasid kapitalistid tööstusesse palju naisterahvaid kui odavamamat, vähem organiseeritud ning sellepärast vähem nõudlikku tööjõudu. Ilmasõja ajal valguvad naisterahvad veel rohkemal arvul tööstusesse.

Siis oli see kapitalistile kasulik ja tarvilik. Nüüd aga, erilise depressiooni ajajärgul, tõrjub kapitalism naisterahvad tööstusest välja, võttes nende asemele uuesti mehi, kes nüüdses olukorras valmis on madalama töötasuga töötama.

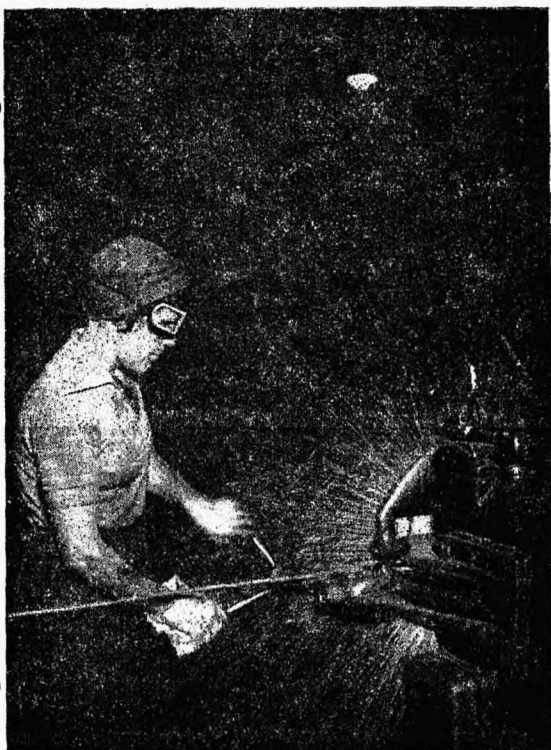
Faschistlik Saksamaa ja faschistlik Itaalia püüavad seda naistööliste tööstusest väljatõrjumist varjata demagoogilikkude loosungitega, sellega, et „naine peab tagasi pöörama kodukoldele, perekonnale, laste juurde“.

Kuid sealsamas jätkatakse naistööliste vastuvõtmist sõjatööstuse ettevõtetesse, et sõja puhul kerge oleks selles tööstuses mehi mobiliseerida ja neid naistöölistega asendada.

Faschismi pealetung suurendab töörahva viletsust, teeb raskeks eriti naistööliste elu. Sm Dimitrov rääkis Kominterni VII kongressil sellest, kui halastamatult ja küüniliselt faschism naist orjastab. Ta tõrjutakse välja tööstusest, paisatakse uulitsale, prostitutsiooni. Vägivaldselt saadetakse puudustkannatavad tütarlapsed külasse, muudetakse nad kulaku ning mõisniku palgata orjadeks.

Sõnades lubab faschism naisterahvale õnnelikkude perekonnaelu, kuid tegelikult ajab ta naisterahva prostitutsiooni teele.

Faschistide ideoloogid õpetavad, et naise kõrgem ideaal on hea naine ja ema

Rostovi „Selmaschi“ (põllutöömashinate) tehase stahaanovlane R. Shurkina elektrijootmisel.

olla. Hitler tõendas faschistide kongressil, et „saksa naisterahvale ei ole vaja iseseisvust“. Hitleri propagandaminister Goebels kriipsutas ühes oma kõnes teravalt alla, et „Saksamaa majanduslik ning vaimline elu peab piiramatult, täielikult ainult meeste käes olema“. Naine olevat kõlbulik ainult kodustele töödele.

Sarnase poliitika kurb tagajärg on see, et naistööliste, naisametnikkude, naisarsistide, naisüliõpilaste, keskkoolide vanemate klasside tütarlaste arv iga päevaga langeb. Kohutavalt aga kasvab prostitutsioon. Hamburgis on terved linnaosad avalikke majasid.

Rääkimata vilets on ka naistööliste olukord idamaadel — Jaapanis ja Hiinas.

Agraarkriisi koorma all, viletsusse ja nälga sattunud vanemad müüvad oma lapsi tööstusesse, müüvad tütreid avalikkusesse majadesse. Jaapani ajaleht „Tokio Asaki“ teatab, et üksi 1933. aasta vältel müüdi 30 000 noort talunaisterahvast vabrikutesse ja avalikkusesse majadesse. 1934. aastal tõusis see arv 60 000-ni. Hiinas on naisterahvas niisamuti kaup. Mõnedes maakondades on siin erilised turud naiste ja tütarlaste müümiseks. Kohutav, kuid tõsi.

Hiina naistööline töötab päevas 12 kuni

16 tundi, ja ta töötasu on meestöölise omast poole vähem.

Loomulik, et niisugustes rasketes majanduslikkudes tingimustes, ostu- ja müügi-kaubana, naisterahval mingisugust üheõiguslust mehega ei ole, ei juriidiliselt, ega faktilikult.

Üheõiguslust ei ole naisterahval peale NSV Liidu kusagil, isegi mitte kõige demokraatlikumates kapitalistlikkudes riikides. Inglismaal võitsid naised 1929. aastal, suure võitluse järel, valimisõigused 21 aastast peale, kuid selle võidu kõrval jäid maksma paljud seadused, mis naisterahvaid, nagu ennegi, orjastavad ning alandavad. Näiteks on seal mehel seaduse järgi õigus oma naisele ihunuhtlust anda.

Prantsusmaal naisel valimisõigusi hoopiski ei ole. Niikaua kui naisterahvas valaline on, on ta isa-täieliku meelevalla all, kui mehele läheb — mehe meelevalla all. Prantsuse tsiviilseaduste kogus on öeldud, et naine peab mehele alluma, temaga koos elama ja talle igale poole järele minema, kuhu mees ka ei läheks. Selle seaduse alusel võib mees naise politseiga koju tagasi tuua, kui ta peaks kodunt ära jooksuma.

Seesama, mis meil tsariajal oli. Ka tsaari seadustekogus oli kirjutatud, et naine on kohustatud oma mehele, kui perekonna peale, alluma, temasse armastusega, austusega ja sõnakuulmisega suhtuma.

Niisugune oli meie minevik, niisugune on kapitalistlikkude maade naisterahvaste olevik.

Ainult sellel tagaseinal mõistame meie lõpulikult, mis NSV Liidu naisterahvas on kätte võitnud. Sel tagaseinal hakkab erдамalt, kuldse tähena, särama meile ja kogu maailma naistöörahvade meie staalinliku Konstitutsiooni 122. paragrahv.

Ei saa vaba ühiskonnakorda ehitada, kui selles naine vaba ei ole. Seda põhimõtet on alati kõik suured mõtlejad, inimsoo parema tuleviku eest võitlejad alla kriiputanud.

Engels oma teoses „Anti-Dühring“ (lhk. 186, 1936. a. väljaanne) kirjutab sellest, kuidas suur utopist Fourier naiskõhusele vaatas: „Tema oli esimene, kes tõendas, et vabadust, mida omandanud teatud ühiskond, tuleb mõõta suurel või vähemal määral sellega, kui suured on selles ühiskonnas naise vabadused“.

Meie suured juhid Lenin ja Stalin on alati kõrgelt hinnanud naiste üheõiguslust.

„Ei saa olla, ei ole, ega saa olema päris „vabadust“, niikaua kui ei ole vabadust

naisterahval“ — õpetas Lenin (Lenin, köide XXIV, lhk. 518).

NSV Liidu naisterahva vabastas suur sotsialistlik oktoobrirevolutsioon. 1919. aastal, oktoobrirevolutsiooni teisel aastapäeval, kirjutas Lenin:

„Kahe aasta vältel on Nõukogude valitsus ühes kõige mahajäänumas Euroopa riigis teinud naisterahva vabastamiseks, tema üheõiguslikuks tegemise alal „tugeva“ sooga niipalju, kuipalju ei ole suutnud ära teha 130 aasta vältel kõik eesrindlikud, haritud, „demokraatlikud“ vabariigid kogu ilmas kokku“ (Lenin, köide XXIV, lhk. 518).

See muidugi ei tähendanud veel, nagu oleksime meie kohe esimestel revolutsioonaaastatel naisele kõik faktilikud õigused andnud. Seda takistas teha kodusõja ja interventsiooni ajajärgul liig lõhutud majandus ning liig madal naisterahva kultuuritase, mis oli päritud revolutsioonieelset ajajärgust. Naine ei olnud siis veel suuteline tegelikult kõiki seaduse poolt temale antud õigusi täielikult kasutama.

Meie enamlastepartei on naisterahvast samm-sammult, aste-astmelt ikka kõrgemale viinud tema majandusliku vabastamise teel, tema kultuuritaseme tõstmise teel, kuni meie maa täielik sotsialistlik industrialiseerimine ning kolhooslik ehitus talle tegelikult täieliku üheõigusluse mehega tagas. Meie riigis on juba miljonid naisterahvad majanduslikult täiesti iseseisvad, ja nende elu ei sõltu enam mehest.

Linnas on naistööline viimase kümne aasta vältel — võrreldes esimeste revolutsioonile järgnenud aastatega, kus teda peamiselt veel abitööjõuna kasutati, — meesterahvaga võrdseks kvalifitseeritud tööjõuks kasvanud. Ka maal, kolhoosis, on naine nüüd iseseisev. Naiskolhoosnikkudest-lööklaste vastuvõtul Kremlis kõneles meie suur juht sm Stalin:

Ainult kolhoosilik elu võis naisterahva õigusetuse kaotada ja ta oma jalule seada. Kolhoos pani maksma tööpäeva. Aga mis on see tööpäev? Tööpäeva ees on kõik ühetaolised — nii mehed kui naised. Kes rohkem tööpäevi on teinud, see ka rohkem teenis. Siin ei saa enam ei isa, ega mees naisele ette heita, et ta naist toidab. Nüüd on naisterahvas, kui ta tööd teeb ja kui tal tööpäevad on, ise perenaine. —

Purustanud on meie elupraktika ka iga-sugused kodanluse teaduse õpetused sellest, et naisterahvas ei saa kunagi täieväärtuslik tööjõud olla. Meil aga on miljonid naised tööl transpordil, ehitustel,

kauplustes, tervishoiu alal, hariduse ning kunsti alal.

Järjesti suurenev naistöolistest-stahaanovlaste, traktoristide, naisterahvastest sovhoosidirektorite, kolhoosi esimeeste, pedagoogide, inseneride, arstide, lendurite, teadusetöölise ning kunstnikkude naisarmee kasv räägib sellest, et meie riigis on ellu viidud inimsoo kõige julgemad unistused naisterahvaste üheõiguslusest, ja see tõendab veel kord, et meie Konstitutsioon kõige demokraatlikum konstitutsioon maailmas on.

Selle demokraatia, selle üheõigusluse on töötav naisterahvas ühes kogu tööliste-klassiga, Lenini-Stalini partei juhatusel, revolutsiooniliku võitluse ridades kätte võitnud. Meie suur juht sm Lenin õpetas, et naisterahva orjusest vabastada võib ainult sotsialism.

Venemaa naistöoline sai ruttu sellest tõest aru. Ta alustab võitlust kapitalistliku korra vastu. 1905. aastal ja 1917. aastal ehitasid nad juba ühes meesterahvastega barrikaade, võtsid aktiivselt osa tsaarivaltisuse kukutamisest. Oktoobrirevolutsioon avas uue ilma naistöoliste. Üks „Punase Treugolniku“ naistöoline mäletab oktoobrirevolutsiooni päevi järgmiselt: „Ma ei suuda seda rõõmu väljendada, mida ma sel päeval tundsin. Ma mõtlesin, et ma juba igaveseks ajaks olen peremehe orjaks määratud. Ja korraga — revolutsioon. Ma olin kui uuestisündinud. Kogu elu paistis täitsa uues valguses. Sel õöl tõmbasin mehe venesaapad jalga, panin mehe mütsi pähe ja läksin. Võtsin osa tööliste vabastamisest vangimajadest. Tervelt neli päeva ei tulnud koju. Omaksed arvasid juba, et ma surma olen saanud...“

„Ma tundsin endas suurt jõudu — jutustab teine naistöoline. — Midagi uut ning suurt avanes minus. Ma ei võinud ühtegi minutit kodus istuda, tahtsin ikka midagi teha, et saaksid hävitatud parasiidid. Mind huvitas iga küsimus, jooksin miitingutele, hakkasin varsti ise neid küsimusi, mida miitingutel selgitati, teistele seletama. Õpetasin teisi, kelle eest peab hääletama. Nimetasin ennast enamlaseks, kuigi veel kõikidest võitluse küsimustest ise täitsa aru ei saanud. Kirjaoskamatu, mahajäänud, — neil suurtel päevadel ärkasin ma, tahtsin kõike teada ja teistele edasi anda suurt tõe“. (B. Schablovi raamatust „Punane Treugolnik“.)

Naistöolised võitlesid kodusõja rinnetel valgekaartlaste ja interventide vastu.

14 000 naistöolist astusid Petrogradi kaitseks valge kindrali Judenitshi vastu välja.

Naistöolised on aidanud üles ehitada meie lagunenud majandust, on aidanud üles ehitada meie uut ühiskonda — sotsialismi.

Käesoleval ajal sammuvad naisterahvad vahvalt ühes oma meestega, vendadega, poegadega lööklaste ja stahaanovlaste ridades.

Kes ei tunneks kuulsaid kudujaid Vinogradovaid.

Nendest on kirjutatud artikleid, neile on meie kirjanikud pühendanud luuletusi, kunstnikud neist pilte maalinud. Või kes ei tunneks Ukraina peedipõldude naiskolhoosnikku, ordenikandjat Maria Demtshenkot, Lenini ordenikandjat traktoristi Pascha Angelinat, Minna Tappot, Lilli Tammanni.

Nende naisstahaanovlaste read suurenevad iga päevaga.

Meie riigis, NSV Liidus, on naisterahva inimest-alandav mitteüheõiguslus jäädavalt minevikku vajunud.

NSV Liidu naise üheõiguslus on raiutud kuldtähtedega meie uude staalinlikku Konstitutsiooni. Sealt särab ta teednäitava tähena kapitalistliku ilma võitlevatele naisterahvastele. Ta julgustab neid, kutsub neid üles võitlusele, *kapitalistliku korra hävitamisele*, uue ühiskonna — sotsialismi — ehitamisele.

Meie uus staalinlik Konstitutsioon on andnud meile suured õigused — need õigused panevad meie peale ka suured kohustused. Kohustused, mis seda Konstitutsiooni peavad kindlustama, meie ühiskonna veel kõrgemale astmele, kommunismile, viima.

See nõuab meilt meie töömäduse tõstmist, nõuab kultuuritaseme tõstmist, meie valveloleku teritamist, kodumaa kaitse kõvendamist.

Kõike seda töötame meie teha oma parteile, oma armastatud juhile sm Stalinile ja meie suurele kodumaale.

— Kodumaa, partei, Stalin — need sõnad täidavad suure armastusega meie kõikide südameid ja vaimustavad NSV Liidu naisterahvaid edasisele võitlusele kommunismi eest.

S. Allermann.

N. Liidu naisterahvad riigikaitsel. Pildil: Sõjaväe sideakadeemia kursandid riivis.

ESIMESE STAHAA NOVLIKU AASTA TÖÖSTUSE KOKKUVÕTTED

MÖÖDUNUD aasta oli esimene stahaanovlik aasta. Vaatamata sellele, et neetud fashismi agendid, isamaa äraandjad — trotskistid ja nende kaaslased, närvunud parempoolsed — kahjutegevust, diversiooni meie sotsialistlikus tööstuses organiseerisid, on 1936. a. riiklik tööstuseplaan siiski edukalt täidetud.

Kui Kesktäidesaatekomitee 1936. a. rahvamajandusliku plaani kinnitas, kriipsutas ta alla, „et see plaan on minimaalsemaks tingimata ülesandeks“. See juhtnõor on ellu viidud. Kogu tööstuses — nii suur- kui väiketööstuses — on aastaplaan umbes 6 prots. võrd ületatud; üldine toodang on kasvanud 66,8 mlrd. rublast 1935. a. kuni 85 mlrd. rublani 1936. a. Aastane juurdekasv teeb seega välja üle 18 miljardi rubla ehk 30 prots. See juurdekasv on väärtuselt ligi kaks korda nii suur kui tsaari-Venemaa üldine tööstuse aastane toodang (10,2 mlrd. rubla) oli.

Rahvamajandusliku arvestuse keskvalituse andmetel saame pildi üksikute komisariaatide plaani täitmisest (vt. tab. lhk. 13).

Tabelist on näha, et ainult metsatööstus ning kino- ja fototööstus plaani ei täitnud, kõik teised tööstuseharud ületasid riikliku plaani. Eesrinnas sammusid rasketööstus, oma kindla komanderi, sm Ordshonikidse juhatusel, ning toiduainete tööstus sm Mikojani juhatusel. Rasketööstus andis 1936. a. juba toodangu, mis rahalises väärtuses ületab 1937. aasta toodangu teise viisaastaku plaani järgi (33 500 mln. rubla). Toiduainetetööstus on väga lähedal teise viisaastaku 1937. a. toodangule (11 870 mln. rubl.). Teised tööstuseharud lähenevad niisamuti teise viisaastaku plaani täitmisele.

Rasketööstuses sammub esimesel kohal *masinaehitus* ning *mustmetallurgia*. Esimest korda valmistasime meie möödunud aastal terast rohkem kui malmi. Sellega sai teostatud ülesanne, mille sm Stalin juba 1934. aasta lõpul üles seadis. Stahaanovliku töö tagajärjel kasvas terasetoodang 12,5 mln. tonnist 1935. a. 16,3 mln. tonnini 1936. a. ja ületas riikliku plaani 300 tuh. tonni ulatuses. Malmitoodang

aga kasvas 12,5 mln. t. 1935. a. kuni 14,4 mln. tonnini 1936. a., mis täiesti vastab riigi plaani ülesannetele.

Malmi- ja terasetoodangu kasv ei olene põhijoontes mitte uute kõrgahjude ja martenahjude juurdeehitamisest, vaid pea-

asjalikult nende ahjude paremast ärakasutamistest — tehnika omastamisest. Kõrgahjude ruumala kasuliku ärakasutamise koefitsiendiks teise viisaastaku plaanis oli võetud 1,20¹, tegelikult aga oli see koefitsient 1936. a. — 1,07, seega palju parem.

Tööstusetoodang

(mln. rubla 1926-27. a. hindades).

	1936. a. plaan	1936. a. täitmine	1936. a. juurdekasv protsentides	1936. a. plaani täitmine protsentides
Rasketööstuse komissariaat	31.373	33.064,3	+ 33	105,3
Metsatööstuse komissariaat	3.104	2.979,5	+ 14,0	96,0
Kergetööstuse komissariaat	7.642	7.974,3	+ 34,5	104,3
Toiduainete tööstuse komissariaat	9.150	9.864,2	+ 28,4	107,8
Rahvakomissaride nõukogu juures oleva viljakokkuostu komitee tööstus	1.763	1.833,4	+ 9,5	104,5
Kino- ja fototööstus	220	168	+ 35,4	84,0
Kohaliku tööstuse komissariaat	8.345	8.843	+ 30,0	105,8

Paremates tehastes, nagu Stalini nimeline tehas Kusnetskis, Petrovski nimeline tehas Ukrainas, Dsershinski nimeline tehas Ukrainas jt. (üldse 9 tehist), oli koefitsient allpool 1 (ühte) = 0,93. Teise viisaastaku plaani järgi oli keskmine terasetoodang martenahju ühelt kantmeetrilt ette nähtud — 4,12 tonni, tegelikult oli keskmine aastane saak 4,40 tonni. Paremad stahaanovlased, nagu tuntud terasesulataja sm Masai, Losin, Tshaikin, Tšjakov ja teised ületasid selle normi kaks-

kolm korda. Tänavu jaanuaris sai sm Tshaikovski martenahju ühelt kantmeetrilt 18,0 tonni terast. On tarvis, et iga tehas keskmiselt 5,5 tonni terast ühelt martenahju kantmeetrilt annaks selleks, et 1937. aasta ülesannet — valmistada 20 miljonit tonni terast — täita.

Stahaanovliku aasta saavutused teiste tööstuseharude alal, on väga selgesti näha, kui võrrelda ööpäeva toodangut 1936. a. ja eelmistel aastatel (vt. tab.).

Tabelist on näha, et kõik tööstusealad

Keskmine ööpäeva toodang

	1932	1933	1934	1935	1936
Elektrienergia (raiooni jaamad) (mln. kw)	24,2	30,2	39,7	49,5	62,5
Kivisüsi (tuh. tonni)	174,9	207,4	253,7	293,5	339,2
Nafta gaasiga (tuh. tonni)	60,5	61,3	70,0	73,4	79,7
Rauamaak (tuh. tonni)	33,1	40,0	59,8	75,9	81,5
Valtsitud raud (tuh. tonni)	12,2	13,9	19,3	26,0	34,1

on suurendanud oma toodangut, kuid siiski ei ole mõned tööstusealad plaani täitnud. Kivisöetööstuse aastane toodang pidi plaani järgi olema 135 mln. tonni, tegelikult oli aga ainult 126 mln. tonni. Naftatööstus täitis oma plaani ainult 97,3 prots. ulatuses. Elektri jaamad, turbatööstus, must metallurgia, keemiatööstus

täitsid täielikult oma riiklikud ülesanded. nagu seda järgnev tabel näitab.

¹ Kui malmisulatuse ahju ruumala jagada malmi hulga (tonnides), mis on välja sulatatud ööpäeva jooksul, siis saame koefitsiendi. Näiteks: ahju ruumala on 720 m³, malmi toodang 720 t., siis on koefitsient = 1,0; kui malmi toodang on 800 t., siis on koefitsient = 0,9 jne.

1936. a. plaani täitmine

	1936. a. (plaan)	1936. a. (täitmine)	1937. a. (plaan)
Elektrienergia (miljard kilovattundi)	32,0	32,0	40,5
Malm (mln. tonni)	14,5	14,4	16,0
Teras (mln. tonni)	16,0	16,3	20,0
Valtsitud raud (mln. tonni)	12,2	12,5	15,6
Turvas (mln. tonni)	22,0	22,1	—
Superfosfaat (mln. tonni)	1680	1670	2500

Värviline metallurgia on küll suured sammud edasi läinud, võrreldes sellega, mis enne revolutsiooni oli: vasetoodang, näiteks, on kasvanud 3—4 korda, võrreldes 1913. aastaga, tsingi- ja tinatoodang rohkem kui 4 korda. Kuid siiski on sel alal meil veel palju puudusi. Ainult üks vaseulatamise tehas täitis 1936. a. riikliku plaani (Kirovgradis), teised kõik jäid maha. Niisugust mahajäämist meie riik enam sallida ei või. Paremate stahaanovlaste eeskujul, nagu Larschin, Totõgulin, Humarov, Vodopjänov, kes täidavad normi 150—180 protsenti, on tarvis värviline metallurgia lähemal ajal jalule panna.

Masinaehituse tööstus tervelt ületas 1936. a. plaani umbes 20 prots. ulatuses. Suuremad saavutused on traktoritehastel, mis ligi 170 tuhat traktorit valmistasid — 154 tuhande asemel, mis plaanis oli ette nähtud. Kuullaagrite tehased täitsid pea-aegu plaani (99,6 prots). Tööpinkisid valmistati tänavu 23624 tükki, mis umbes vastab 1936. a. plaani ülesandele. Tugevasti jääb maha vedurite ja vagunite valmistus — plaani täitmine ulatab siin ainult 82,5 ja 84,5 protsendini. Tänavu on masinaehituse tööstusel suured ülesanded — on tarvis valmistada: veoautosid — 195 tuh. tükki, sõiduaautosid — 25 tuh., kombaine — 55 tuh., traktoreid — 79 tuh., vedureid — 1425, kaubavaguneid — 86 tuh., sõiduvaguneid — 1500 tükki, tööpinkisid — 30 tuh. jne.

Staalinlik hoolekanne inimese eest nõudis, et ka need tööstused, mis *laialt-tarvitatavat kaupa valmistavad*, oma plaanid ületaksid. Rahvamajandusliku arvestuse keskvalitsuse andmete järgi kasvab tarbeaineid valmistava tööstuse toodang 1936. a. 29,1 prots. võrd. Tööstuse-

komissariaadid, kohalik tööstus ning valmistuslik kooperatsioon andsid 1936. a. tarbeaineid — 27 miljardi 923 miljoni rubla väärtuses. Üksikute artiklite suhtes on toodangu kasv järgmine:¹

	1935. a.	1936. a.	1937. a. (plaan)
Jalgrattad	324.033	557.516	900.000
Käe- ja tasku- uurid	191.712	337.043	550.000
Grammofonid ja patefonid	169.061	425.530	800.000

Kergetööstus, mis peaauglikult tarbeaineid valmistab, andis 1936. a. nii suure toodangu-juurdekasvu, mida kunagi enne pole olnud. Puuvillatööstus andis 3350 mln. meetrit riidet, s. o. 29 prots. rohkem kui 1935. a. Linatööstus ei täitnud küll riiklikku plaani, kuid andis 300 mln. ruutmeetrit riidet, s. o. 38 prots. võrd rohkem kui 1935. a. Siiditööstus valmistas 52 miljonit meetrit riidet, suurendades oma toodangut, eelmise aastaga võrreldes, 48 prots. võrd. Saapaid valmistati möödunud aastal 140 miljonit paari. Nende suurte saavutuste kõrval on aga kergetööstuses ka veel palju puudusi. Ei ole täidetud assortimendi ja kvaliteedi (headuse, omaduse) plaan. Tarvitajale ei või meie teekannu asemel meetrit puuvillariidet pakkuda, ei või laudlina asemel siidisukke anda jne. Kergetööstuse ees seisavad tänavu suured ülesanded; on tarvis valmistada:

4084 mln. meetrit puuvillariidet,
373 „ „ linast riidet,
108 „ „ villast riidet,
58 „ „ siidiriidet,
486 mln. paari sukke ja sokke,
128 „ tükki pesu,
190 „ paari saapaid.

Ühes sellega on tarvis veel rohkem võidelda saaduste kõrge omaduse eest ning tarvitajate huvidele vastava assortimendi eest.

Toiduainete tööstus täitis oma plaani möödunud aastal 107,8 prots. ulatuses. Kala-, liha-, suhkru-, taimeõli-, konservi- ja võitööstus ületasid rahaliku väärtuse poolest isegi teise viisaastaku plaanis ettenähtud taseme. Kuidas meie toiduainete tööstus kasvab ja kasvab, on väga piltlikult näha alljärgnevast tabelist:

¹ Ainult rasketööstuse komissariaadi ettevõtetes valmistatud.

Toiduainete tööstus

	1932. a	1935. a.	1936. a. ²	1937. a.
Kalapüük (tuh. t.)	1333,0	1540,0	1714,0	1800,0
Liha ¹ (tuh. tonni)	435,0	565,0	650,0	800,0
Peensuhkur (tuh. t.)	828,0	2000,0	2500,0	2600,0
Konservid (miljon karp)	716,0	1118,8	1274,4	1425,0

Kokkuvõttes tuleb tähendada, et vaatamata üksikute tööstusealade mahajäämisele, tööstus tervelt edasi läheb — *sammudega, mis vastavad sotsialistlikule ühiskonnale*. Tööstuse toodangu ligi kahekümne miljardi rublaline juurdekasv on suuremal määral saavutatud stahaanovliku töö tagajärjel — *tööviljakuse suure tõusu tagajärjel*. 1936. a. pandi uusi tehaseid, vabrikuid ja agregate käima umbes 30 miljardi rubla väärtuses, ja osa tööstusetoodangu kasvust langeb muidugi uute agregaatide ekspluatatsioonile. Osa toodangu juurdekasvust langeb ka tööliste hulga suurenemisele, kuid siiski oli otsustavaks põhjuseks — *tööviljakuse tõus*. Üksikute tööstuseharude järgi oli tööliste hulga ja tööviljakuse kasv järgmine:

	Tööliste ja teenijate hulga suurenemine või vähenemine 1932/35	Tööviljakuse kasv 1936/35	
		plaani järgi	täidetud tegelikult
Rasketööstus . . .	+ 6,3	+ 23	+ 21
Kergetööstus . . .	+ 10,1	+ 21	+ 21
Toiduainete tööstus	+ 10,4	+ 15,8	+ 15,5
Metsatööstus . . .	- 5,0	+ 21,0	+ 12,0
Kohalik tööstus . .	+ 10,6	+ 17,4	-

Tabelist on näha, et tööviljakuse tõstmise plaan on täidetud kõikides tööstuseharudes peale metsatööstuse.

Kuid saavutatud tagajärjed ei või meid rahuldada, — ütles sm Molotov nõukogude VII kongressil. — Meie oleme veel kaugel päris sotsialistlikust tööviljakusest. Veel enam. Meie ei ole oma tööviljakusega — rääkimata saaduste omadusest — isegi kapitalistlike maade hästiorganiseeritud ettevõtete tööviljakuseni jõudnud. Nõukogude tööliste keskmine väljatöötatud saaduste hulk jääb tehnika poolest eesrindlike kapitalistlike maade tööliste keskmisest saaduste hulgast maha. —

¹ Ainult toiduainete komissariaadi tööstus.

² 1936. a. toodangu arvud on võetud plaani järgi, sest plaani täitmise kohta puuduvad täielikud andmed. Niisamuti on ka 1937. a. andmed plaanist võetud.

Võimalused tööviljakuse tõstmiseks on meil igatahes väga suured. Kergetööstuses, kus plaan täideti, seisid masinad kaua tööta, puuvillatööstuses, näiteks, 6—7 protsenti tööajast, linatööstuses isegi 11—12 prots.

Mitte kõik töölistes ei täida veel oma norme.

Ühes tööviljakuse tõstmisega on vaja rohkem tähelepanu pöörata ka omahinna alandamisele. Mõõdunud aastal andis tööstus ja transport riigile rohkem kasu kui plaanis oli ette nähtud — 11,3 miljardi rubla asemel 14,5 mlrd. rubla. Osa sellest lisakasust on rasketööstuse produktsiooni hindade ja raudteede ning veetranspordi veotariifide tõstmise tagajärjel saadud, „kuid umbes 1,8 miljardit rubla — räägib sm Grinko — üleplaani kasudest on 1936. a. saadud tööstuseprogrammide ületamise ja produktsiooni assortimendi parandamise tagajärjel“.

Käesoleval aastal on riigi eelarve kinnitatud 98 miljardi rubla ulatuses, ja tööstuse, kaubanduse ning transpordi kasudest peab riigikassasse laekuma 6,3 mlrd. rubla — 1936. a. 3,7 mlrd. rubla asemel. 1936. a. kokkuvõttes näitavad, et meie sotsialistlik tööstus suuteline on kõik need ülesanded täitma. Meie plaanide reaalsus seisab selles, et miljonid ise plaanisid koostavad ja miljonid ise neid teostavad. Meie tööstuseplaani reaalsus on miljonid töötajad, kes uut elu loovad, ütles sm Stalin. Mõrtsukate bande — Trotski-Sinovjev-Pjatakovi — tegid kõik, mis jaksasid, et meie sotsialistlike tööstuse-ettevõtteid purustada, et meie sotsialistlikul isamaal uuesti kapitalismi maksma panna. Parempoolsed, Buhariniga ja Rõkoviga eesotsas, tegutsesid niisamuti kapitalismi uuesti jaluleseadmise alal. Kuid need kontrrevolutsioonilikud rüüstajad on üksikud. Kahju, mis nad meie tööstusele tegid, saab kiiresti likvideeritud miljonite poolt. Miljonid on sotsialismi ja nõukogude valitsuse poolt, miljonid on enamliku partei, oma parema juhi ja õpetaja sm Stalini poolt. Vaenlastega, kes katsuvad meile kahju teha, sotsialismi ehitusetööd takistada, saab meie proletaarne kohus ka edaspidi niisamuti toimetama, nagu mõrtsukate bandega Sinovjevi ning Pjatakovi kontrrevolutsioonilikest trotskistlikest keskkohast. Kõvendame revolutsioonilikku valvelolekut, kõvendame revolutsioonilikku töödistsipliini, ja — uued sotsialistliku tööstuse võidud oktoobrirevolutsiooni kahekümneks aastapäevaks on kindlustatud.

J. Laube.

SAAVUTATUD JA KÄTTEVÕIDETUD

„Põllumajanduse alal on meil nüüd väikeste üksiktalupoja majapidamiste ookeani asemel, nende nõrga tehnikaga ja kulaku väevoimuga, maailmas kõige suurem masinatega varustatud, uue tehnikaga relvastatud valmistus kolhooside ja sovhooside kõikeümbava süsteemi näol.“

Stalin.¹

„Elu oli õudne ja raske...“

„Salu“ kolhoosi brigadiir sm A. Valge jutustab ajalehe „Kolhoosniku“ kaastöölisele:

„Eesti kubermangus rõhus meie vana-maid vaesus, rõhus maapuudus. Parunid ja mõisnikud andsid maad sel tingimusel, et kolm päeva nädalas nendele töötad, kolm päeva omale. Aga peale seda, kui puuduse pressi alla vajutatud eesti talupoeg maa kultuursesse korda oli seadnud, võttis parun maa ära.“

Naiskolhoosnik Katarina Johanson jutustab:

„Inimesed rändasid Eestimaad ja Venemaad mööda. Otsisid maad, otsisid õnne. Kodumaa — see sõna kaotas siis igasuguse tähenduse. Mida tähendas siis sõna kodumaa, kui igalpool oli halb. Meie perekond rändas enne Mertvitsasse, siis siia, kus praegu elame. Loodeti paremat elu, aga satuti ühest hädast teise. Härrad olid siingi. Gubanitsa mõisnik Lilienfeldt andis kolmeks aastaks maksuta maad. Selle suuremeelsuse seletus on lihtne: muidu seisev soo ja metsajäss ei toonud ka mingit kasu.“

Esialgul elasime kuuse all. Siis ehitasime onni, lõpuks sauna. Selles elasimegi. Isad lasksid puid maha ja põletasid. Esimesel aastal ei suutnud rohkem maad puhastada kui pool tiinu. Kolme aasta pärast nõudis mõisnik renti — kolm rubla tiinu eest, siis 5 rubla, 8 rubla, ja sõja eel maksime juba 10 rubla tiinust renti.“

Kolhoosi liige sm Nikolajev, kes vaeslapsena eesti külas üles kasvanud, jutustab sellesama küla talupoegade elust:

„Elu oli õudne ja raske. Vanadmehed tegid vankrid ja adrad üleni puust, ilma ühegi naelata. Naela leiva ja naela silkudega tuli kuuekümne versta taga kreislinnas — Peterhofis — ära käia. Saapaari kanti 20 aastat, sest neid pandi

ainult suurte pühade aegu jalga. Mütsi kanti kuni juuksed läbi mütsi välja tulid. Iga kopikas oli arvel, sest puudus varitses talupoega igalpool“.

Talurahva elu üle rääkis Lenin (kirjat. k. XXIV, lhk. 511):

„Talupoeg nälgis Venemaal mõisnikkude ja kapitalistide ajal. Talupojal ei ole kunagi ennem meie ajaloo paljude sajandite jooksul võimalik olnud endale töötada; ta nälgis, andes sajad miljonid puudad vilja kapitalistidele, linnadesse ja välismaale. Proletariaadi diktatuuri ajal töötas talupoeg *esimest korda* endale ja *toitis end paremini kui linnaelanik*.“

Põllupinnast oli tsaari-Venemaal talurahva käes 40%, mõisnikkude, kulakute ja kirikute käes — 60%. Seejuures tuleb meele pidada, et viimaste käes olid kõik paremad maad, kuna viletsamad maalapid töötava talurahva tarvitada olid. Keskmiselt tuli iga talumajapidamise kohta igasugust maad kokku 4,5 ha.

Mingisugusest eesrindlikust tehnikast tsaariaegse Venemaa keskmiku või seda vähem veel kehviku majapidamises ei saa juttugi olla. „Tehnikaks“ oli vilets harkader, sirp, koot jne. Masinaid leidus isegi mõisnikkude ja kulakute majapidamistes eranditena.

Karjakasvatuse poolest oli Venemaa küla niisamuti viletsas seisukorras. Kes ei teaks, et harilikult talupoja viimane lehm selleks piksevardaks oli, mis oksjoniäikese hoobi vastu võttis. Kuna mujal normaalseks lehmade müügi protsendiks oli 8—9% aastas, müüdi tsaari-Venemaal iga aasta 11—12% lehma ära. See sündis talupoegade lehmade arvel.

Talurahvas oli mõisnikkude, kulakute, kaupmeeste, sahkerdajate ja liiakasuvõtjate täieliku meelevalla all. Sellele lisaks kurnas talupoegi tsaari kroonu, kurnasid igasugused tsaari tshinovnikud, kes ilma altkäemaksuta tühisematki asja ei ajanud.

„Niisugust talurahvast meil enam ei ole“ (Stalin)

Seltsimees Stalin rääkis Nõukogude VIII erakorralisel kongressil:

„Meie nõukogude talurahvas on täiesti uus talurahvas. Meil ei ole enam mõisnikke ega kulakuid, kaupmehi ega liiakasuvõtjaid, kes talurahvast kurnata võiksid. Järelikult on meie talurahvas

¹ Aruandest Nõukogude VIII erakorralisel kongressil.

kurnamisest vabastatud talurahvas. Edasi on meie nõukogude talurahvas oma rõhuvas enamuses kolhooslik talurahvas, s. o. ta ei raja oma tööd ja oma pärisosa mitte üksikisiklikule tööle ja mahajäänud tehnikale, vaid kollektiivsele tööle ja praeguseaja tehnikale. Lõpuks ei ole meie talurahva majapidamise aluseks mitte eraomandus, vaid kollektiivne omandus, mis kollektiivse töö aluspinnal on üles kasvanud.“

„Salu“ kolhoosi brigadiir sm Valge, kelle juttu mineviku kohta ülemal tsiteerisime, räägib oma kolhoosi tänapäevast:

„Meil on praegu üle 100 ha haritud põldu, mis meie kolhoosile kuulub. 70 aastat tagasi oli siin põline mets, kus hundid hulusid, selle maa tegid meie isad põlluks ja maksid siis mõisnikule renti.“

Nüüd on see isade vaevaga ülesharitud ja isade higiga väetatud maa staalinliku Konstitutsiooni paragrahv 8. järgi „maksutuks ja tähtajatuks tarvitamiseks, see on jäädavalt“ riikliku aktiga „Salu“ kolhoosile antud. Kolhoosil on isade mahajäänud tööriistade asemel tarvitada uus praeguseaja tehnika, mille kasutamisel on kasvanud uued tähelepanuväärt inimesed, kelle kohta seesama brigadiir jutustab:

„E. Paader räägib vähe, kuid teeb palju tööd. Niidumasinal, lõikusemasinal ja kartulimasinal täitis ta normid kolmekordselt. Meie võistlesime naaberkolhoosi „Tsherenkovitsaga“. Seal tuli koristusetöös lõhe. Saatsime siis Karl Tambeki lõikusemasinaga naabritele appi. Ta koristas kolme päevaga 18 hektaari vilja. Niisama töötas see elurõõmus inimene ka oma kolhoosis.“

Üle kogu NSV Liidu, nagu seltsimees Stalin Nõukogude VIII kongressil rääkis, on peale nende maade, mis juba enne talurahva käes olid, nõukogude võimu ajal talurahvale üle 150 miljoni hektaari endiste mõisnikkude, kroonu ja kloostrite maid antud.

Põllumaad üksi on meie kolhoositalurahval praegu 115,5 miljonit ha, see teeb välja 80% kogu riigi põllumaa fondist ja 10,5 miljonit ha rohkem, kui endisel tsaari-Venemaal praegustes piirides üldse põllumaad oli.

Keskmiselt tuleb iga kolhoosi kohta 445 ha maad, iga kolhoosipere kohta — 6,3 ha.

Kadui raiooni (Leningradi o.) metsatöölaine, stahaanovlane Leena Feklina, kes metsatöös uued normid 150 prots. võrd ületab.

Põhjendatud „kollektiivsele tööle ja praeguseaja tehnikale“

„Traktorid on — kõige tähtsamaks vahendiks vana põllumajanduse radikaalse ümbermuutmise ja künnialade laiendamise jaoks.“ (Lenin, XXVI k., lhk. 19).

Nii rääkis Lenin Nõukogude Ülevenemaalisel VIII kongressil 1920. aasta detsembrikuus. Kõigil meist on teada, milise suure tähtsuse andis Lenin sellele, kui meil võimalik oleks „sada tuhat esimese klassi traktorit“ külasse saata.

Nüüd meil traktoreid on, ja kaugelt rohkem kui sada tuhat. Seltsimees Stalin näitas Üleliidulisel Nõukogude VIII kongressil,

„... et praegu 316 tuhat traktorit 5 miljoni 700 tuh. hobusejõu võimsusega kolhooside tarvitada on; ühes sovhoosidega aga on neil üle 400 tuhande traktori 7 miljoni 580 tuh. hobusejõu võimsusega“.

Praegu harivad MT jaamad juba 91 miljonit ha kolhooside maad. 1937. aastal

kavatsetakse MT jaamad kõikide kolhooside teenistusse rakendada.

Meie ei saa oma põllumajanduse mehaneerimise taset revolutsiooneelse ajaga võrrelda, kuna siis, nagu märkisime, mehaneerimisest üldse rääkida ei saanud. Sellepärast võtame võrdluseks kollektiveerimise alguse aja — 1928. aasta, kus üksikmajapidamised rõhuvas ülekaalus olid, kus aga siiski juba suur töö oli ära tehtud põllumajanduse varustamiseks tehnikaga. Siiski oli 1928. aastal kõigest 1 protsent kogu künnist mehaneeritud, 1936. aastal aga — 62 protsenti. Suurt vahet näeme ka muude tööde mehaneerimise taseme võrdlemisel. Suviviljade külvi mehaneerimise protsent 1928. aastal oli kõigest 0,2, kuid 1936. a. — 26. Viljakoristuse mehaneerimise protsent oli 1928. aastal 0,2, 1936. aastal — ligi 40, sellest 24 protsenti kombainidega.

MT jaamade töö on aasta-aastalt laienenud, niisamuti on MTJ masinate tööviljakus järjekindlalt tõusnud. Kui kõik tööd, mida MT jaamade masinad kolhoosides teevad, künniks ümber arvata, siis võrdub 1933. aasta töö 35 miljoni hektaarile, 1936. aastal aga juba 20. oktoobriks 145 miljoni hektaarile.

Iga 100 ha kolhooside põllupinna kohta, mida MT jaamad harivad, tuli traktorite töid 1933. aastal 64 ha, 1934. a. — 99 ha, 1935. a. — 128 ha ja 1936. aastal kuni 20. oktoobrini — 157 ha.

Üldise põllumajanduses tarvitatava jõu hulgas oli masinatehnika jõu erikaal 1928. aastal 4 protsenti, 1936. aastal — 59,2 protsenti.

Üksikmajapidajal kulus hektaari maa kündmiseks, kui kogu töö inimese tööjõuks arvata — 2,32 tööpäeva. Ühe hektaari külmiseks kulus üksikmajapidajal 1,65 inimesepäeva; kolhoosis, traktori tööjõuga, kulu 1 ha kündmiseks 0,7 inimesepäeva, külmiseks 0,33 inimesepäeva. Samavõrd on ka viljakoristus ja -peksmine kolhoosides traktori tööga kergem ja viljakam.

Lenin näitas mitmes oma töös, määrdune barbaarne tööjõu raiskamine üksikmajapidamistes aset leiab. Praegu, hoolimata sellest, et suur hulk meie kolhoose oma tööjõu organiseerimise poolest veel palju soovida jätavad, annab nii masinate kui ka inimeste töö kolhoosides paljude miljonite tööpäevade kokkuhoiu, üksikmajapidamistega võrreldes.

Juba praegu, mil kolhoosid kui ka masina- ja traktorijaamad alles esimesi aastaid töötavad, on nad eesrindlike ka-

pitalistlike maade tööviljakusest mööda jõudnud.

1936. aasta lõpuks oli meil põllumajanduses 410 tuhat traktorit. Ameerika Ühendriikides on 1 miljon traktorit. Meie traktorite park kündis keskmiselt traktori kohta 1936. aastal 490 ha ja üldse 200 miljonit ha (kui kõik traktorite tööd künniks arvata). Ameerika Ühendriikides kündis traktor 1930. aastal keskmiselt 60—70 ha ja üldse 66 mln. ha. Andmed Ameerika kohta on pärit 1930. aastast, kuid see asja ei muuda, sest seal on meil tege mist traktorite kodumaaga, kus juba pika aja jooksul vilunud traktoristide kaadrid on välja kasvanud, kus kõigi andmete järgi põllumajanduses viimase 6 aasta jooksul enim tagasiminekut kui edasiliikumist võib märgata.

Niisamasugune vahe on ligikaudu ka kombainide töös. Minnesota osariigis, mis Am. Ühendriikides üks põhimisi põllutöö raioone on, on kombaini keskmine tööviljakus aastas 263 ha ja kõige kõrgem — 432 ha; kuid meil koristasid enam-vähem vilunud kombainistid tänavu juba 500, 700, stahaanovlased koguni 1000—2000 ha. Ka keskmine tööviljakus on meil kombaini kohta suurem kui Ameerikas. 1935. aastal oli meil kombainide keskmine tööviljakus 257, 1936. aastal aga 351 ha. Need arvud näitavad, et meie ka põllumajanduses põhimiste masinate töö alal oleme eesrindlikele Ameerikale järele jõudnud ja temast mööda kihutanud.

Selles oli meil peamiseks põhjuseks see, et meil töötavad need masinad sotsialistlikus suurmajapidamises, mis kriisi ega muude kapitalistliku ühiskonna vastuolude mõju ei tunne ja mille ainuke eesmärk on selles, et veel rohkem edasi tungida, veel suuremaid võite saavutada ja töötavate hulkade nõudeid põllumajanduse saaduste järgi veel edukamalt lahendada kui seni. Lisaks sellele tuleb märkida ka seda asjaolu, et meie põllumajanduse üksuse keskmine suurus Ameerika kui ka teiste kapitalistlike maade põllumajanduse üksuste keskmisest suurusest kaugelt kõrgem on, mis võimaluse annab masinat palju täielikumalt ära kasutada. Kui meie kolhooside põllupind keskmiselt 400—450 hektaari välja teeb, on Ameerikas põllumajanduse üksuste keskmine suurus 15—20 hektaari, Saksamaal 5 ha, Poolas — 4 ha.

Jõhkra kapitalistliku kurnamise tingimustes ei saa talurahva hulgas kapitalistlike maadel masinaid tarvitada ja need ei tasu end väikestel maalappidel äragi. Suurmaaomanikkudel aga on tihti-

peale kasulikum poolmuidu nälgivaid töötatöölisi oma põldudel kubja kepi all käsitsi tööle rakendada, kui kalleid masinaid osta. Selles olukorras ei saa kuidagi tõsiselt võtta loosungit, mille Eesti põllutöökoja esimees hr A. Jürmann 29. novembril l. a. põllutöökoja kongressil üles tõstis, et olla tarvis traktorijaamade asutamisele asuda. Kapitalistlike maade põllumajanduse praeguse seisukorra juures ei saa sellist loosungit Eestis millegi muuna võtta kui ainult ilusa sõnana, või „paremal juhtumisel“ uue riikliku toetusena suurmaaomanikkudele — mõisnikkudele — ja hallparunitele.

Meie kolhoosid, meie MT jaamad, meie kolhooside ning masina- ja traktorijaamade tehnika vallutanud kaadrid astuvad alles esimesi samme sel teel, et tehnikalt kõik võtta, mida ta anda võib.

Lenin rääkis, et

„Tööviljakus, see on, lõppude lõpuks, kõige tähtsam, kõige peamisem uue ühiskonnakorra võiduks. Kapitalism löi tööviljakuse, mida pärispõlve ajal nähagi ei saanud. Kapitalismi võib lõpulikult võita ja ta saab lõpulikult võidetud seega, et sotsialism uue, palju kõrgema tööviljakuse loob“ (k. XXIV, lhk. 342).

Sotsialistliku põllumajanduse kaadrid lahendavad praegu edukalt seda Lenini ülesannet mitte ainult tehnilise varustuse tööviljakuse, vaid ka viljasaagi alal.

Võitlus staalinliku viljasaagi eest

Seltsimees Stalin seadis sotsialistliku põllumajanduse ette suure ülesande: saavutada lähema 2—3 aasta jooksul 7—8 miljardi puudaline viljasaak. Kolhoosid asusid selle ülesande teostamisele.

NSV Liidu viljasaak on viimaste aastate jooksul määratol kombel kasvanud. 1931. aastal saime meie veel vähem nisu, kui Ameerika Ühendriigid, kuid juba 1934. ja 1935. aastal sai NSV Liit rohkem nisu kui Põhja- ja Lõuna-Ameerika kokku.

Kuigi 1936. aastal ebasoodsad ilmastiku tingimused põldudele suurt kahju tegid, on meie põllumajandusel ka sel aastal eriti suuri saavutusi. Paljud meie kolhoosid saavutasid 1936. a. ennekuulmatu viljasaagi. Ukrainas, Aasovi-Mustamere krais, Dagestanis jne pole 25—30-tsentneriline viljasaak hektaarilt enam kaugeltki haruldaseks nähteks, paiguti ulatab viljasaak aga 50—60 ja isegi 80 tsentnerini hektaarilt, mis enam palju maailmarekordist — 83 tsentnerit hektaarilt — maha ei jää.

See on nisu alal. Riisi alal on maailmarekord 90 tsentnerit hektaarilt, meil on rekordiks veel 80 tsentnerit hektaarilt, kuid senine kasv näitab, et see rekord enam kauaks ei püsi.

1936. aastal oli meil eriti suur saagi tõus ka suhkrupeetide alal. Kui 1935. aastal kõige kõrgem suhkrupeetisaak 600 tsentnerini ha-lt ulatas, siis oleme 1936. aastal ilmerekordist kaugele ette läinud.

Ilmarekord suhkrupeetide alal on 980 tsentnerit hektaarilt. Juba meie lugematud tuhandelased ületasid selle rekordi, rääkimata kõige kõrgemast viljakusest, mis Kasahstanis suhkrupeetide alal saavutati — 1400 tsentnerit hektaarilt.

Ka kartulite alal ületasime meie 1936. aastal ilmerekordi. Kapitalistliku ilma rekord kartulite alal on 779 tsentnerit hektaarilt. Meil aga saavutati Kaluga raioonis (Moskva obl.) 810 tsentnerit hektaarilt. Ja seda seal, kus veel eelmistel aastatel 80-tsentnerilist kartulisaaiki hektaarilt normaalseks saagiks loeti.

Lina alal on meil seni 4—5 tsentnerit linakiudu hektaari kohta võrdlemisi rahuldavaks saagiks peetud, 6 tsentnerit — heaks saagiks. Ordenikandja Minna Tappo linalüli saavutas keskmiselt 8 tsentnerit hektaarilt, kuid Kalinini oblastis on lina kasvatusel lüüsid, kus 16—17 tsentnerit hektaarilt saadi.

Need on alles eesrindlike kolhooside rekordid. Kuid need saavutused on *igal kolhoosis* võimalikud. Vast küsib lugeja: aga mida teha, kui ilmad 1936. aasta kuuma kuiva kordavad? Just 1936. aasta kuiva suve kogemused näitavad, et enamlased saaki ka ilmade kiuste oma tahtmise järgi tõstavad. Seda kinnitab näiteks sellesama ordenikandja Tappo lüli, kus 4 hektaari linale, mida pöud kõige rohkem ähvardas, tuletõrjepritsiga „vihma“ tehti.

Nõukogude VIII kongressil oli Tshuva-schi vabariigi delegatsiooni hulgas ka Stalini nimelise kolhoosi esimees sm Sergei Korotkov, kes läinud aastal sellises hädas oli, et kogu suve jooksul kolhoosis tilkagi vihma ei sadanud. Sellest hoolimata andis Korotkov saaduste jaotusel 6 kilogrammi vilja tööpäeva peale, — ainult 2 kilogrammi vähem kui 1935. aastal, mil loodusega asi korras oli ja selletõttu 8 kg vilja tööpäeva peale tuli.

Veidi lähemal, kuid niisamuti põuaraioonis on ka „Sturmi“ kolhoos Volossovo raioonis. Ka see kolhoos oli põuaga kimbus nagu teisedki Leningradi oblasti kolhoosid, kuid siingi jaotati 3—4 kg vilja tööpäeva peale. Samal ajal on mitmetes

Kirovskis, apatiitide kaevandustes, ehitatakse töölistele uued elumajad.

Pildil. Kaevanduse stahaanovlane T. Petrova oma uues korteris ühes komnoore A. Medvedejevaga ja oma ema E. Lepikuga.

kolhoosides sissetulek hoopis nigelam. See näitab, et viljasaak mitte niivõrd loodusest ei olene kui inimeste endi heast või viletsast tööst.

Läinud põllumajandusliku aasta töö näitab, et seltsimees Stalini loosungi täitmisel suures enamikus meie kolhoosidest head tööd osati teha. Kolhoosnikud leidsid ise rea uusi meetodeid oma põldude paremaks harimiseks ja paremaks väetamiseks kui seni. Põldude täiendav väetamine viljakasvu ajal, uued harimisviisid, hulgaline kunstliku niisutamise organiseerimine, — niisugused olid, muu seas, abinõud, mida kolhoosid oma viljasaagi tõstmiseks tarvitusele võtsid. Suurt tõusu näitas kolhoosides ka stahaanovlik töö. Kahe- ja isegi kolmekordne normide täitmine muutus igas kolhoosis harilikuks asjaks. Kui seni kolhoosides tunti ainult 0,5—0,6-hektaarilisi päevaseid künninorme, siis stahaanovlikul aastal tõusis keskmine päevane künd juba 0,75 ha lähedale, kuid eesrindlikud stahaanovlased kündsid ühe hobustepaariga päeva jooksul kuni 1,5 ha ja isegi rohkem. Niisamasugune suur normide ületamine leidis aset ka kõigil muu-

del tööaladel. Meil oli eespool jutt „Salu“ kolhoosnikust sm Tambekist, kes kolme päevaga 18 ha vilja ära koristas. Selsamal Tambekil oli päevanorm — 2,5 ha. Kuid sm Tambek pole mingil juhul mingi erand, vaid seesuguseid stahaanovlasi leidub meil kolhooside suures enamikus.

Muidugi ei ole see normide ületamine mitte ainult 1936. aasta saavutus. Seda on kogu kolhooside töö ajajärk viimastel aastatel ette valmistanud. Seda on valmistanud ette see kindel teadmine, et kolhooslik kord töötava talurahva olukorda tõesti parandab, et see ainuke ja õige tee on jõuka ja kultuurse elu saavutamiseks. See ei olnud inimestel mitte ainult mingi „teoreetiline“ kaalutus, vaid oma igapäevase praktiliku kogemuse järelendus. Tõuke selleks andis see reaalne tõsiasi, et kolhoosnikkude sissetulekud iga aastaga kasvavad. Näiteks tuli üle NSV Liidu iga kolhoosi pere peale jaotatud vilja 1932. aastal 5,7 tsentnerit, 1935. aastal aga juba 10,1 tsentnerit. Kartulaid tuli vastavalt samadele aastatele 2,3 ja 8,7 tsentnerit iga pere kohta.

Need andmed puuduvad meil veel 1936.

aasta kohta üle Liidu, kuid rida andmeid üksikutest raioonidest ja oblastitest näitab ka 1936. aastal (kui mõned põuaraioonid maha arvata) kolhoosnikkude sissetulekute kindlat tõusu. Näiteks tuli Aasovi-Mustamer krais 1935. aastal keskmiselt kolhoosniku tööpäeva peale 3,1 kg vilja ja 93 kopikat raha, aga 1936. aastal — 5,7 kg vilja ja 1 rubla 80 kopikat raha.

Turkestanis ja teistes Kaspiatagustes liiduriikides tekkis tänavu rida uusi kolhoos-miljonäre juurde, kes puuvilla kasvatusel erilise edu saavutasid, mille tõttu paljudes kolhoosides kolhoosnikkude tööpäeva tasu riigile müüdava puuvilla arvel 40—50 rublani tõusis. Siin on ehitatud paljud kolhoosialevid kaunite elumajadega, puhaste korralikkude söögimajade, klubide helikinode ja elektrijaamadega, ja see kõik nendel maadel, kus veel 5—6 aastat tagasi oli ainult kuuma liivaga kõrb, kus inimesed elasid viletsates villtelkides, mida nad vahetevahel kaamelite seljas ühest kõrbe äärest teise kolisid.

* * *

Meie kolhooside töös on veel palju puudusi. Meil on veel palju kolhoose, kus pole aru saadud kõrge viljasaagi eest võitlemise vajadusest, kus veel eilse päeva elatakse ja lohakas ning hooletus kolhoosi töös aset leiab. Kuid eilsed

lohakad juhatajad ning eilsed looderid asuvad täna juba eesrindlike lüüklaste ja eesrindlike juhatajate eeskujul tööle selleks, et kõrget viljasaaki ja kolhooside jõukust saavutada. Meil pole rekordid, nagu kapitalistlikes riikides, ainult üksikute majapidamiste eriliste kulutuste ja eriliste tingimuste varal saadud võidud, mille saavutamiseks hulkadel võimalused puudusid. Meil pole ka mitte mingisuguseid vastuolusid, mis kapitalistiikus ilmas hulgalised rekordid võimatuks teevad. Meil on eesrindliku kolhoosi eilne rekord täna juba enamliku töö igapäevane saavutus. Meil näitab üksikute eesrindlike kolhooside rekord kõigile kolhoosidele teed, mis suunas ühe või teise tööga edasi minna, et võitu saada. Ja võimalused nende rekordide järeletegemiseks on kõigil kolhoosidel.

Uus sotsialistlik suurmajapidamine, uus tehnika ja uued inimesed, kes tehnika vallutanud, ei jää seniste võitude juurde peatama, vaid tungivad uutele võitudele, et näidata veel kõrgemat, veel kaunimat tööviljakuse eeskujut, „mida ainult sotsialism võib anda ja mida kapitalism anda ei või“, nagu ütles seltsimees Stalin I Üleliidulisel stahaanovlaste nõupidamisel 1935. a. Üksikute eesrindlaste rekordid muuta hulgalisteks võitudeks, — niisugune on tänapäeva ülesanne. A. Maurer.

Lenini õpetus kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamisest sotsialistlikuks revolutsiooniks

NÕUKOGUDEVASTASE trotskistliku paralleelse keskuse protsess tegi lõpukokkuvõtte trotskismi arenemisest, mis avalikult fashismiga ühinemisega lõppes. Trotskism algas oma võitlust Lenini ja Stalini õpetuse vastu kõigepealt revolutsiooni kandvate jõudude küsimuses. Lahkumine tekkis selles küsimuses, kes peab rahva rahulolematuid, rõhutuid ja kurnatud hulki võitluseks tsarismi vastu oma ümber koondama: kodanlus või proletariaat. Kes peab tööraha hulga tsarismi vastu võitlusesse viima ja kes on suuteline kodanlist revolutsiooni kuni tööraha täieliku vabastamiseni arendama. *Leninism* lähtub sellest, et kapitalismi kõrgemal arenemisastmel, proletariaadi, kui ainukese järjekindlalt revolutsiooniliku klassi, olemasolemisel ja arenenud klassi-

võitluse ajajärgul *proletariaat* kodanlis-demokraatlikus revolutsioonis *juhtivat osa* etendab, revolutsiooni peamiseks kandvaks jõuks on. Proletariaadi liitlaseks ja revolutsiooni üheks kandvaks jõuks on talurahvas.

Vähemlased, Trotski ühes nendega, jutlustasid vastu, et kuivõrd revolutsioon on kodanline, siis on selles revolutsioonis kandvaks jõuks *kodanlus*. Kuid kodanlus, vastasid neile enamlased, ei ole maksvate kapitalistlike vahetõrgete juures enam revolutsioonilik klass, ta ei ole talurahva vabastamisest mõisnikkude ikkest huvitatud, kardab proletariaati ja otsib kokkulepet tsarismiga. 1905. ja 1917. aastate revolutsioonid kinnitasid täielikult seda enamlaste väidet. Kodanlus läks ühes tsarismiga.

Lenin õpetas, et proletariaat on töeli-

kult revolutsioonilik ja tõelikult sotsialistlikult tegutsev klass ainult sel tingimisel, kui ta üles astub terve töörahva eelväesalgana, kui töörahva juht võitluses kurnamiskorra ärakaotamise eest. See tähendas, et proletariaat peab omale liitlasi otsima niisuguste ühiskondlikkude kihtide seast, kes kodanlis-demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimisest huvitatud on. Niisuguseks ühiskondlikuks kihiks oli talurahvas. Selles seisab Lenini revolutsiooni-õpetuse üks põhimistest alustest.

Trotski eitas talurahva juhtimist proletariaadi poolt. Kuid Trotski ja trotskistide äraandmise ning fashismi laagrise lange-mise põhjused ei seisa mitte ainult selles, et nad vaenulikult talurahvasse suhtusid, et nad töötavaid talurahvahulki vihkasid. Trotski, Kamenev, Sinovjev pole talurahva, kui proletariaadi liitlase, osa eitades, proletariaadi hegemoonia (juhtiva osa) vastu võideldes, kunagi proletarse revolutsiooni seisukohti omaks võtnud. Nad ei uskunud proletariaadi kui juhtiva klassi jõusse. See uskumatus tööliste-klassi jõusse tuli iseäranis teravalt nähtavale sotsialismi ehitamise küsimuses. See uskumatus ja vaenulikkus tööliste-klassi vastu leidis oma kõige julmima peegelduse kontrrevolutsiooniliku trotskistliku keskuse protsessis, kus trotskism kui fashismi agentuur esines. Selle vaenulik-kuse ja vihkamise ajaloolised juured ulatavad trotskismi kaugesse leninismivastasse võitlusesse, eriti võitlusesse partei vastu. Trotski loosung 1905. a.: „ilma tsaarita, kuid tööliste valitsus“ on oma põhiolult proletarsele revolutsioonile vaenulik. See loosung tekkis vaenulikust suhtumisest talurahvasse, kuid selsamal ajal väljendab see loosung ka proletariaadi juhtiva osa eitamist revolutsioonis, mis tegelikult muud ei ole kui proletariaadi diktatuuri leninliku teooria eitamine. Seda tõestab nüüd täielikult trotskismi fashismi laagrisse üleminek.

Lenini õpetus kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamise sotsialistlikuks revolutsiooniks lähtub sellest, et kodanlis-demokraatliku revolutsiooni vahel ühelt poolt, ja proletarse revolutsiooni vahel teiselt poolt mingit hiinamüüri ei ole, mis ühte teisest enam ehk vähem pika vahemaaga lahutaks. Imperialismi ajajärgul seisab ühiskond „sotsialistliku revolutsiooni eelõhtu seisukorras“, mil „õitsev“ kapitalism „surevaks“ kapitalismiks, mil kodanlis-demokraatlik revolutsioon oma arenemises sotsialistlikuks revolutsiooniks muutub.

Lenin lõi õpetuse kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamise sotsialistlikuks revolutsiooniks juba 1904-05. aastatel. Broschüüris „Kaks taktikat“ (1905. a.) näitab Lenin, et kodanlis-demokraatlikku revolutsiooni ja sotsialistlikku pööret on vaja kui ühe aheliku kahte lüli, kui ühtset ja tervikulikku vene revolutsiooni hoo ja ulatuse pilti vaadata. Juba selles töös märgib Lenin ära need jõud, kes kodanlis-demokraatlikku revolutsiooni edasi viivad, ja selle suuna, kuhu ta peab arenema. Lenin kirjutab:

„Proletariaat peab, talurahvahulki endaga ühendades, demokraatliku pöörde lõpuni viima, et isevalitsuse vastupanekut jõuga purustada ja kodanluse ebakindlust halvata. Proletariaat peab, elanikkude poolproletaarse oolluste hulka endaga ühendades, sotsialistliku pöörde teostama, et kodanluse vastupanekut jõuga murda ja talurahva ning väikekodanluse ebakindlust halvata“ (Lenin, VIII k. lhk. 96).

Kodanlis-demokraatlikku revolutsiooni lõpuni viia tähendas 1905. aastal seda, et demokraatlikku vabariiki, 8-tunnilist tööpäeva maksma panna ja maa talurahvale anda. Proletariaat võitles demokraatlikkude vabaduste eest, võitles maade konfiskeerimise ja maa talurahvale andmise eest. Teiste sõnadega: proletariaat püüdis, talurahvaga liitudes, kodanluse erapooletuks teha (sest kodanlus oli demokraatlikkude vabaduste maksmapanemise teataval määral huvitatud) ja monarhia, keskaja vahekorrad, mõisnikkude maaomanduse, lõpuni purustada. 1905. a. jõudude vahekorra juures tähendas see valmistamisjõudude arendamisele kapitalistlikul alusel lahedamaid tingimusi luua, ühiskonna arendamise teelt vanad feodaalsed jäänused ära koristada. Ja sellest väljaminees märgib Lenin kodanlis-demokraatliku revolutsiooni edasise arenemise:

„...kodanlise Venemaa vabanemist tsarismist, mõisnikkude võimust maa üle, kasutab proletariaat viibimata mitte abiandmiseks jõukatele talupoegadele nende võitluses maatöölise vastu, vaid — sotsialistliku revolutsiooni teostamiseks liidus Euroopa proletaarlastega“ (Lenin, XVIII k. lhk. 318).

Teises kohas kirjutab Lenin, et demokraatlikust revolutsioonist hakkame meie otsekohe üle minema, ja just meie jõu kohaselt, teadliku ja organiseeritud proletariaadi jõu kohaselt, alustame üleminekut sotsialistlikule revolutsioonile uuel

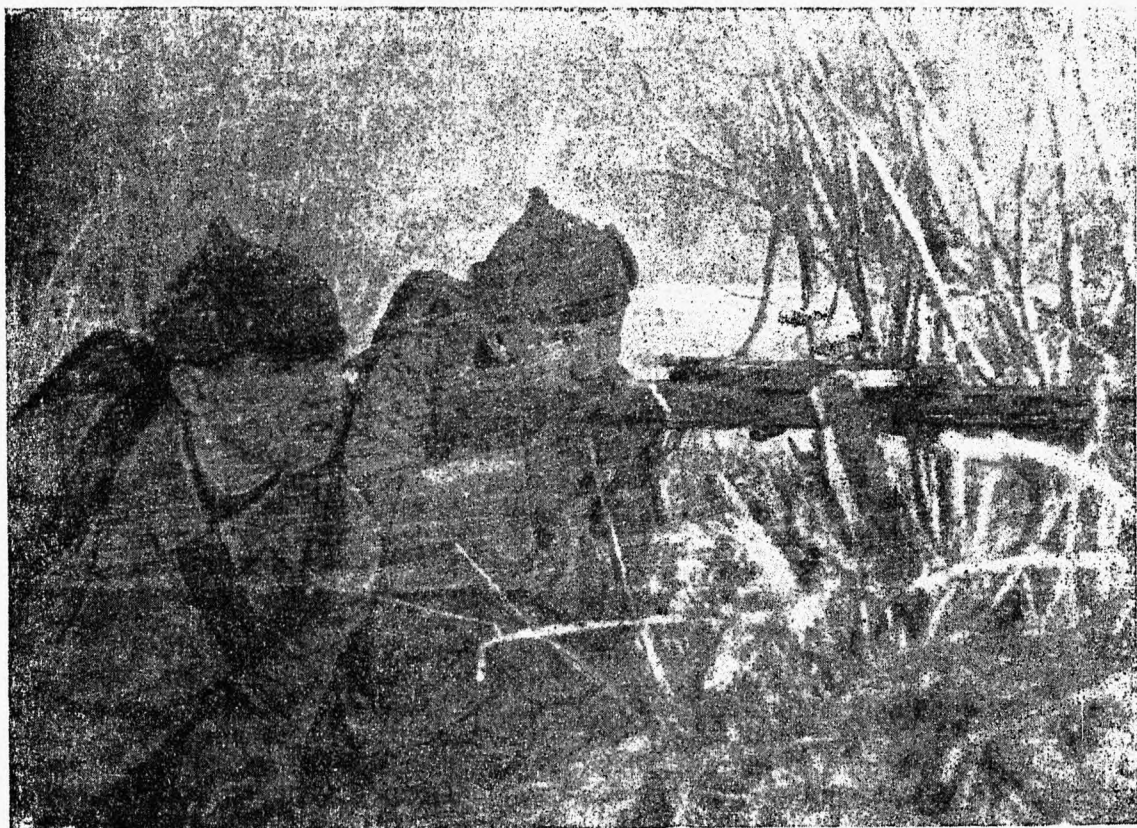
pinnal, uute liitlastega, külaproletaarlastega, ühes terve töölisteklassiga küla kodanluse vastu. See võitlus sünnib juba uutes jõudude vahekordades, uue taktikaga ja eesmärkidega. „Meie oleme vahetpidamatu revolutsiooni poolt“, „meie ei peatu poolel teel“, ütleb Lenin.

Kuid siin võidakse küsida, mispoolest siis Trotski „permanentse (vahetpidamatu) revolutsiooni“ teooria Lenini kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamise õpetusele vastu käib?

Sellepärast, ütleb seltsimees Stalin, et Lenin pani ette talurahva revolutsioonilikke suuteid lõpuni ammutada ja tema revolutsioonilikku energiat põhjani kasutada — tsarismi täielikuks likvideerimiseks, proletaarsele revolutsioonile üleminekuks, kuna „permanentse revolutsiooni“ pooldajad talurahva revolutsioonilikku osa eitasid, vene proletariaadi suudet, talurahvast oma järele viia, allahindasid. Lenin nägi ette, et revolutsiooni võitlus enne kodanlis-demokraatlikust revolutsioonist peab läbi käima, mis võimu pro-

letariaadi ja talurahva kätte annab. See on ettevalmistuseks juba sotsialistlikule revolutsioonile, kus võim täielikult ja ainuüksi proletariaadi kätte läheb. Kuid trotskistid mõtlesid seda asja otsekohe proletariaadi võimuvõtmisega peale hakata. Trotski „permanentse revolutsiooni“ teoorial ei ole midagi ühist revolutsiooni vahetpidamatuse arenemise küsimusega. Kontrrevolutsioonilik trotskism eitab peamist osa proletaarse revolutsiooni õpetuses: proletariaadi juhtivat osa väikekodanliste kihtide üle. Eitades seda, eitab ta ka proletariaadi diktatuuri ja proletariaadi partei juhtivat osa proletariaadi diktatuuri süsteemis; järelikult eitab trotskism proletarset revolutsiooni, mille läbiviimine mõeldav pole ilma kommunistliku parteita, ilma proletariaadi ja töötava talurahva vahelise liiduta.

Pärast veebruarirevolutsiooni 1917. aastal, mille 20-dat aastapäeva meie nüüd mälestame, seisib kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamine sotsialistlikuks revolutsiooniks kui lähem probleem

Talvisel lahinguõppusel. Pildil: Kuulipilduja tulistab pealetungivat „vaenlast“.

partei ees. Veebruarirevolutsioonis kuku-
tasid töölised ja soldati-sinelites talurah-
vahulgad tsarismi. Kuid nende võiduga
loodud revolutsiooni-asutustes, kes võimu
oleksid pidanud võtma ja *võinud võtta* —
tööliste ja soldatite saadikute nõukogu-
des — olid suures enamuses väikekodan-
lised sotsialistid, vähemlased ja eserid,
kes kättevõidetud võimu vabatahtlikult ko-
danluse kätte andsid; see aga ei tahtnud
ega suutnud kodanlis-demokraatliku revol-
utsiooni ülesandeid lõpule viia. Kodan-
lus jätkas imperialistlikku poliitikat, jätkas
maadeahnitsevat sõda, rahvaste orjasta-
mise poliitikat. Kodanlus kartis revolutsioo-
nilikku töörahvast, püüdes kokkuleppele
tsarismiga ning keeldus sellepärast maa
talurahvale andmisest. Lenin kirjutas oma
kuulsates teesides, mis tuntud on „aprilli-
kuu teeside“ nime all:

„Käesoleva silmapilgu omapärasus Vene-
maal seisab revolutsiooni *üleminekus*
esimeselt jaamavahelt, mis, proletariaadi
puuduliku klassiteadvuse ja nõrga or-
ganiseerumuse mõjul, võimu kodanlu-
sele andis, — tema *teisele* jaamavahele,
mis võimu proletariaadi ja talurahva
kõige kehvemate kihtide kätte peab
andma“ (Lenin, III k., eesti keeles, lhk.
17).

Kuid ka nüüd veel, pärast seda kui
võim kodanluse kätte oli läinud, ei seis-
nud partei ees *otsekohene* üleminek sot-
sialistlikule revolutsioonile, vaid selle
ettevalmistamine. Lenin kirjutas ülalnimeta-
tatud teeside 8. punktis.

„Mitte sotsialismi „sisseseadmine“, kui
meie *otsekohene* ülesanne, vaid kohe
ainult üleminek tööliste saadikute nõu-
kogu *kontrollile* saaduste ühiskondliku
valmistuse ja jaotamise üle“.

Sellest näeme, et Lenini õpetus kodan-
lis-demokraatliku revolutsiooni ümberkas-
vamisest sotsialistlikuks revolutsiooniks
tähendab rea mitmesuguste astmete läbi-
käimist, dialektilikku arenemist ikka kõr-
gemale astmele. Lenin nägi 1917. aastal
kahte liitlast, kellele toetades vene prole-
tariaat ülemineku sotsialistlikule revol-
utsioonile teostab. Esiteks, laialdane mit-
mekümne miljoniline poolproletaarlaste ja,
osaliselt, väiketalurahva hulk, kes Vene-
maal elanikkonna määratusuure enamiku
moodustab, teiseks, kõigi sõdivate ja
üldse kõigi maade proletariaat. „Selle
kahe liitlasega — kirjutas Lenin — võib
Venemaa proletariaat minna, ja lähebki,
praeguse ülemineku silmapilgu iseäraldusi

ära kasutades, esialgu demokraatliku va-
bariigi kättevõitmisele ja talupoegade
täielikule võidule mõisnikkude üle; edasi
aga *sotsialismile*, mis ainuüksi sõjast
vaevatud rahvastele *rahu, leiba, vabadust*
annab“ (Lenin, Kirjad kaugelt, eestikeelne
III k., lhk. 15).

Kuna need laialised kehvad talurahva-
kihid aga veel oportunistlike väikeko-
danliste parteide mõju all olid, kes ko-
danlusega kokku leppisid, siis seisis enam-
luse üks kõige suurematest ülesannetest
sotsialistliku revolutsiooni ettevalmista-
mises selles, et töörahva hulkasid opor-
tunistide mõju alt päästa. Selleks oli vaja
neid oportuniste järeljätmatult paljastada,
nagu kogu ajutise valitsuse poliitikatki,
mida need oportunistid toetasid. — Ei
mingit toetust ajutisele valitsusele, ütles
Lenin. Juhtsõnaks oli sel ajajärgul —
peale veebruarirevolutsiooni — „Kõik
võim nõukogudele!“ See juhtsõna oli siis
teostatav veel ilma sõjalise jõu tarvitami-
seta, sest sõjariistad olid rahva käes.
Nõukogud, kui sõjariistus rahva esindus,
jagasisid võimu vabatahtlikult kodanlusega.
Võimu nõukogude kätte minek *sel aja-
järgul* oleks kindlustanud revolutsiooni
edaspidise *rahuliku*, kõige valutuma
arengu, võimaluse ja tee. Kuid vähem-
laste ja es-eride enamuse nõukogudes sel-
lele teele ei läinud (sest et nad, nagu
nägime, kodanlust juhtivaks jõuks pida-
sid, keda proletariaat sel revolutsioonias-
mel vaid toetama pidi). See andis kodan-
lusele võimaluse oma võimu kindlustada,
ja juulipäevadel asus ta juba otsustavalt
pealetungimisele — võim läks otsustava-
tel kohtadel kontrrevolutsiooniliku kodan-
luse kätte.

Revolutsiooni rahuliku arenemise tee
ja võimalus oli seega lõppenud, jäi üle
sõjariistus võitluse tee; kuid *selle* juht-
sõna kandjaks ei võinud *nüüd* enam
oportunistliku enamusega nõukogud olla.
Oli vaja ajutise valitsuse kontrrevolutsioo-
niliku iseloomu uusi sügavaid paljastusi
(Kornilovi mäss augustis), et nõukogudes
pööret tuua ja talurahva kehvemaid kihte
oportunistide mõju alt vabastada. Juba
septembris võitsid enamlased paljudes
nõukogudes enamuse. Nüüd võis uuesti
võimu nõukogude kätte võtmise juhtsõna
üles seada, kuid juba sõjariistus ülestõusu
juhtsõnana. „Kõik võim nõukogudele“
saigi oktoobri eel tähtsamaks loosungiks
tööraha kehvemate hulkade mobiliseeri-
misel sõjariistus ülestõusuks imperialist-
liku kodanluse vastu. Mingit teist teed
võimu võtmiseks peale sõjariistus üles-

tõusu nüüd enam ei olnud, ja ka teisi jõudusid proletariaadiga kaasa tulemas ei olnud. Keskmik kõikus proletariaadi ja kodanluse vahel. Kodanlus lubas keskmikule maad — ilma sõjariistus võitluseta, lubas jõukat elu, võõra tööjõu kurnamist. Just sellepärast, et keskmik kahtles, kõikus, seadis Lenin üles juhtsõna: proletariaadi ja kehvema talurahva liit ning selle liidu alusel tööliste sõjariistus ülestõus kodanluse võimu kukutamiseks.

Kuid Lenini seisukohtade vastu ei võidelnud mitte ainult vähemlased ja es-erid; mitte ainult Trotski ei võidelnud Lenini teeside vastu, vaid ka Kamenev, Rõkov, Nogin jt olid Lenini vastu. Kamenev kinnitas Leniniga vaieldes, et kuni ei ole likvideeritud mõisnikkude maaomandus, ei saa sellest rääkida, et kodanline revolutsioon lõppenud on, et võimu nõukogude kätte ülemineku ülesanne ees seisab. Kamenev oli selle vastu, et ajutise valitsuse toetamisest lahti üteldakse. Loosungi „Kõik võim nõukogudele“ soovitas Kamenev asetada loosungiga: nõukogude kontroll ajutise valitsuse üle. See oli täiesti vähemlik seisukoht, mis kodanlise valitsuse kaitsmist tähendas. Lenin vastas Kamenevile, Rõkovile ja teistele: „Kontrollida ilma võimuta ei saa. Kontrollida resolutsioonidega ja muuga on — puhas rumalus!“ (Lenin, XX k., lhk. 185).

Rõkov kõneles sellest, et „sotsialistliku pöörde päike“ tõuseb Euroopast, meil ei olevat selleks (sotsialistlikuks pöördeks) ei jõudu, ega objektiivseid tingimusi. Sedasama kõneles ka trotskist Preobrašenski partei VI kongressil. Lenin ja Stalin andsid neile kommunisti nime taha pugenud vähemlastele vastuse ja näitasid, et vene proletariaat algab sotsialistlikku revolutsiooni. Sest mitte ühelgi maal ei ole niisugust vabadust kui Venemaal, ei ole kunagi ennem katsunud ühegi maa proletariaat teostada tööliste kontrolli valmistuse üle. Revolutsiooni alus oli Venemaal laiem kui Lääne-Euroopas, kus proletariaat üksi seisab kodanluse vastu, kuna meil töölisi laialised talurahvakihid toetavad. Nii kõneles seltsimees Stalin. Lenin ütles, Rõkovile vastates: Rõkov kõneleb sellest, et sotsialism peab meile tulema teistelt maadelt, mis on kõrgema tööstusliku tasemega. Kuid see pole nii. Ei saa ütelda, kes algab ja kes lõpetab. See ei ole marksism, vaid paroodia marksismile.

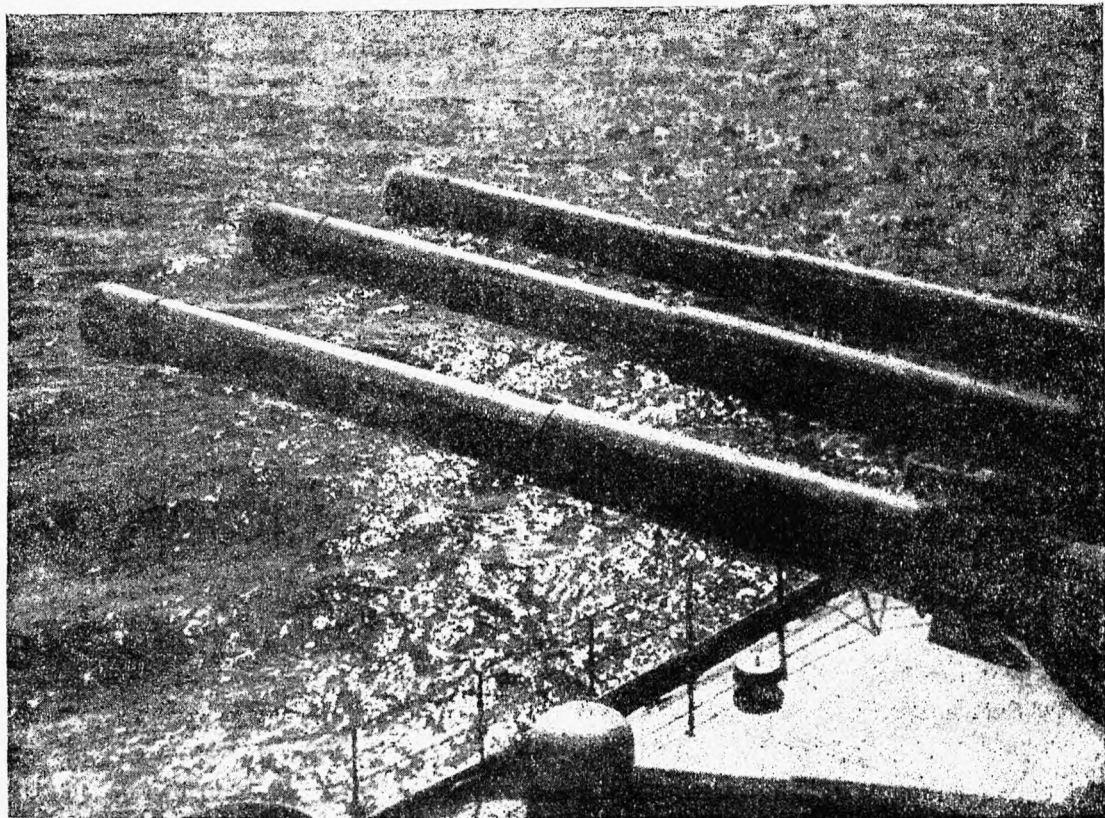
Kamenev süüdistas Leninit 1917. a. veel selles, et Lenin kuulutatavat kodanlise revolutsiooni lõpetatuks ja arvestavat viibi-

matu üleminekuga kodanliselt revolutsioonilt sotsialistlikule. Lenin ütles, et küsimus kodanlis-demokraatliku revolutsiooni „lõpetusest“ on valesti üles seatud. Kamenev ei mõista tõelikkuse mitmekesisust. Tõelikkus näitab meile nii võimu üleminekut kodanlusele (kodanlis-demokraatliku revolutsiooni harilikku liiki „lõpetus“), kui ka kõrvuti praeguse (ajutise) valitsusega teise, lisavalitsuse olemist, mis endas „proletariaadi ja talurahva revolutsioonilik-demokraatlikku diktatuuri sisaldab“. See viimane „kah valitsus“ andis ise võimu kodanlusele. Lenin mõtles selle „lisavalitsuse“ all tööliste saadikute nõukogusid, kes sel ajal vähemlaste ja es-eride mõju all olid ning võimu kodanlusele andsid. Lenin aga seadis küsimuse nii üles, et tarvis on need nõukogud vähemlaste ja es-eride käest ära võtta ja see võim tõesti proletariaadi sõjariistaks teha. Meie nägime, missugusel teel see viimaks sündiski.

Kamenev, Sinovjev, Rõkov jt kordasid vana kulunud lauset kodanlis-demokraatliku revolutsiooni „lõpetusest“, kuna nad aru ei saanud, et kodanlus ei suudagi, ei tahagi seda revolutsiooni lõpetada. Selles avaldus ühtlasi ka Kamenevi ja Sinovjevi leninismi eitamine, ta põhialustele vastu-töötamine, mis nad oktoobrirevolutsiooni eel kodanluse juurde viis, sest nad andsid enamlaste ülestõusu tähtaja kodanlusele välja — et aga proletariaadi võimuvõtmist nurja ajada. Kamenevi ja Sinovjevi langemine — hiljem — fashismi laagrisse ei sündinud seega sugugi juhuslikult.

Kodanlis-demokraatlikud ümberkujundused, s. o. kodanlise revolutsiooni lõpuviimine imperialismi ajastul on proletarise revolutsiooni niinimetatud lisa-saadus. „Esimine kasvab teiseks ümber. Teine lahendab mõõdamannes esimese küsimused. Teine kindlustab esimese tegu. Võitlus ja ainult võitlus otsustab, kuivõrd teisel korda läheb esimesest üle kasvada“ (Lenin, XXVII k., lhk. 26).

Meie revolutsiooni võitlused 1917—1918. aastatel annavad rikkalikud kogemused sellest, kuidas kodanlis-demokraatlik revolutsioon sotsialistlikuks revolutsiooniks ümber kasvab. Igaüks teab, et peale suurt oktoobrirevolutsiooni talupidajad maad said, ja seda ainult proletarise revolutsiooni tagajärjel. See tähendab, et proletarne revolutsioon nendel maadel, kus kodanline revolutsioon ei ole järjekindlalt lõpule viidud, mõõdamannes rea kodanlis-demokraatliku revolutsiooni küsimusi lahendab ja alles pärast nende la-

Liinilaev „Marat'i“ kahurid.

hendamist proletaarse revolutsiooni sügav arenemine algab, mis kõik rahvaste vahekorrad, klasside vahekorrad hoopis teiseks muudab.

Revolutsiooni esimeseks ja lähemaks ülesandeks Venemaal oli kodanlis-demokraatlik ülesanne: pühkida maapinnalt keskaja jäänused, puhastada Venemaa sellest metsikusest, häbist ja kõige suuremast kultuuri ja inimsoo edu takistusest — tsarismist. Nende keskaja jäänuste kõrvaldamise viis proletaarne revolutsioon lõpuni, hävitades vana korra nii majanduslikult kui poliitiliselt ja ehitades võidukalt üles sotsialistliku ühiskonna. Staalinlikus Konstitutsioonis on need võidud nüüd üles kirjutatud ja seaduseks muudetud.

Lenini õpetus kodanlis-demokraatliku revolutsiooni ümberkasvamisest sotsialistlikuks valgustab kui helgiheitja pimedaid, musti trotsistliku mülgaste urkaid, trotsismi väenulikkust rahva vastu. Leninism püüdis ja püüab laialiste rahvahulkade heaolu tõstmisele, niisuguste tingimuste loomisele, mis töötavate kihtide elu-olu kultuurseks muudab, töörahvale tõelikud demokraatlikud vabadused kindlustab.

Trotski oma bandiitidega tahtis need demokraatlikud vabadused hävitada ja meil fashismi sisse seada. Oktoobrirevolutsiooni neljandal aastapäeval kirjutas Lenin:

„Nõukogude kord on nimelt selle ühe revolutsiooni teise ümberkasvamise üks näitlikke kinnitusi või ilmutusi. Nõukogude kord on maksimum demokraatliku tööliste ja talupoegade jaoks, ja ühteaegu tähendab ta *kodanlisest* demokraatiast lahtikiskumist ja *uue*, maailma-ajaloolise, demokraatia *tüübi*, nimelt: proletaarse demokraatliku ehk proletariaadi diktatuuri tekkimist“ (Lenin, XXVII k., lk. 26).

Nõukogude kord on jäädavalt ühes kuuendikus maailmaosas võitnud. Maailma revolutsioon areneb Lenini ja Stalini õpetuse alusel. Hispaania kodanlis-demokraatlik revolutsioon kasutab oma võitluses fashismiga Vene revolutsiooni kogemusi, luues ajalooliselt teistsugustes tingimustes uut tüüpi demokraatlikku vabariiki.

Leninism on ammutamata allik, kust iga rahvas vastavalt tema ees seisvatele ülesannetele alati uusi juhtimõtteid leiab.

O. R.

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMUSI

Maailma kullatagavarad

KULLAL on maailmas määratusuur tähtsus, ja mitte ainult tehnika alal, vaid kapitalismi majanduses üldse, kui *rahasüsteemide ja rahvusvaheliste arvestuste alusel*. Kapitalistlikus süsteemis tarvatakse umbes kaks viiendikku kogu kullast igasuguseks tööstuslikuks ja tehnikaliseks otstarbeks, kuna tervelt kolm viiendikku raha ringlemise otstarbeks (müntide ja kullakangide ehk kullalattide kujul) läheb.

Ühenduses sellega püüab iga kapitalistlik riik oma kullatagavara suurendada, sest see suurendab ja kõvendab ka nende majanduslikku ja poliitilist võimu, laiendab ja süvendab finanskapitali diktatuuri maailmas. Marx nimetas kuldä *abstraktse rikkuse materiaalseks olemuseks*, ehk *ainelise rikkuse materiaalseks esindajaks*. Sellepärast rääkis Marx, et seal, kus kuld väärtuse mõõtjana ringlema hakkab, saab ta omale tagasi oma kulde hiilguse. „Sulasest muutub ta isandaks, paljast käealusest muutub ta kaupade jumalaks“ (Marx, „Majanduseteaduse kriitika juurde“, teine peatükk, p. 3).

Siin vaatleme maailma riikide kullatagavarade seisukorda ja liikumist peale esimest imperialistlikku ilmasõda. Kullatagavarad on käesolevas kirjatükis arvestatud peaaesjalikult Rahvasteliidu statistika-aastaraamatute andmete alusel. Kullatagavaraks on arvatud kõik kuld, mis ametlike aruannete järgi riikide keskpankades ja riigikassades kas kuldrahas või kullakangides oli ehk on. Juuresolevad diagrammid näitavad üksikute riikide kullatagavarade liikumist ja suurust võrdlemisi piltlikult ja selgelt.

Kogu maailma kullatagavara oli 1913. aastal 4771 miljonit kulddollarit.¹ Ilmasõja kestel mobiliseeriti igas riigis kõik kättesaadavad kullatagavarad riigikassasse. Selle tagajärjel suurenesid kullatagavarad kiiresti. 1918. a. olid maailma kullatagavarad 6757 miljonit kulddollarit, s. o. peaaegu poolteist korda suuremad kui enne sõda. Pealesõjaaegse kapitalismi ajutise ja osalise kindlunemise algul, nimelt 1925. aastal, olid kapitalistliku maailma kullatagavarad 9063 ja käesoleva majanduskriisi

eel — 1928. aastal — 9927 miljonit dollarit. 1935. aasta lõpul oli kogu kapitalistliku maailma kullatagavara 12 772 miljonit kulddollarit. *Kõige kiirem* kullatagavarade kasv oli nimelt esimese *ilmasõja aastatel*. Majanduskriisi aastatel muutus see kasv aeglasemaks, sest iga kapitalist püüdis kuldä iseendale päästa ning seda mitte riigikaukasse lasta minna. Suuremat tõusu näitas vast ainult 1934. aasta, mil uued elavnemise elemendid mõnes riigis esile tulid.

Üksikutest riikidest on kõige rikkamad kulla poolest *Ameerika Ühendriigid*. 1913. aastal oli Ühendriikide kassas 1290 miljonit dollarit, s. o. 27 prots. kogu maailma kullatagavarast. Nagu teada, nihkus 1914—1918. a. a. ilmasõja tagajärjel maailma majandusliku raskuse keskkohalt Euroopast Ameerikasse, Ühendriikidesse. Ka maailma kuld valgus sinna. 1923. aastal oli Ühendriikide kassas juba 3834 miljonit dollarit ehk 45 prots. kogu kapitalismi kullatagavarast. Järgnevatel tõusuaastatel kõikus Ühendriikide kullatagavara ligikaudselt 4000 mln. dollari ümber kuni 1933. aastani, mil Ühendriikide osa kogu kapitalistliku ilma kullatagavarade üldsummas 34,5 prots. moodustas. Viimastel aastatel, kui Ühendriikides osaline majanduslik paranemine algas ja Ühendriigid mitmelegi välisriigile (näit., Itaaliale) palju sõjarakenduseks vajalikku materjali ja toorainet (näit., vaske) müüsid, tõusis nende kullatagavara jõudsasti ning ulatas 1936. aasta septembris juba 6405 miljoni dollarini (tervelt 52 prots. kogu kapitalismi süsteemi kullatagavaradest).

Teisel kohal kullatagavarade poolest kapitalistlike riikide seas seisab *Prantsusmaa*. 1913. aastal oli tal kulda 679 mln. dollarit, ehk 14,2 prots. kogu maailma kullatagavaradest. Kui võitja ilmasõjas sai ta peale sõda natuke rikkamaks. Kuni 1927. aastani püsis ta tagavara umbes 800 mln. dollari ümber. Kriisi esimestel aastatel (Prantsusmaal algas kriis märksa hiljem kui mujal) tõusis ta kulla hulk väga jõudsasti ning ulatas 1931. a. lõpuks 3257 mln. dollarini (28 prots. kapitalismi üldtagavaradest). Peale seda (kui Prantsusmaal kriisi hoogne süvenemine algas) hakkas aga ta kullatagavara kõikuma, ning, kui Prantsusmaal hiljem töörahva ühine väerind edukalt arenema hakkas, algas kapitalistide kulla kiire maalt väljavoolamine. 1936. a. septembri lõpul oli

¹ Siin ja tagapool on kõik andmed kullatagavarade kohta arvatud kulddollarite vääringus. Üheks kulddollariks on arvatud 1,50463 grammi puhast kulda (s. o. Ameerika vana dollari vääringu järgi).

Prantsusmaal kulda veel ainult 1963 mln. dollarit.

Inglismaal oli riigikassas kulda enne ilmasõda võrdlemisi vähe, 1913. a. ainult 170 miljonit dollarit (3,6 prots. maailma üldkogust). Ilmasõda rikastas kulla poolest ka Inglismaad. 1922. aastast kuni 1930. aastani kõikus Inglismaa kullatagavara 700—750 mln. dollari vahel. Kuid siis jäi Inglismaa rahavääring pankrotti (naelsterling kaotas oma kullakursi), ning kohe kahanes ka Inglismaa kullatagavara (ta jooksis siis suurel määral Prantsusmaale), langes 1932. a. lõpuks 587 mln. dollarini. Hiljem algab jõudne kullatagavara suurenemine. 1936. a. septembris oli Inglismaal kulda 1215 miljonit dollarit.

Nimetatud kolme riigi (Ühendriigid, Prantsusmaa ja Inglismaa) käes kokku oli 1913. aastal 45 prots. kogu maailma kullast. Esimene imperialistlik ilmasõda suurendas nende kulla hulka märksa. 1922. aastal koondasid need maad oma riigikassadesse juba 63 prots. kapitalistliku maailma kullast. Hiljem langes küll nende osakaal maailma kullatagavarades (1928. aastal 57,8 prots. kogu kapitalismi kullast), kuid majandusekriisi aastatel tõusis nende osa jällegi järjekindlalt, nii et nad 1936. a. septembriks koguni 77,8 prots. kogu kapitalistliku ilma kullatagavarast (9583 mln. dollarit 12320 miljon-dollarilise üldtagavarast) oma kätte olid koondanud.

Saksamaa käes oli 1913. aastal 279 miljonit dollarit (5,8 prots. maailma kullast). Ilmasõda, millest Saksamaa kaotajana välja tuli, vähendas, muidugi, ta kullatagavara, kuid ajutise ja osalise stabilisatsiooni ajal hakkas Saksamaa imperialism uuesti paisuma, ning ühtlasi paisus ka ta kullatagavara, tõustes 1928. aastal 666 miljoni dollarini (6,7 prots. kapitalismi kulla üldkogust). Kriisiaastatel vähenes see tagavara. Kui aga Saksamaa fashism oma riigipöörde järel otsustavalt uue ilmasõja ettevalmistamist algas, hakkas see kullatagavara imekiiresti sulama, ning 1936. a. septembriks oli ta juba imetillukese summani langenud, nimelt — 32 miljoni dollarini.¹

¹ Räägitakse sellest, et Hitleril oli suure sõja puhuks mingisugune salajane kullatagavara, mida üheski aruandes ei näidata. See on võimalik. Kuid mitmesuguste kaudsete andmete järgi otsustades, võis see salajane tagavara 1935. aastal maksimaalselt umb. 250 mln. dollarit suur olla. Praegusel ajal on see kullatagavara tingimata veelgi kahane- nud. 1936. a. novembris käskis Saksamaa valitsus kõiki elanikke oma kulda riigikassasse anda, ähvardades vastasel puhul kõige kurjemate abinõudega. Detsembris kuulutati surmanuhtlus välja nende vas-

Jaapani kullatagavara oli 1913. a. 65 mln. dollarit. Kui võitja, suurendas Jaapan oma kullatagavara ilmasõjas ja oktoobrirevolutsiooni vastu võitlemisest osavõtmises 1922. aastaks kuni 787 miljoni dollarini. Hiljem vähenes see tagavara pikkamööda, langes 1930. aastal 412 mln. dollarini. 1931. aastal algas Jaapani sõda Hiinaga. See sõda vähendas kohe Jaapani kullatagavara (sõjavarustuse ostmised välismaadelt nõudsid hulga kulda), nii et see tagavara paari aastaga 212 miljoni dollarini langes. 1936. a. septembris oli Jaapani riigikassa kullatagavara 268 miljonit dollarit.

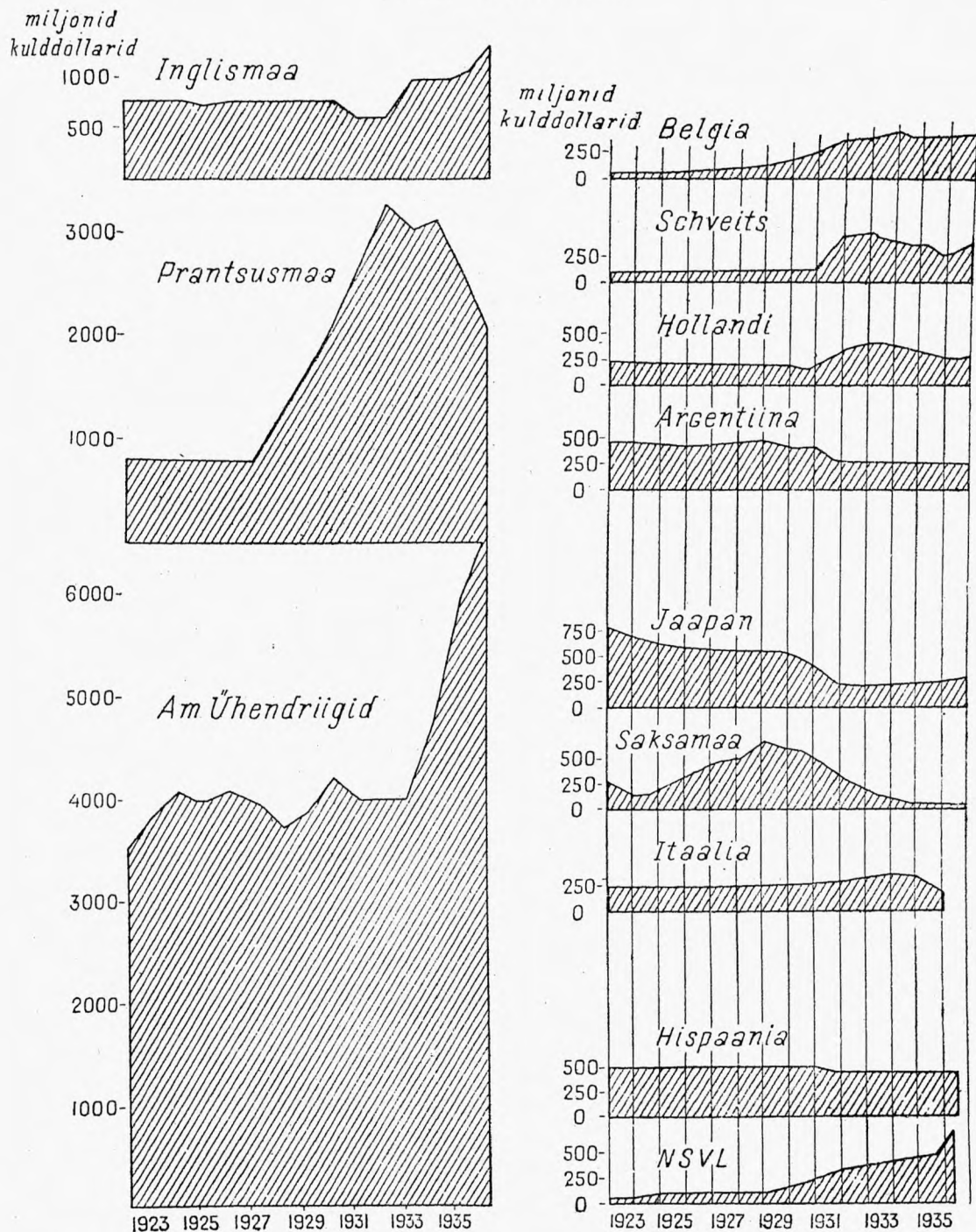
Itaalia kullatagavara oli 1922. a. 220 miljonit dollarit ja seisis sellel tasemel veel mitu aastat. Kriisi esimestel aastatel tõusis Itaalia kulla hulk, ulatades 1933. a. lõpuks 373 mln. dollarini. Itaalia sõjapidamine Abessiinias neelas aga kohe suure hulga sellest tagavarast ära (Itaalial oli vaja palju sõjamaterjali ja tooresainet välismaadelt puhta kulla eest osta). 1935. a. lõpul oli Itaalia riigikassas veel ainult 159 miljonit dollarit kulda. Pärast seda on see tagavara veelgi vähenenud ja väheneb edasi. Et aga 1935. a. sügisest saadik Itaalia valitsus mitte mingisuguseid andmeid oma majandusliku seisukorra kohta enam ei avalda, siis pole Itaalia kullatagavara praegune hulk ametlikult mitte teada.

Viimase kolme riigi (Saksamaa, Jaapani, Itaalia) praktika näitab, et imperialistlik sõjapidamine ehk suurele sõjale ainult ettevalmistaminegi riigikassalt suure hulga kulla ärakulutamist nõuab. Võib ütelda, et varstigi nende sõjakate riikide näpud kassa põhjas on.

Eriliselt peab nimetama ka *Hispaania* kullatagavarasid. 1913. aastal oli Hispaania riigikassas 92 miljonit dollarit kulda (peaaegu 2 prots. maailma tagavaradest). Ilmasõja kestel teenis Hispaania, kui mittesõdija, väga palju kulda igasuguste kaubavedudega ja sõdivate riikide vahetaliustega. 1922. aastal olid ta kullatagavarad tervelt 488 miljonit dollarit (ligi 6 prots. kapitalismi tagavaradest). 1936. aasta juulis, kui Hispaania fashistid oma mässu algasid, oli Hispaania rahvavalitsuse kassas puhast kulda 425 miljoni dollari väärtuses. Peab tähendama, et see kuld on üheks suureks jõuallikaks, mis praegust Hispaania rahvavalitsust on aidanud ja

tu, kes välisriikide väärtpabereid oma käes varjavad. Nagu sest näha, tarvitab fashism uskumata karmisid abinõusid, et oma kullatagavarasid natukeneigi suurendada.

Suuremad ehk tähtsamad kullatagavarad maailmas 1922.—1936. a. a.

Diagrammides on kullatagavarad näidatud iga aasta lõpuks, peale 1936. a., kus Ühendriikide tagavara on näidatud 21. XI. 1936. a. kohta, NSVL tagavara 1936. a. keskpaigas, Hispaania tagavara 31. VIII. 1936. a. kohta, kuna andmed Itaalia kullatagavara kohta ainult 1935. a. lõpuni ulatavad.

aitab maailma fashismi vastu sõida.¹ Kui Hispaania kullatagavara Hispaania peavaenlaste (s. o. Saksamaa ja Itaalia) kullatagavaradega võrrelda, siis peab järeldama, et Hispaania kodusõja algul *Hispaania kullatagavara enam kui kaks korda suurem oli, kui Saksamaa ja Itaalia kullatagavarad kokku.*² Sellest küljest on Hispaania rahvalitsus märksa paremates tingimustes, kui seda oli aastat kaksikümmend tagasi enamlaste valitsus oktoobrirevolutsioonis ja pärast kodusõjas.

Tsaari-Venemaa oli esimese ilmasõja eel *Euroopa kõige rikkam maa* oma kullatagavarade poolest. 16. juulil 1914. aastal (s. o. just sõja eelõhtul) oli tsaari riigikassas kulda 1604 miljonit rubla ehk 826 miljonit dollarit (umbes 17 prots. kogu maailma kullatagavaradest). Kuigi sõja kestel tsaarivalitsus veelgi uusi kullatagavarasid oma kassase juurde mobiliseeris, vähenesid need tagavarad oktoobrirevolutsiooniks õige tuntavalt, sest sõja kestel maksis tsaarivalitsus oma liitlastelt ostenud sõjavarustuse eest puhtas kullas (nii, näit., läks tsaarivalitsuse kullast sõja kestel Inglismaale 464 mln. rubla — tasuks sõjavarustuse eest).

Tshehoslovakkide ülestõus röövis noorelt *Nõukogude valitsuselt* Kaasanis riigi tagavaradest üle 300 miljonit dollari väärtuses puhas kuld (see kuld läks pärast Koltshaki kätte, kust seda osalt ka Jaapanile jatkus). Peale Brest-Litovski rahu allkirjutamist tuli nõukogude valitsusel umbes 60 miljonit dollarit kulda Saksamaale maksta (see kuld läks hiljem — peale Saksamaa lõpulikku lüüasaamist ilmasõjas — Prantsusmaale). Ka teiste imperialistide ja nende käsikute pealetungimisest tuli nõukogude valitsusel esialgu end kulla andmisega vabastada (muuseas sai ka Eesti 15 miljonit rubla jne.) Kodusõja lõpuks oli nõukogude riigi kullatagavara hoopis kokku kuivanud.

¹ Kapitalistlik kord on ju niisugune kord, kus puhta kullaga võib kõike osta, mida süda soovib. Ka kapitalistlikku südametunnistust võib kulla eest osta. Teatavasti müüs, näit., Mexiko Hispaania rahvalitsusele kulla eest „ausalt“ sõjavarustust. Mõned Inglise ajakirjanikud teatasid, et ka Prantsusmaa kapitalistid head äri ajasid, müües sõjavarustust Hispaania rahvalitsusele puhta kulla eest. Kuna aga Prantsusmaa oli Hispaania sisemiste asjadesse mitteegamise lepingule alla kirjutanud, siis oli nende äri seda enam kasulik, sest „riisiko“ eest nõudsid nad jällegi Hispaania rahvalitsuselt puhas kuld.

² Pole ime, et fashistid „mittevahelesegamise“ komisjoni kaudu õige energiliselt oma küüsi selle kulla „vahele segada“ katsusid, mis aga sm Maiski „vahelesegamise“ pärast korda ei läinud.

1921. aasta lõpul kirjutas sm Lenin, et „V. N. F. S. Vabariigis on vaja kulda kokku hoida, on vaja teda kallimalt müüa, tema vastu kaupa odavamalt osta“¹. 1922. aasta lõpul oli nõukogude riigikassas ametlikult 3 miljonit dollari väärtuses kulda. 1923. a. lõpuks kasvas aga see tagavara juba 45 miljonit ning 1924. a. lõpuks 73 miljonit dollarini. Veel hiljem hakkas nõukogude valitsus kullatagavara kavakindlalt suurendama. 1921. aasta lõpul kirjutas sm Lenin meie kullatagavara hoidmise kohta veel, et „kui huntidega koos elada, siis peab hundina hulguma“², s. o. elades kapitalismi ümbritses, kus lõppude lõpuks kõike kullaga mõodeti ja hinnati, peab ka nõukogude riik rahvusvahelistes läbikäimistes sellest põhimõttest kinni hoidma.

1935. aasta lõpul oli nõukogude riigi kullatagavara ümmarguselt 500 miljonit dollarit (praegu on see märksa suurem). Kui seda tagavara fashismi kolmikliidu tagavaradega võrrelda, siis peab järeldama, et juba 1935. aastal nende kullatagavarad kokkuarvatultki (s. o. Saksamaa, Jaapani ja Itaalia kullatagavarad kokku) tuntavalt *vähsemad* olid (nimelt kokku 447 miljonit dollarit) kui NSVL omad.

„Kui meie võidame maailma ulatuses, siis, arvan ma, ehitame maailma mõnede kõige suuremate linnade uulitsatele ühiskondlikud väljakäigukohad kullast. See oleks kulla kõige „õiglasemaks“ ning näitlik-õpetlikuks tarvitamiseks nendele põlvedele, kes ei ole unustanud, kuidas kulla eest kümme miljonit inimest maha löödi ja kolmkümmend miljonit inimest sandiks tehti „suure vabastamise“ sõjas 1914—1918. a. a.“³, kirjutas V. I. Lenin 1921. aastal.

Majandusekriisi aastatel usutasid mõned majanduseteadlased, et kulla, kui väärtuse mõõtja, tähtsus langeb või kaob hoopiski. See on lorijutt. Seni, kuni püsib veel maakeral kapitalism, püsib ühes temaga ka kuld, kui „kaupade jumal“ (nagu seda Marx nimetas). Kapitalistlikud riigid võivad kriisi umbkotis kulla oma *siseriigis* ringlemisest küll kõrvaldada, kuid kapitalismi *rahvusvaheliseks* väärtuse mõõtjaks, rahaks jne, jääb ta kindlalt ja ikkagi. Sellest viimasest osast vabastab kulla ainult proletariaadi diktatuur üleilmse ulatuses. Siis ehitabki proletariaat kapitalismile „mälestusemärgiks“ mõned väljakäigukohad puhtast kullast. *R. Vakman.*

¹ Lenin, XXVII k, lhk 83

² Sealsamas.

³ Sealsamas, lhk. 82.

Kirjandus • Kunst • Keel

* * *

Exegi monumentum¹

Aleksander Puschkin

Ma enda monumenti pole loonud käega,
Ta juurde ialgi ei rohtu rahva tee,
Ta kõrgemale kerkind oma uhke pääga
Kui Aleksandri sammas veel.

Ei, tervelt ma ei kao — hing üle elab haua,
Jääb lüüras leekima, kui keha katab kalm,
Ning kuulsalt kumama jään ilmas senikaua
Kui on poeete päikse all.

Ning üle Venemaa käib minust kuuldelugu,
Mu nimi omaseks saab iga rahva suus:
Mind austab slaavlane, kalmõkk ja

soomesugu,

Ning praegu metsik veel tunguus.

Ja rahvastele mälestus jääb minust hele:
Mu lüüra langenuile nõudis halastust
Ning laulis julmal ajal kiitust priiusele,
Ja häädusele äratust.

O, Muusa, ära nõua pärga; juhiks — jumal;
Sind ärgu kohutagu ülekohtu koll;
Ükskõikselt kuula kiidukõnet, sõimusuma,
Ja ole vait, kui vaidleb loll.

1836.

Tõlk. K. Trein.

DELIBASCH

Aleksander Puschkin

Pauke kuulduv, kuule eksleb;
laagreist vaatab iga mees:
delibasch see täkul keksleb
künkjal kasakate ees.

Delibasch, miks tikud tulle!
Parem maa kui taevariik —
ära hirvita noid hulle,
varsti veristab sind piik.

Ära liigsel innul hõõga,
vapper kasak! Eks sa näe,
delibasch veel lööb sul mõõga
ainsal hoobil kaelast pää.

Kisa... Rünnak... Ulja vere
kirk lööb lõkkeid... Lõpp on — viik:
kasak lamab, päata kere,
delibaschil rinnas piik.

1829

Kogust: A. Puschkin — Valik luulet. A. Orase tõlge.

Rahva kunstilööde näitus Ivanovos.

Pildil: Palehhi kunstikooli õpilase Krassikovi miniatüür teemil „Kuidas karastus teras“ — N. Ostrovski sellenimelisest teosest.

DUBROVSKI¹

A. S. Puschkin

KÜLALISED hakkasid pühade laupäeval kokku sõitma, ühed peatusid härrastemajas ja kõrvalehitustes, teised valitsejate juures, kolmandad preestri, neljandad jõukamate talupoegade juures — tallid olid sõiduhobuseid täis, õued ja kuurid mitmesugustest sõidukitest tungil. Kell üheksa hommikul hakkasid kirikukellad päevasele jumalateenistusele kutsuma, ja kõik hakkas liikuma uue kivikiriku poole, mille Kirilla Petrovitsh oli ehitanud ja mida ta iga-aastased kingid kaunistasid. Auväärseid kirikulisi kogus nii palju kokku, et lihtsad talupojad kirikusse ei mahtunud ja kirikutrepil või -aias seisid. Palveteenistus ei alanud veel — oodati Kirilla Petrovitshit. Ta sõitis kuuehobuse kaleskas kohale ja astus pidulikult oma paigale, teda saatis Marja Kirillovna. Meeste- ja naisterahvaste pilgud pöördusid viimase poole — esimesed imetlesid tema iludust, teised vaatlesid tähelepanelikult ta ehteid. Algas kirikuteenistus, kodused lauljad laulsid koori peal, Kirilla Petrovitsh ise laulis kaasa, palvetas, ilma pahemale või paremale poole vaatamata, ja kummardas uhkes alandlikkuses maani, kui diakon kõuehäälel ka selle templi ehitajat meelde tuletas.

Kirikuteenistus lõppes. Kirilla Petrovitsh astus esimesena risti juurde. Kõik liikusid talle järele, siis astusid naabrid auvaldustega ta ette. Daamid piirasid Mascha ümber. Kirikust välja tulles, kutsus Kirilla Petrovitsh kõiki oma poole lõunale — istus kaleskasse ja sõitis koju. Kõik sõitsid talle järele. Toad täitusid külalistest. Iga minut tuli uusi inimesi, ja need võisid hädavaevu peremehe juurde läbi trügida. Prouad istusid kombelikus poolringis, riietatud hilinenud moodide järgi, peetud ja kallistes ehetes, kõik pärlites ja briljantides, meesterahvad seisis salgas viina ja kalamarja ümber ning vestlesid omavahel käratsevail segihääliil. Saalis kaeti laud kaheksakümne inimese jaoks. Teenijad askeldasid, seadsid pudeleid ja karahvine ning laotasid laudlinu lauale. Viimaks kuulutas perevanem: „Laud on kaetud“, — ja Kirilla Petrovitsh läks esimesena laua taha istuma; tema järele läk-

sid daamid ja asusid tähtsalt oma kohtadele, mõnesugust vanuse vahet silmas pidades, preilid tungisid hunnikusse kokku nagu arglik kitsetallede kari, ja valisid omale kohad üksteise kõrvale. Nende vastu istusid meesterahvad. Laua otsa istus õpetaja väikese Sascha kõrvale.

Teenrid hakkasid taldrekuid auastmete järgi ette kandma, kahtluse puhul Lafateri¹ teooria järgi otsustades ja peaaegu alati ilma eksimata. Taldrekuite ja lusikate kõlin sulas külaliste kärarikka jutuajamisega kokku, Kirilla Petrovitsh vaatles lõbusalt oma lõunalauda ja nautis täiesti külalislahke inimese õnne... Sel ajal sõitis hoovi kaleska, millele kuus hobust ette oli raken-datud.

— Kes see on? — küsis peremees.

— Anton Pafnutitsh, — vastasid mitu häält. Uks avanes ja Anton Pafnutitsh Spitsõn, paks mees, aastat viiskümmend vana, ümmarguse ja tedretähnilise näoga, mida kolmekordne lott lõua all kaunistas, vajus sõõgisaali, kummardades, muheledes ja vabandust paluda kavatsedes.

— Nõud siia, — hüüdis Kirilla Petrovitsh; — palume, Anton Pafnutitsh, istu ja ütle meile, mis see tähendab: ei olnud sind minu kirikuteenistusel ja ka lõunale hilinesid. See on sinu kohta võõrastav, sa oled ju jumalakarlik ja armastad ka süüa.

— Vabandage, — vastas Anton Pafnutitsh, salvrätikut kollakas-halli kuue nõõpauku sidudes, — vabandage, isake Kirilla Petrovitsh, ma asusin juba hommikul teele, ei jõudnud aga veel kümnetki versta ära sõita, ja äkki eesmisel rattal rehvi pooleks — mis sa tahad teha? Õnneks polnud küla kaugel; kuni sinna lohisime, sepa üles otsisime, kõik vaevast viisi korda seadsime, läks täpselt kolm tundi ära — polnud midagi peale hakata. Ei julgenud lähemat teed mööda Kistenjevka metsast läbi sõita, tuli ringi ajada...

— Ehee! — segas Kirilla Petrovitsh vahele, — sa ei kuulugi nähtavasti vahvate kümne hulka; mida sa kardad?

— Kuidas — mida kardan, isakene Kirilla Petrovitsh? Dubrovski ju; — vaata aga et

¹ Lafater (1741—1801) — saksa kirjanik, pastor, kes aluse pani n. n. „füsiognoomikale“, teadusele selle kohta, et pealuu kuju ja näojoonte järgi võidavat inimese iseloomu ja üldse tema sisemist põhiolu täiesti täpselt ära määrata. Lafateri teooria oli üksvahe õige populaarne.

¹ Katkend romaanist. Teos on tervena Puschkini saajaastaseks surmapäevaks sm K. Treini tõlkes eesti keeles ilmunud.

nõnda satudki talle küünte vahele, see mees end pügada ei lase, kellegile ei kingi, minu seljast kisuks küll kakski nahka maha.

— Mispärast siis sina, vennas, niisugune eriline oled?

— Kuidas mispärast, isakene Kirilla Petrovitsh? Aga eks kadunud Andrei Gavrilovitshi kohtuasja pärast. Kas mitte mina teie heameeleks, s. o. südametunnistuse ja õigluse järgi, ei tunnistanud, et Dubrovskid Kistenjevkat ilma mingisuguse sellekohase õigusetähe valdavad, ainuüksi vaid teie armulikkuse tagajärjel. Ja kadunu (olgu talle taevast armulik) lubas minuga oma moodi asjad ära õiendada, küllap poeg nüüd isa sõna peab. Seni on jumal halastanud. — Kõigest-kõiki on mul üks ait tühjaks riisunud, aga nõnda muudkui vaatagi, et jõuavad häärberini.

— Häärberis aga oleks neil saaki laialt, — tähendas Kirilla Petrovitsh, — ma arvan, et kullalaekake on tungil täis...

— Kus sa nüüd, isakene Kirilla Petrovitsh. Oli täis, nüüd on aga päris tühi.

— Mis sa valetad, Anton Pafnutitsh. Me teid teame, kuhu sul oma raha on kulutada, elad kodus kui eht siga, võõraid vastu ei võta, koorid oma talupoegi, kogud aina, ja muud midagi.

— Teie sooviksite aga aina nalja teha, isakene Kirilla Petrovitsh, — pomises Anton Pafnutitsh naeratades, — meie oleme aga jumala eest ära laostunud, — ja Anton Pafnutitsh hakkas peremehe härrandlikule naljale rasvast kalapiruka tükki peale sööma.

Kirilla Petrovitsh jättis ta ja pööras uue maakonna-politseiuülemale poole, kes esmakordselt tema poole võõrsile oli sõitnud ja teises laua otsas, õpetaja kõrvall, istus.

— Mis on, kas püüate vähemalt teie Dubrovski kinni, härra politseiuülem?

Politseiuülem löi kartma, kummardas, naeratas, kogeles ja ütles viimaks:

— Katsume, teie ekstsellents.

— Hm, katsume. Ammugi, ammugi katsetakse juba, aga tulu pole sellest ometi. Õigus kah, mis tast püüdagi. Dubrovski röövtööd on politseiuülematele õnnistuseks — sõidud, uurimised, voorivankrid, ja raha tuleb taskusse — kuidas sellisele heategijale otsa peale teha? Kas pole õige, härra politseiuülem?

— Täiesti õige, teie ekstsellents, — kostis politseiuülem, kes täielikku segadusse oli sattunud.

Külalised pahvatasid valjusti naerma.

— Tublit meest armastan ma ta otsekoheuse pärast, — ütles Kirilla Petrovitsh, —

Aga vana kadunud politseiuülemast, Tarass Aleksejevitchist on kahju — kui seda poleks ära põletatud, oleks ümbruskonnas vaiksem olnud. Aga mis Dubrovskist kuulda on? Kus teda viimati nähti?

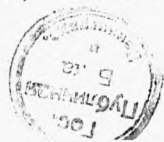
— Minu pool, Kirilla Petrovitsh, — piikusus jäme daami hääl, — mineval teisi-päeval lõunatas minu juures...

Kõik pilgud pöördusid Anna Savischnja Globova, kaunis lihtsa lese poole, keda kõik ta hea ja lõbusa loomuse pärast armastasid. Uudishimul valmistasid kõik ta jutustust kuulama.

— Peab teadma, et ma kolm nädalat tagasi oma valitseja saatsin raha posti peale viima mu Vanjuscha jaoks. Oma poega ma ei hellita, pole ka suuteline hellitama, kui tahaksingi; ometi aga, teate isegi: kaardiväe ohvitseril tuleb end viisakal kombel ülal pidada, ja ma jagan oma väikesi sissetulekuid Vanjaga nagu saan. Nii saatsingi talle 2000 rubla; kuigi Dubrovski mulle mitu korda pähe tuli, mõtlesin siiski: linn on lähedal, kõigest seitse versta, vast juhib ehk jumal mööda. Vaatan: õhtul tuleb mu valitseja tagasi, näost valge, räbalates ja jala — ma kohe aietasin: — „Mis on? Mis sinuga on juhtunud?“ Tema mulle: „Emakene, Anna Savischnja — röövlid riisusid paljaks, pidid peaaegu ära tapma — Dubrovski ise oli siin, tahtis mind üles puua, aga halastas ja laskis lahti — selle eest tegi mu aga paljaks — võttis hobuse ja vankri.“ Nörkesin otse ära; mu taevane kuningas, mis mu Vanjuschast saab? Polnud midagi teha: kirjutasin pojale kirja, rääkisin kõik ära ja saatsin talle oma õnnistuse ilma kopika rahata.

Möödus nädal, teine — äkki sõidab kaleska mulle õue. Keegi kindral palub minuga kokkusaamist: olge head! Minu juurde astub sisse inimene, aastat kolmkümmend viis vana, brünett, mustajuukeline, vurrude ja habemega, otse Kulnevi¹ portree, tutvustab end mulle kui mu kadunud mehe Ivan Andrejevitchi kaasteenijat, tema sõitnud mööda ja polevat muidu saanud, kui tulnud tema lese juurde sisse, teades, et ma siin elan. Võõrustasin teda sellega, mis jumal andnud, vestlesime ühest ja teisest, viimaks hakkasime ka Dubrovskist rääkima — jutustasin talle oma häda ära. Mu kindralil läksid kulmud kortsu. „See on imelik, — ütles ta, — ma olen kuulnud, et Dubrovski mitte igapähele kallale ei tungi, vaid ainult tuntud rikastele, kuid isegi siin nendega

¹ Kulnev J. P. (1763—1812) — vene kindral.

jagab ja puupaljaks mitte ei riisu. Tapmistes aga ei süüdistata teda keegi, kas siin mitte pettust ei ole, käskige õige oma valitseja kutsuda.“ Valitsejale mindi järele ja see ilmus; nii kui ta kindralit nägi, tardus kohe nagu post paigale. „Jutusta mulle õige, vennas, mismoodi Dubrovski su paljaks riisus ja kuidas ta sind tahtis üles puua.“ Valitseja hakkas värisema ja viskas end kindrali jalge ette maha. — Isakene, olen süüdi, kuri kiusas — valetasin. — „Kui nii on, — vastas kindral, — siis jutusta prouale kõik ära, kuidas kogu asi juhtus, mina kuulan kah.“ Valitseja oli nagu keeletu. „Noh, mis, — jatkas kindral, — jutusta: kus sa Dubrovskit kohtasid?“ — Kahe männi juures, isake, kahe männi juures. — „Mis ta siis sulle ütles?“ — Ta küsis mu käest, kust sa oled, kuhu sõidad ja miks? — „Noh, ja siis?“ — Siis aga nõudis ta kirja ja raha. — „Noh?“ — Andsin talle kirja ja raha kätte — tema aga... — „Noh, tema aga?“ — Isakene, olen süüdi. — „Noh, mis tema siis tegi?“ — Ta andis kirja ja raha mulle tagasi ja ütles: mine jumala rahuga — anna see kõik posti peale. — „Noh, ja sina?“ — Isakene, olen süüdi. — „Ma sinuga, tuvike, õiendan kõik ära, — ütles käre kindral, — teie aga, proua, käskige selle kelmi kohver läbi otsida ja andke ta ise minu kätte, ma teda õpetan. Teadke, et Dubrovski oli ise kaardiväe ohvitser, ta ei taha seltsimehele paha teha.“ Ma aimasin, kes see tema ekstsellents on, põlnud mul temaga midagi seletamist. Kutsarid sidusid valitseja kaleska puki külge kinni — raha leiti üles; kindral sõi minu juures lõunat, siis sõitis kohe minema ja viis valitseja endaga kaasa. Valitseja leiti teisel päeval metsast üles, oli tamme külge seotud ja nagu niinepuu paljaks kooritud.

Anna Savischnja juttu kuulasid vaikides kõik, eriti neiu. Paljud neist tundsid salamisi talle kaasa, nähes temas romaanilist kangelast, — eriti Marja Kirillovna, tuline unistaja, kes Radcliffe'i¹ saladuslikke jubeusi täis oli imbunud.

— Ja sina, Anna Savischnja, arvad, et Dubrovski ise käiski sinu juures külas? — küsis Kirilla Petrovitsh. — Sa oled väga eksinud. Ma ei tea, kes sind külastamas käis, ainult mitte Dubrovski.

— Kuidas, isakene, mitte Dubrovski? Kes siis muu peale tema tee peale sõidab ja teekäijaid kinni peab ning läbi otsib?

— Ma ei tea, aga tõesti mitte Dubrovski. Ma mäletan teda lapsukesena, ei tea, kas tal juuksed on mustaks läinud, siis aga oli ta valgete käharate juustega poisike, kuid tean kindlasti, et Dubrovski minu Maschast viis aastat vanem on ja et ta, järelikult, mitte kolmekümne viie aastane ei ole, vaid umbes kahekümne kolme.

— Just nii, teie ekstsellents, — kuulutas politseiülem, — mul on Vladimir Dubrovski tunnismärgidki taskus. Seal öeldakse täpselt, et ta on kahekümne kolmanda aasta peal.

— Ahaa! — ütles Kirilla Petrovitsh, — üksiti: lugege õige ette, meie aga kuulame, ega meilgi halb ole tema tunnismärke teada, ehk satub silma alla, siis ei väänle enam käest välja.

Politseiülem võttis taskust kaunis määratud paberi, keeras ta tähtsalt lahti ja hakkas laulvalt lugema:

„Vladimir Dubrovski tunnismärgid, mis tema lähedaste mõisainimeste jutustuste järgi kokku seatud.

22 aastat vana, kasv keskmine, nagu puhas, habe aetud, silmad pruunid, juuksed ruuged, nina sirge. Eri lised tunnismärgid: selliseid ei ole.“

— Ja see on kõik? — ütles Kirilla Petrovitsh.

— Kõik, — vastas politseiülem, paberit kokku pannes.

— Soovin õnne, härra politseiülem. On aga paber! Nende tunnismärkide järgi pole teil raske Dubrovskit üles leida. Kes siis ei ole keskmist kasvu, kellel siis ei ole ruugeid juukseid, sirget nina ja pruune silmi! Vean kihla, kolm tundi järjest võid Dubrovski endaga juttu ajada, aga ei aimagi, kellega jumal sind kokku on juhtinud. Pole midagi öelda, need kohtuametnikud on tarkpead!

Politseiülem pani oma paberi alandlikult tasku ja asus vaikides hane ja kapsaste kallale; vahepeal olid aga teenrid juba külalised mitu korda jõudnud läbi käia, kõigile pitse täis kallates. Mitu pudelit Mägede ja Tsömljanskoje viina olid juba kõlavalt lahti korgitud ja schampanja nime all heatahtlikult vastu võetud; näod hakkasid punetama, hääled läksid kõlavamaks, sidetumaks ja lõbusamaks.

— Ei, — jatkas Kirilla Petrovitsh, — enam me niisugust politseiülemat ei näe, nagu kadunud Tarass Aleksejevitch oli! Seda ninapidi ei vedanud, see suud ammuli ei hoidnud. Kahju, et see täitsa-mees ära põletati, muidu ei oleks ükski inimene sellest bandest tema käest välja lipsanud,

¹ Radcliffe (1764—1823) — inglise naiskirjanik, kes suure eduga isesugust „jubeuste romaani“ shaanri harrastas.

Ta oleks nad kõik viimseni kinni püüdnud — ja ka Dubrovski ise ei oleks pääsenud ega end lahti ostnud. Tarass Aleksejevitch oleks raha ta käest muidugi vastu võtnud, kuid ei oleks teda ennast kah mitte lahti lasknud. Niisugune oli kadunud komme. Pole midagi teha, tuleb nähtavasti minul selles asjas vahele segada ja oma mõisaperega röövlitele kallale minna. Esiolguks saadan inimest kakskümmend, teevad selle varaste metsa kohe puhtaks, minu inimesed ei ole mitte arad, igaüks käib üksipäini karujahil — ei need röövlite ees tagane.

— On te karu terve, isakene Kirilla Petrovitsh? — küsis Anton Pafnutitsh, nende sõnade juures oma karvast tuttavat ja mõnda nalja, mille ohvriks ka tema kunagi olnud, meelde tuletades.

— Mischa on surnud, — vastas Kirilla Petrovitsh, — langes vahvalt vaenlase käe läbi. Seal ongi ta võitja, — Kirilla Petrovitsh osutas käega Deforge'ile: — Võta mu prantslasest eeskuj. Ta maksis sinu... lubatagu öelda... eest kätte, mäletad?

— Kuidas ma ei peaks mäletama, — ütles Anton Pafnutitsh end sügades, — mäletan väga hästi. Vai Mischa on surnud — kahju Mischast, jumala eest kahju! missugune vigurivänt ta oli! kui tark! ega teist niisugust karu ei leia. Aga miks musjöö ta ära tappis?

Kirilla Petrovitsh hakkas suure lõbuga oma prantslase vägitegu jutustama, sest tal oli õnnelik omadus sellega uhkustada, mis teda aga iial ümbritses. Külalised kuulasid tähelepanelikult jutustust Mischa surma kohta ja vaatlesid imestanult Deforge'i, kes ei aimanudki, et jutt tema vahvusest oli ja rahulikult omal kohal istus ning oma kärsitule kasvandikule kõlbluse märkusi tegi.

Lõuna, mis umbes kolm tundi oli kestnud, lõppes; peremees pani salvrätiku lauale — kõik tõusid üles ja läksid võõrastetuppa, kus neid kohv, kaardid ja söögi saalis nii kenasti alatud joomingu jätkamine ootas.

Kella seitsme paiku õhtul tahtsid mõned külalised ära sõitma hakata, kuid peremees, kelle tuju punsch lõbusaks oli teinud, käskis väravad lukustada ja kuulutas, et ei lase enne järgmist hommikut kedagi õuest välja. Varsti hakkas muusika mürtsuma, saaliuksed avanesid, ja ball algas peale. Peremees ja tema lähedased istusid nurgas, klaasi klaasi järele juues ning noorte lusti lõbuga vaadeldes. Eided mängisid kaarte. Kavalere oli nagu kõikjal, kus mõnda ulaanide brigaadi kor-

teris ei ole, vähem kui daame, kõik selleks kõlbulikud meesterahvad olid ära värbitud. Teiste hulgast paistis õpetaja silma, ta tantsis rohkem kui keegi teine, kõik neid valisid teda ja leidsid, et temaga on väga kerge tantsida. Mõnegi korra keerles ta Marja Kirillovna — ja neid jälgisid neid pilkavalt. Viimaks lõpetas väsinud peremees kesköö paiku tantsud, käskis õhtusöögiks laua katta, ise aga läks magama.

Kirilla Petrovitshi äraolek andis seltskonnale rohkem vabadust ja elavust — kavalerid julgesid kohti daamide kõrvale võtta, neid naersid ja sosistlesid oma naabritega; daamid kõnelesid valjusti üle laua. Mehed jõid, sõnelesid ja lagistasid naerda — sõnaga, õhtusöök oli väga lõbus ja jättis endast palju meeldivaid mälestusi.

Ainult üks inimene ei võtnud üldisest rõõmust osa. Anton Pafnutitsh, pilvine ja vaikiv, istus oma kohal, einetas hajameelselt ja näis väga rahutu olevat. Kõnelused röövlitest olid ta kujutluse üles erutanud. Me näeme varstigi, et tal küllalt põhjusti oli neid karta.

Selle kohta issandat tunnistajaks kutsudes, et ta kullalaegas tühi on, ei valetanud Anton Pafnutitsh, ega teinud pattu — laegas oli tõesti tühi, raha, mida seal kunagi oli hoitud, asetati nahkkotti, mida ta rinna peal särgi all kandis. Ainult selle ettevaatusega rahustas ta oma alalist hirmu ja umbusku kõigi vastu. Olles sunnitud ööseks võõrass majasse jääma, kartis ta, et talle unease mõnesse kõrvalisse üksik tuppa tehakse, kuhu vargad kergesti sisse võiksid pääseda, ta otsis silmadega ustavat seltsimeest ja valis viimaks Deforge'i välja. Tema välimus, mis jõudu ilmutas, veel rohkem aga vahvus, mida ta karuga, keda Anton Pafnutitsh ilma hirmuvärinat meelde ei võinud tuletada, kohates üles oli näidanud, otsustas valiku. Kui laua tagant üles tõusti, hakkas Anton Pafnutitsh ägisesdes ja kõhatades noore prantslase ümber keerlema ning pööras lõpuks sõnadega tema poole.

— Hm, hm, musjöö, kas ei saaks mitte teie kuudis ööd magada, sest et vaadake...

— Que désire monsieur?¹ — küsis Deforge, talle aupaklikult kummardades.

— Vaata kus häda, sa, musjöö, pole veel vene keelt ära õppinud. Shee vee, muua, schee vuu kuschee?² mõistad?

— Monsieur, très volontiers, — vastas

¹ Mis te soovite, härra?

² Ma tahan teie juures magada,

Deforge; — veuillez donner des ordres en conséquence.¹

Anton Pafnutitsh, kes oma prantsuse keele oskusega väga rahul oli, läks kohe korraldust tegema.

Külalised hakkasid omavahel jumalaga jätma, ja igaüks läks oma tuppa, mis talle määratud. Anton Pafnutitsh aga läks õpetajaga kõrvalhoonesse. Õo oli pime. Deforge valgustas laternaga teed. Anton Pafnutitsh astus talle kaunis erksalt järele, surudes aegajalt salakotti vastu rinda, tõenduseks, et ta raha ikka veel alles on.

Kõrvalhoonesse jõudnud, süütas õpetaja küünla, ja mõlemad hakkasid riidest lahti võtma; siis käis Anton Pafnutitsh toas edasi-tagasi, lukkusid ja aknaid järele vaadates ning selle mittetrööstiva ülevaatuse juures pead vangutades. Üksed käisid ainult ühe riiviga kinni, topeltaknaid ei olnud veel ees. Ta katsus selle üle Deforge'ile kaebtust avaldada, kuid ta prantsuse keele tundmine oli liig piiratud sellise keerulise seletuse jaoks — prantslane ei mõistnud teda, ja Anton Pafnutitsh oli sunnitud oma kaebtusi lõpetama. Nende voodid seisis üksteise vastas, mõlemad heitsid asemele, ja õpetaja kustutas küünla ära.

— Purkuuu vuu tuschee, purkuuu vuu tuschee?² — hüüdis Anton Pafnutitsh, läbi häda vene verbi „kustutan“ prantsuse laadi pöörates. — Ma ei või pimedas dormir³.

Deforge ei saanud ta hüüdest aru ja soovistalle head ööd.

— Neetud bassurman, — urises Spitsõn, end teki sisse märkides, — oli tal vaja küünalt ära kustutada. Tal endal on ju pahem. Ma ei saa ilma tuleta magada. — Musjöö, musjöö, — jatkas ta, — shee vee avek vuu parlee⁴. — Kuid prantslane ei vastanud ja hakkas varsti norisema.

„Prantslase lojus norskab, — mõtles Anton Pafnutitsh, — minul ei tule und kohe mõttessegi — vahi aga, et vargad lahtises uksest või läbi akna sisse ei roni — teda aga, lojust, ei ärata suurükigagi üles.“

— Musjöö! hei, musjöö! — võtku sind saatan! —

Anton Pafnutitsh jäi vait — väsimus ja viina-aurud said vähehaaval ta kartusest võitu — ta jäi tukkuma, ja sügav uni valdas tedagi varsti täiesti.

¹ Väga heameelega, härra, olge nii lahked ja andke vastav korraldus.

² Miks te puudutate, miks te puudutate? (vene keeles *тымы* — kustutan, prantsuse keeles *toucher* — puudutama).

³ Magada.

⁴ Härra, härra, ma tahan teiega kõnelda,

Teda ootas kummaline ärkamine. Läbi une tundis ta, et keegi teda tasakesi särki kaelusest tõmbab. Anton Pafnutitsh avas silmad — ja nägi sügishommiku kahvatul valgusel enda ees Deforge'i: ühes käes hoidis prantslane taskupüstolit, teisega päästis salakotti lahti. Anton Pafnutitsh nõrkas.

— Kess kee ssee, musjöö, kess kee ssee?¹ — sõnas ta väriseval häälel.

— Tasa, vait, — vastas õpetaja puhtas vene keeles, — olge vait, või te olete kadunud. Mina olen — Dubrovski.

*

Nüüd palume lugejalt luba jutustuse viimaseid juhtumisi eelmiste sündmustega selgitada, millistest me veel ei ole jõudnud rääkida.

** jaamas, jaamaüleva majas, millest meil kord juba juttu oli, istus nurgas reisiija, ilme alandlik ja kannatlik, mis seisuseta isikut või välismaalast paljastas, s. o. inimest, kel postmaanteel hääleõigust ei ole. Ta troska seisis õues, määrimist oodates. Troskas lebas väike sumadan, mitte just suure varakuse kõhn tunnistaja. Reisiija ei küsinud endale ei teed, ega kohvi, vahtis aeg-ajalt aknast välja ja vilistas vaid vaheseina taga istuva jaamaüleva abikaasa suureks meeleepahaks.

— On jumal nüüd õige vilemehe saanud, — rääkis see poolal häälel, — muudkui vilistab; — et ta lõhki läheks, neetud bassurman.

— Mis siis on? — sõnas jaamaüleva, — mõni asi, vilistagu pealegi.

— Mõni asi? — vastas vihane abikaasa, — aga kas sa tähendust ei tea?

— Mis tähendust? et vile raha välja ajab? Hee! Pahomovna, vilista meil või ära vilista: raha ikkagi ei ole, ega ole.

— No lase ta minema, Sidorõtsh. Sul ka tahtmine teda kinni pidada. Anna talle hobused ja käigu ta kus kurat.

— Las ootab, Pahomovna; kõigest kolm troikat² on tallis, neljas puhkab. Aga mis siis, kui tulevad head reisiijad; ei taha oma turjaga prantslase pärast vastutada. Kuss, nii ongi kuuled kui kihutatakse. Eh-eh-hee, kui kiiresti pealegi, ega see ometi kindral ole?

Kaleska peatas trepi ees. Teener hüppas pukist maha — avas ukse, ja ühe minuti pärast astus sõjaväesinelis ja valge mütsiga noormees jaamaüleva juurde — tema järele tõi teener laeka ja pani selle akna peale.

¹ Mis see tähendab, härra, mis see tähendab?

² Kolm hobust, *Tõlk*.

Varsti tuleb Leningradi kinodes ettekandele uus film „Suured tiivad”.
Pildil: Näitlejanna Hilda Ennings inseneri osas.

— Hobuseid, — ütles ohvitser käskival häälel.

— Silmapilk, — vastas jaamaülem, — olge head, lubage reisupaber.

— Mul ei ole reisupaberit. Ma sõidan kõrvale... Kas sa mind siis ära ei tunne?

Jaamaülem hakkas ruttama, tormas postipoissa kiirustama. Noormees hakkas tuba mööda edasi-tagasi kõndima, astus vaheseina taha ja küsis tasakesi jaamaülema abikaasalt:

— Kes see reisija on?

— Jumal teda teab, — vastas jaamaülema naine, — keegi prantslane. Viis tundi ootab juba hobuseid ja vilistab. Ära on tüüdanud, neetud.

Noormees hakkas reisijaga prantsuse keeles kõnelema.

— Kuhu soovite sõita? — küsis ta temalt.

— Lähemasse linna, — vastas prantslane, — sealt sõidan ühe mõisniku juurde, kes mind ilma silmanägemata õpetajaks palkas. Lootsin juba täna kohal olla, kuid härra jaamaülem on nähtavasti teisiti otsustanud — siin maal on raske hobuseid saada, härra ohvitser.

— Aga missuguse mõisniku juurde siin ümbruses ametisse astute?

— Härra Trojekurovi juurde, — vastas prantslane.

— Trojekurovi juurde? Kes see Trojekurov on?

— Ma foi monsieur...!¹ head olen ma temast vähe kuulnud. Kõneldakse, et ta olevat üks uhke ja isemeelne härra, julm käitlustes oma kodakondsetega, et temaga keegi läbi ei saa, et kõik ta nimegi juures värisevad, et ta ka õpetajatega (avec les outchitels) ei õrnutse, ja juba kaks surnuks on peksnud.

— Mõtlege ometil ja teie otsustasite sellise peletise juurde teenistusse astuda.

— Aga mis teha, härra ohvitser. Ta pakub mulle head palka — 3000 rubla aastas ja täielik ülespidamine. Võib olla olen teistest õnnelikum. Mul on vana emake, poole palka saadan temale ülespidamiseks, ülejäänud rahast võin ma viie aastaga väikese kapitali kokku koguda, mida mulle tulevikus iseseisvuseks küllalt oleks, — ja

¹ Tõsi, härra...

siis — bonsoir¹, sõidan Pariisi ja asun komertstegevusele.

— Kas teid keegi Trojekurovi majas tunneb? — küsis ohvitser.

— Ei tunne keegi, — vastas õpetaja, — ta kirjutas minu Moskvast ühe oma sõbra kaudu välja, kelle kokk, minu kaasmaalane, mind soovitas. Te peate teadma, et ma end mitte õpetajaks ette ei valmistanud, vaid kondiitriks — kuid mulle räägiti, et teie maal olevat õpetaja amet võrdlematult kasulikum...

Ohvitser jäi mõttesse.

— Kuulge, — segas ta prantslase poole pöörates vahele, — mis oleks, kui teile selle tuleviku asemel 10000 rubla puhtas rahas pakutaks, selleks, et kohe samal tunnil Pariisi teele tagasi asuksite.

Prantslane vaatas imestunud ohvitserile, naeratas ja vangutas pead.

— Hobused on valmis, — ütles jaamaülem, kes sisse oli astunud.

Teener kinnitas sedasama.

— Kohe, — vastas ohvitser, — minge silmapilguks välja. — Jaamaülem ja teener väljusid. — Ma ei naljata, — jätkas ta prantsuse keeles, — 10000 võin ma teile anda, mulle on vaja ainult teie eemalolekut ja teie dokumente.

Nende sõnade juures avas ta laeka ja võttis mõned paberraha pakid välja.

Prantslane ajas silmad pungi. Ta ei teadnud, mida mõeldagi.

— Minu eemalolekut... minu dokumente, — kordas ta imestunud, — siin on mu dokumendid... Kuid te naljatate: misjaoks on teile minu dokumente vaja?

— Teil pole sellega asja. Küsin: olete teie nõus, või mitte?

Ikka veel oma kõrvu uskumata ulatas prantslane dokumendid noorele ohvitserile, kes need kiiresti läbi vaatas.

— Teie pass... hüva — soovituskiri, vaatame — sündimistunnistus, väga kena. Sähke, siin on teie raha, rännake tagasi. Jumalaga...

Prantslane seisis kui post.

Ohvitser pööras tagasi.

— Pidin kõige tähtsama ära unustama: andke mulle ausõna, et see kõik meie kahe vahele jääb — teie ausõna.

— Minu ausõna, — vastas prantslane. — Kuid mu dokumendid, mis ma ilma nendeta peale hakkam?

— Esimeses linnas teatage, et Dub-

rovski teid paljaks riisus. Teid ustakse ja antakse vajalikud tunnistused. Jumalaga, lasku jumal teil kiiremini Pariisi jõuda ja emakest hea tervise juures leida.

Dubrovski väljus toast, istus kaleskasse ja kihutas minema.

Jaamaülem vahtis aknast välja, ja kui kaleska ära sõitis, pööras ta naise poole hüüdega:

— Pahomovna, tead sa mis? See oli ju Dubrovski!

Jaamaülema abikaas tormas ülepeakaela akna juurde, kuid hilja — Dubrovski oli juba kaugel. Ta hakkas meest kiruma:

— Jumalat sa ei karda, Sidorõtsh, miks sa mulle seda ennem ei öelnud, oleksin kas või ühegi pilgu Dubrovski peale heitnud, nüüd aga oota, et ta jälle sisse keeraks. Häbemata oled, tõesõna, häbemata!

Prantslane seisis kui post. Leping ohvitseriga, raha, kõik näis talle unenäona. Kuid paberraha pakid olid tal siinsamas taskus ja kinnitasid selgel sõnal imepärase sündmuse tõelikkust.

Ta otsustas kuni linnani hobused palgata. Kүүdimees vedas teda sammu, ja õõsel jõudis ta vaevaga linna.

Enne valvepostini jõudmist, kus tunnivahi asemel lagunenud putka seisis, käskis prantslane peatada, — ronis troskast välja ja läks jalgsi, märkidega kүүdimehele seletades, et ta troska ja sumadani temale jootrahaks kingib.

Kui Dubrovski prantslase dokumendid oli omandanud, ilmus ta julgesti, nagu me juba nägime, Trojekurovi juurde ja jäi tema majasse elama. Missugused ta salajased soovid ka poleks olnud (me saame nad pärastpoole teada), kuid ta ülalpidamises ei leidunud midagi laiduväärset. Kõik armastasid noort õpetajat.

Umber kuu aega oli möödunud sellest, kui ta õpetaja ametisse astus, kuni mälestusväärse piduni, ja keegi ei aimanud, et tagasihoidlik noores prantslases peitub julm röõvel, kelle nimi kõigile ümberkaudsetele mõisaomanikkudele hirmu peale ajas.

Inimesega, keda ta oma isiklikuks vaenlaseks ja oma õnnetuse üheks peasüüdlaseks võis pidada, ühes toas ööd magades, ei suutnud Dubrovski kiusatusele vastu panna. Ta teadis põues kantava kotikese olemasolu ja otsustas selle omandada. Me nägime, kuidas ta üllatas vaest Anton Painutitshi oma ootamatu ümbermoondumisega — õpetajast röõvliks.

¹ Hüvasti.

Jutt surnud keisritütrest ja seitsmest vägimehest

A. S. Puschkin

Keiser jättis kodulinna,
Sõitis teele, keiserinna
Hakkas teda ootama,
Aknast välja vaatama.
Ootab tunni, ootab teise,
Ootab terve päevakese,
Kuni silm tal seletab,
Kuni eha helendab,
Kuid ei sõida kallis kaasa!
Lumi tuiskab üle aasa,
Metsas härmatanud puul
Mängib sügisene tuul.
Mitu kuud ju möödub pikka,
Keiserinna ootab ikka.
Sääl siis jõulul kõledal
Tütrekene sünnib tal.
Teisel päeval juba vara,
Heites aknast pilgu ara,
Keiserinna näeb: ta mees —
Keiser seisab ukse ees.
Rõõm on rabav — keiserinna
Vaevalt vastu suudab minna,
Vaevalt kaasa kaissu sai, —
Suri rõõmust sedamaid.

Kaua keisrit koormas mure,
„Aga keda patt ei pure?“
Mõtles keiser, käega löi,
Uue kaasa majja tõi.

Tõsi küll — uus keiserinna
Vääris kõrge kiiduhinna:
Ilus, noor kui roosipuu,
Tark ja osav pääle muu.
Aga selle eest ta oli
Armukade, kõrk ja vali.
Saadud kaasavaras tal
Peegel peidus kätte all.
Sarnast peeglit polnud majas —
Tema peegel juttu ajas.
Ainult selle peegli ees
Keiserinna rõõmutses.
Oma ilust tundes mõnu
Oli lahke, kiidusõnu
Peegel ainult kuulda sai:
„Peegel, kallikene, pai!
Eks ma ole kõige kenam,
Naist nii kaunist pole enam?“
Peegel vastu kostis siin:
„Oled ilus, see on nii;
Terve ilm ei kahtle enam.
Keiserinna kõige kenam.“
Keiserinna rõõmuhoos

Naerab, õitsev nagu roos,
Edevalt ta käänab keha,
Püüab armsaid silmi teha,
Lokke silub, huuli säeb,
Ennast nõiduvana näeb.

Aga keisritütrekene,
Unustatud võsukene
Vaheajal virgasti,
Kasvab, sirgub jõudsasti.
Mõistlik, tark ja punapale,
Klaar ja keha poolest sale, —
Talle varsti leidus peig —
Kuningapoeg Jelissei.
Kosjad kohe vastu võeti,
Kaasavara valmis säeti:
Seitse linna, palju maid,
Sada lossi talle said.

Ükskord ilus keiserinna
Tahtis pidu pääle minna,
Seadis ennast peegli ees,
Peeglile nii kõneles:
„Eks ma ole kõige kenam,
Naist nii kaunist pole enam?“
Mis see peegel vastas siis?
„Oled ilus, see on nii,
Aga kahtlust pole enam,
Keisritütar kõige kenam.“
Keiserinna jahmatas,
Tõusvast vihast kahvatas,
Ja kui lõikas rusikaga
Peeglisse, et kõlin taga:
„Oh, sa häbemata klaas!
Oleks õigust sul üks raas!..
Kuidas julgeb keisritütar?..
Küll ma sauna talle kütan.
Pole ime, et ta palged
Nõnda roosad on ja valged:
Ema nimelt seda tahtis,
Raskejalgselt lund vaid vahtis.
Aga minust, ütlen ma,
Armsam olla ta ei saa.
Räägi õigust: minu sarnast
Teist nii nägusat ja armast
Pole nähtud ilma pääl!
Aga peeglist kostab hääl:
„Keisritütar kõige kenam,
Teist nii kaunist pole enam.“
Puhkend vaenul pole äärt.
Peegli juurest kannu päält
Tormab välja keiserinna,
Kutsub kojaneitsi sinna,

Ja Tshernavka — kojaneid —
 Valju käsu kuuleb nüüd:
 „Kohe praegu metsa tõttad,
 Keisritütre kaasa võtad,
 Sinna köidad, jätad ta
 Huntidele kiskuda.“
 Naiste viha pole nali.
 Mis sääl teha, käsk on vali!
 Keiserinna meelehääks
 Virk Tshernavka teele läks.
 Jõudnud paksu metsavaipa
 Keisritütar ohtu taipas:
 „Neitsikene, palun sind,
 Kuhu talutad sa mind?
 Lase lahti, kabukene,
 Saab must keisri kaasakene —
 Kuulsaks emandaks sind teen.“
 Neitsi hinges vaen ei keend,
 Laskis lahti keisritütre,
 Viskas põõsa alla kütke,
 Lausus: „Ära nukrusta!“
 Ise koju rutustas.
 Keiserinna silmad säräl: —
 „Keisritütreke on päral?“
 „Metsas üksi,“ vastab neid,
 „Ärgu kurvastagu meid,
 Et ta hästi kinni köitsin,
 Paksu rägastikku heitsin.
 Nii on kerge surra tal
 Kiskja looma käpa all.“

Varsti lahti puhkes kära:
 Keisritütar kadund ära!
 Kurb on keiser, aga peig,
 Kuningapoeg Jelissei,
 Kinnitanud palves meelega
 Astub rutuliselt teele
 Oma mõrsjat otsima,
 Oma kallist kaitsema.

Aga mõrsja samal ajal
 Tiirutades metsa rajal
 Astus, kuhu jalg ta viis —
 Lossi juurde jõudis siis.
 Talle vastu jooksis peni,
 Haugatas ja — vaikis. Seni
 Väravale astus ta.
 Vaikus hoovis oli ka.
 Peni lipitsedes taga,
 Trepist üles mõrsja vaga
 Astus ukse juurde, käe
 Pani lingile ja — näe!
 Ukse tagant avar tuba
 Talle silma paistis juba.
 Toas mugav iga paik,
 Uhkeid pinke katab vaip,
 Tamme laud ja kena ahi,
 Pühad kujud, aina vahil!
 Mõtles mõrsja: majas ses
 Elab tubli peremees,

Siin mul halvasti ei lähe.
 Aga pererahvast näha
 Pole kuskil. Igal pool
 Otsis mõrsja — tühi hool!
 Säädin korda ulukese,
 Süüdand ahju tulukese
 Neid läks polutile, kus
 Uinus vaikselt uinakus.

Nii ta viibis une põues
 Kuni kära kostis õues,
 Tappa uksest välisest
 Astus seitse vägimeest.
 Kostis vanem: „Imelugu!
 Tuba toredam näib sugu.
 Keegi hoolas võõras vist
 Ootab siin me ilmumist;
 Kes sa oled? Ära peida!
 Meie seltsiliseks heida!
 Oled vaarikene sa,
 Meile onukeseks saa;
 Oled noormees vennikene,
 Saab sust meile vennakene;
 Oled vana eideke,
 Hüüame sind: emake;
 Oled neitsi punapale
 Sõsar saagu sinust sale.

Kohe vastu astus neid,
 Lahkelt tervitades neid
 Alandlikul kummardusel,
 Häbelikul punastusel,
 Palus andeks tülitust,
 Kutsumatut külastust.
 Vaevalt neitsi sõna ütles,
 Vägimehed keisritütre
 Tundsid ära sedamaid,
 Üliväga rõõmsaks said,
 Tõid siis viina karikaga,
 Maitsvaid kooke; neitsi aga
 Kalliviina karikast
 „Ütles armsalt ära; vast
 Ainult ühte kooki soovis,
 Raasukese sellest proovis,
 Palus näidata, kus ta
 Pikast teest saaks puhata.
 Neitsi kambrikesse viidi,
 Keset sametit ja siidi
 Jäeti sinna üksinda,
 Keegi und ei eksita.

Läheb palju päevakesi,
 Aga nobe keisrineitsi
 Veel ei tunne tüdimust
 Vägimeeste elamust.
 Juba vara koidu ajal
 Vägimehed rõõmsal kajal
 Püssid selga võtavad,
 Lossist välja tõttavad
 Halle parte põmmutama,

Saratsiine võrgutama,
 Tatarlasi tabama,
 Päid neil otsast rabama,
 Või tsherkessidele janti
 Toimetama metsa kanti.
 Väle perenaine siis,
 Nagu perenaise viis,
 Kodus korraldab mis vaja.
 Neile vastu ta ei aja,
 Sõnele ei mehed ka.
 Nõnda elasidki nad.

Seitse venda ühevõrra
 Neitsit armastasid. Korra,
 Koidul neitsi kambri nad
 Seitsmekesi läksivad.
 Lausus vanem: „Kulla neitsi,
 Sõsaraks me hulka heitsid,
 Kõik me armastame sind,
 Suurest õnnest hõiskaks rind
 Sellel, kelle teisekspooleks
 Hakkaksid. Et tüli poleks,
 Lepita meid ära sa:
 Ühe naisukeseks saa,
 Teisi aga vennaks peal
 Miks nii vangutad sa pead?
 Või ei meeldi sulle me?
 Liiga halvad oleme?“
 „Oh, te, vennad, vennikesed,
 Kangelased kaunikesed“,
 Neile neitsi kõneleb; —
 „Las mind taevas tõreleb,
 Kui ma valega teen pattu.
 Olen mõrsja muutematu,
 Kõik te võrdsed minu ees,
 Tark ja vapper iga mees,
 Ühtki eemale ei ajaks,
 Aga igaveseks ajaks
 Kosinud ju mind on põig —
 Kuningapoeg Jelissei.

Seitse venda seisid nukralt,
 Sügasid sääl nõutult kukalt.
 „Anna andeks, kui on niil
 Küsimine pole süü“,
 Lausus kummardades vanem:
 „Me ei aimanud ju varem.“
 „Ma ei süüdistagi teid,“
 Kostis südamlikult neid —
 „Kuid ka mina süüdi pole.“
 Kummardades neitsi poole
 Läksid vennad oma teed,
 Tulid päevad endised...

Sellal keiserinna aga
 Keisritütart seljataga
 Vihkas kogu omast jõust;
 Vastik paistis peeglilõust,
 Kes ta iludust ei hinda.
 Viimaks soov tal tõusis rinda:

Uuesti end peegli ees
 Rõõmustada vaadeldes.
 Põues põlev kiiduiha
 Rääkis, unustades viha:
 „Tere, peeglikene, hää!
 Ikka õiglaseks mul jää:
 Eks ma ole kõige kenam
 Naist nii kaunist pole enam?“
 Peegel vastu kostis siin:
 „Oled ilus, see on nii.
 Aga elab metsas suures
 Seitsme vägimehe juures
 Nagu üksildane nonn
 See, kes sinust kaunim on.“
 Vihaga siis keiserinna
 Hüüab nüüd Tshernavka sinna.
 „Sina petis, salakoi,
 Julged valetada!“ „Oii!“
 Kijub neitsi, palub andeks.
 Keiserinna, hirmu andes,
 Käseb metsa rutata,
 Keisritütre hukata.

Korra aknal neitsi vaga
 Oma vendi voki taga
 Koju ootas kedrates.
 Järsku peni ukse ees
 Tõstis kära. Keset treppi
 Seisis nonn ja reisikeppi
 Peni hirmuks vibutas.
 „Oota, vanaema, las
 Lähen ise, keelan peni,“
 Hüüdis neitsi. „Oota seni,
 Miskit sulle leidub siin,
 Trepil päälle kätte viin.“
 Vastas eidekene hale:
 „Oi sa, neitsikene sale,
 Maha murda tahab see
 Kuri krants mu, hädase;
 Paistab silmist nõu tal paha, —
 Tule välja“. Neitsi tahab
 Välja minna leivaga,
 Vaevalt sammu astub ta —
 Edasi ei saa ta minna:
 Peni ette hüppab sinna.
 Tuleb neitsi poole eit —
 Peni lõhkuda tal reit
 Nagu kuri kiskja püüab.
 „Imeeluk!“ neitsi hüüab. —
 „Võta, eidekene, säh!“
 Öhus lendab leiva kähm.
 Kerjus kinni püüdis kosti,
 „Täna väga“, vastu kostis. —
 „Kaitsegu sind taevataat!
 Selle tänuks sulle — vaat!“
 Keisritütre poole nägus,
 Öunakene, õrn ja magus,
 Lendab eidekese käest.
 Koer, kui kargab kõigest väest.
 Aga, napsti! püüab õuna

Väle neitsikene. „Lõuna
 Saagu sulle õunast sest,
 Söö ja täna vanakest,“
 Lausus kummardades kerjus,
 Kadus metsa puude varjus.
 Peni ukse juurde poeb.
 Imelikku hirmu loeb
 Tema silmist neitsikene.
 Nõnda ärdalt hulub teine,
 Nõnda vaatab haledalt,
 Nagu õuna paluks talt.
 Neitsi meelitama: „Muri,
 Ära hulu, kutsu kuri,
 Mine kuuti.“ Ise vaid
 Ukse sulgeb sedamaid.
 Istub jälle voki taha,
 Aga töö ei minna taha —
 Õuna päält ei silmi saa —
 Nõnda ahvatlev on ta:
 Mahlane ja maitsev sisu
 Juba lõhnaga teeb isu.
 Läbi koore nagu mees
 Seemned sädelevad sees.
 Neitsi tahtis õuna kena
 Lõunaks jätta, aga enam
 Jõudu polnud oodata.
 Võttiski siis õuna ta,
 Hakkas sööma hiljakesi,
 Neelas alla killukesé.
 Järsku võpatas — mu hing! —
 Astus sammu, vaarus ning
 Valge käsi langes alla,
 Roosa õuna laskis valla...
 Jäine sära silma des
 Vajus püha kuju ees
 Maha neitsi kõigist kenam,
 Ja ei liigutanud enam.

Vägimehed sellel a'al
 Kodurajal tuttavalt
 Olid varsti juba päral.
 Järsku haruldasel kâral
 Peni vastu tormab neil,
 Püüab kiirustada. „Meil
 Oht on külas vistist käinud!“
 Hüüdsid nad ja, tuppa läinud,
 Karjatasid. Kiunuv koer
 Kohe neitsi juurde poeb,
 Haarab õuna, seda pureb
 Ja siinsamas paigas sureb.
 Nõnda selgus kuri nõu:
 Mürgitatud oli õun.
 Surnud keisritütre juures
 Vägimehed mures suures
 Seisid niiske palgega.
 Viimaks püha palvega
 Teda surmarüüga katta
 Võtsid nõuks, kuid maha matta
 Nad ei sõandanud, sest
 Nagu õrna unekest

Pulikas neitsikene vâga,
 Liikumatu oli aga.
 Ootasid kolm päeva veel
 Pääsmist polnud surmateel.
 Sâäl siis leinakombe kurva
 Pidasid ja neitsi-urva
 Kallis kirstus kalmule,
 Õonestatud kaljule
 Viisid südaõisel ajal,
 Sinna kuue tulba najal
 Raudse võru needisid,
 Keset malmist kettisid;
 Võre taha igaveseks
 Kinnitasid kirstukese,
 Kurva lahkumise eel
 Maani kummardasid veel;
 Lausus vanem; „Vaikselt maga!
 Varakult su ilu vâga
 Kustutasid kurjad kâed,
 Taevas õnnepõlve nâed.
 Meie meelest sa ei kao.
 Hoidsime sind kalli jaoks,
 Haud ja kirstukene vaid
 Sinust mõrsjakese said.“

Kohe keiserinna kuri
 Lootuses, et neitsi suri,
 Valis pilgu paraja,
 Peeglit küsis salaja:
 „Eks ma ole kõige kenam,
 Naist nii kaunist pole enam?“
 Peegel kohe vastas siin:
 „Keiserinna, see on nii.
 Terve ilm ei kahtle enam,
 Et sa oled kõige kenam.“

Oma mõrsjat usin peig,
 Kuningapoeg Jelissei,
 Otsis hoolsalt kogu ilmast.
 Valus pisar veeres silmast
 Aga, kellelt päris ta,
 Neid ta lein ei ärrita.
 Ühed hirvitasid vastu,
 Teised püüdsid mööda astu.
 Kuldse päikse ette siis
 Noormees oma palve viis.
 „Kallis, päiksekene, sina
 Kõrgel keset taevasina
 Ehad-koidud kokku säed,
 Oma troonilt kõike nâed,
 Võta kuulda palvet kurba,
 Ütle, kas sa neitsi-urba,
 Keisritütart kallikest,
 Minu mõrsjat marjakest
 Pole näinud!“ Päike vastu:
 „Ei, mu sõbrakene, astu
 Naabri poole, vast ehk kuu
 Näitab teed, kui keegi muu.
 Mina teda pole näinud, —
 Ehk ta juba hauda läinud.“

Rinnus ahaslus ja lein
Kuningapoeg Jelissei
Ootas kuni ööke jõudis,
Kuldne kuuke taeva sõudis.

„Kulla sõber, naerusuu,“
Rääkis noormees; „Kulla kuu,
Sina kõnnid kõrget rada,
Oskad öösid valgustada,
Sulle tänulik on ilm,
Sulle naerab tähesilm,
Võta kuulda palvet kurba,
Ütle, kas sa neitsi-urba,
Minu mõrsjat marjakest
Pole näinud?“ Kõrgusest
Kostab kuuke: „Pole näinud;
Taevas vahipostil käinud
Olen ainult omal a'al.
Küllap öösel pimedal
Neitsike siit mööda astus.“
„Kurb on, kuuke, sinu vastus!“
Ohkab nooremehe huul.
„Oota vähe, vast ehk tuul,
Kusagil su mõrsjat märkas,“
Kuuke oma juttu jatkas.
„Tuule juurde rutusta.
Ära liiaks nukrusta.“

Kohe noormees võttis kätte,
Palvega läks tuule ette:
„Kulla kallis kange tuul,
Sina võimsalt mühad puul,
Sina mängid vetevooga,
Ajad pilvi taevas hooga;
Kedagi ei karda sa —
Jumal vaid su käskija.
Võta kuulda palvet kurba,
Ütle, kas sa neitsi-urba,
Keisritütart kaunistest,
Minu mõrsjat marjakest
Pole näinud?“ Kohinaga
Tuul siis vastab: „Metsa taga
Asub kõrge kaljurünk,
Selles kaljus sügav lünk.
Tema vaikeses varjukeses,
Kallis kivist kirstukeses
Malmist ketivõre pääl
Magab sinu mõrsja säääl,
Aga kaugel ümberringi
Pole inimesehinge“.

Tuul läks teele rutuga,
Kuningapoeg nutuga
Astus kalju poole teele,

Mõrsjale et kurväl meelel
Heita viimast pilgukest.
Juba halli udu seest
Kõrge kalju tõstab rinna.
Kuningapoeg tõttab sinna.
Järsku kaljuseinä sees
Koobas avaneb ta ees.
Kurvas pimeduses, keset
Koobast, kirstukeses
Puhkab neitsi nooruke,
Öndsas unes koolnuke.
Peu kirstu ette astus,
Kirstu pääle raskelt laskus, —
Kirst see purunes — ja neid
Ärkas ellu. Uniseid
Silmi hõõrub ringutades,
Ennast ketil kiigutades
Lausub meelel rõhutul:
„Raske oli uni mul!“
Kirstust siis ta välja ruttab...
„Ah...“ Ja üks kui teine nutab.
Neitsikese käte pääl
Noormees välja kannab säääl.
Käsikäes siis, vestes juttu,
Kojupoole läksid ruttu.
Jutukaja lendab eel:
Keisritütart koduteel.

Aga kuri võõrasema
Oma kõnet kõnelema
Hakkas jälle peegliga,
Küsis oma peegilt ta:
„Eks ma ole kõige kenam,
Naist nii kaunist pole enam?“
Talle peegel vastas siin:
„Oled ilus, see on nii,
Aga keisritütart kenam
Teist nii kaunist pole enam.“
Vihast põletavast must,
Peepli puruks löi, ja ust
Kobas kuri võõrasema.
Järsku keisritütart tema
Silmas lävel. Murega
Vaarus siis ja suri ta.
Keiserinna maha maeti,
Ja siis pulmalauad kaeti,
Kaunim paarike sai neist —
Keisritütrest, Jelisseist.
Sarnast pidu eluilmas
Pole peetud veel maailmas.
Säääl ka mina lulli lõin,
Õlut, viina unes jõin.

1837. a.

Tõlk. F. Kotta.

MÄRKUSI JA VISANDEID

A. S. Puschkin

Stilist

D'Alembert ütles kord La Harpe'le: Ärge kiitke mul Buffoni,¹ see inimene kirjutab: „Kõigist inimese omandustest oli kõige õilsam see tore, äge jne loom“. Miks mitte lihtsalt ütelda — *hobune?* La Harpe imestab filosoofi kuiva arutluse üle. Kuid d'Alembert oli väga tark inimene — ja pean tunnistama — olen tema arvamisega peaaegu nõus.

Tähendan möödaminnes, et jutt oli Buffon'ist — suurest looduse kirjeldajast. Tema värvikas ja täiuslik stiil jääb alati kirjeldava proosa eeskujuks. Kuid mis öelda meie kirjanikkude kohta, kes lihtsalt kõige igapäevasemaid asju alatuks peavad otsekohe nimetada, lapselikku proosat tahavad lisanduste ja venivate metafooridega elustada! Need inimesed ei ütle kunagi *sõprus*, ilma et juurde ei liaks: „See püha tundmus, mille leek jne“. Peaks ütleva: vara hommikul, — nemad aga kirjutavad: „Vaevalt olid tõusva päikese esimesed kiired idataeva sina kumama pannud“. Kui uus ja värske see on! Võib olla on see ainult sellepärast parem, et pikem tuleb.

Loen mõne teatriarmastaja arvustust: „See Thalia ja Melpomène² naiskasvandik, keda Apollo³ nii õhtralt annetega varustanud“. Mu jumal! Ütle ometi: „See noor hea näitlejanna“, ja mine edasi — ning ole julge, et keegi su väljendusi tähelegi ei pane, et keegi aitäh ei ütle.

„Põlgtuseväärne kadetus Zoilos,⁴ kelle vaibumatu kadetus oma uinutavat mürki kallab vene Parnassi loorberitele, kelle väsitavat nüridust ainult ta väsimatu õelusega võrrelda võib“ ... Mu jumal, miks mitte otsekohe ütelda: *hobune*; kas poleks lühem.

„Selle ja selle ajakirja väljaandja“ ...

Voltaire'i võib mõistliku stiili paremaks eeskujuks lugeda. Omas „Micromégas'is“ naeris ta Fontenelle'i⁵ valitud väljenduste

¹ D'Alembert (loe: Dalambäär) — prantsuse filosoof ja matemaatik (1717—1783); La Harpe (loe: La-Harp) — prantsuse dramaturg ja kriitik (1739—1803); Buffon (loe: Büffon) — Prantsuse looduseteadlane ja kirjanik (1707—1788).

² Thalia (kreeka: Thaleia) ja Melpomène — antiik-aja teatrijumalad.

³ Apollo — antiik-aja jumal, kunstide alusepanija.

⁴ Zoilos — vana-kreeka kriitik (umb. 400—330 a. e. m. a.); tema nime järgi õel ja tüütav arvustaja.

⁵ Voltaire (l.: Voltäär) — prantsuse kirjanik, nagu Fontenelle'gi (l.: Fontenell, — 1657—1757).

peenutsuse välja, ja viimane ei võinud talle seda iialgi andeks anda.

Täpsus ja lühidus, need on esimesed proosa väärtused. Proosa nõuab mõtteid ja mõtteid — ilma nendeta on hiilgavad väljendused täiesti tarbetud; luuletused on teine asi (muu seas ei oleks halb, kui meie luuletajatel ideede summa palju tähtsam oleks kui see harilikult on. Mälestustega möödunud noorusest ei arenda meie oma kirjandust palju edasi).

Muu seas: kellel proosa meie kirjanduses kõige parem on? Vastus: *Karamsinil*¹. See pole veel suur kiitus.

Väljenduste julgusest

Julgus võib mitmesugune olla. DersHAVIN kirjutas: „Kotkas, kõue poeg, lehvis kõrgel“ ... kui õnn „sul selja ähvardavalt naerdes pöörab, siis näed, siis näed, kuis unistuste sina ümberringi uinub“.

Kose kirjeldus:

Teemandimägi pudeneb
Sealt kõrgelt jne.

Shukovski ütleb jumala kohta:

Ta mähkis enda Moskva suitsu sisse.

Krõlov räägib vahvast sipelgast:

Ta hakkas üksipäini ämblikule vastu.

Calderon nimetab vätku taeva tulikeeleks, mis maaga kõneleb; Milton räägib, et põrguleegi valgus lubas ainult manalas valitsevat igavest pimedust näha.

Meie leiame, et need väljendused on julged, sest et nad võimsalt ja ebaharilikult mõtteid ja luulelisi pilte edasi annavad.

Prantslased imestavad tänapäevani veel Racine'i julgust, kes sõna *pave*, lava, tarvitas:

*Baiser avec respect le pave de tes temples*²

Ka Delille on uhke selle üle, et ta sõna *vache*³ tarvitas. Põlgtuseväärne sõnastus, mis sellisele väiklasele ja isemeelsele arvustusele allub. — Hale on luuletajate saatus (kui väärtuslikud nad muu seas ise ka ei oleks), kui nad niisuguste võitudega maitsete eelarvamuste üle kuulsaks peavad saama.

On olemas kõrgem julgus: leiutamise, loominguline julgus, kus laialine plaan on alistatud loomingulisele mõttele — nii-

¹ Vene kirjanik ja ajaloolane (1766—1826).

² Ja aukartuses suudelda su templite lava.

³ Lehm.

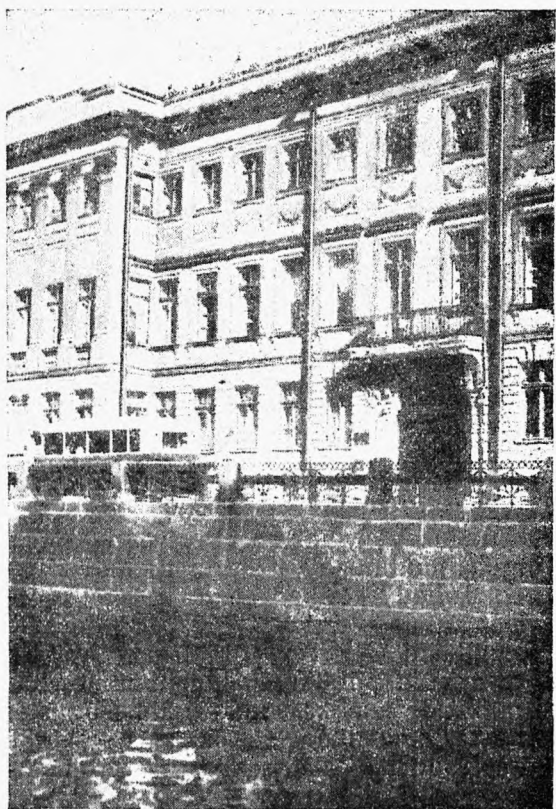
sugune on Goethe julgus Faustis, Moliere'i julgus Tartuffe'is; Shakespeare'i, Dante ja Miltoni julgus.

Märkused: Dershavin, Shukovski ja Krölov — Puschkini kaasaegsed vene kirjanikud; Calderon — hispaania kirjanik (1600—1681); Milton (1608—1676) ja Shakespeare (1564—1616) — suuremad inglise klassikud; Racine (1639—1699) ja Delille (1738—1813) — prantsuse kirjanikud, Goethe (1749—1832) — suurem saksa klassik; Dante (1265—1321) — suurem itaalia klassik.

Küpse kirjanduse aeg läheneb

Küpse kirjanduse aeg tuleb siis, kui mõistused, keda ühetoonilised kunstiteosed ja tingliku, valitud keele piiratud ring ära on tüüdanud, värskete rahvalikkude väljamõelduste ja imeliku, algul põlatud lihtkõne juurde tagasi pööravad. — Nii imetlesid seltskonna inimesed kunagi Prantsusmaal Vadé muusat, nõnda on Wordsworth, Coleridge endaga paljusid kaasa tõmmanud. — Kuid Vadé'l ei olnud ei kujutusvõimet, ega luuletunnet, ta teravmõttelised teosed hõõguvad paljast lõbususest, mis turunaiste ja pakikandjate uulitsakeelel väljendatud. Inglise luuletajate teosed aga on, vastupidi, täis sügavaid tundeid ja poeetilisi mõtteid, mida kõike ausa lihtinimese keelel on väljendatud. Meil pole see aeg veel, jumal tänatud, kätte jõudnud; nõndanimetatud jumalakeel on meie jaoks alles nii uus, et me igaühte luuletajaks nimetame, kes kümnekond riimitud jambirida valmis võib kirjutada. Alasti lihtsuse kaunidus on meile veel nii arusaamatu, et me proosaski ärakulunud ilustuste järele jookseme, luulet aga, mis salmitsemise tinglikkudest ilustustest vaba on, ei mõista meie sugugi.

Mitte et me oleksime poeetilist sõnastust mõtelnud õilsale lihtsusele lähendada, isegi proosat püüame meie uhkeks ja kõrgiks teha. Shukovski ja Katenina katsed ei õnnestunud selle mõju järgi, mis nad avaldasid, mitte aga iseenesest. Vähe, kole vähe inimesi mõistis Göbeli tõlgete väärtust, veel vähem mõistis aga „Mõrtsuka“ jõudu ja algupärasust, selle ballaadi jõudu ja algupärasust, mis kõrvu võib seista paremate Bürgeri, Sauvey teostega. Mõrtsuka sõnad, mis ta kuu, oma kuriteo ainukese tunnistaja, poole pöörab: „Vahi, vahi, paljaspea“ — see rida, mis tõesti traagilist jõudu täis on, paistis ainult naeruväärne olevat kergemeelsetele inimestele, kes ei mõtle, et koledus vahest mitmekordistub, kui teda naeruga väljendatakse. Varju stseen Hamletis on tervelt

Maja, kus A. S. Puschkin suri — Leningradis, Moika kanali ääres nr. 12.

naljatoonis, isegi madalas stiilis kirjutatud, kuid Hamleti naljadest tõusevad juuksed peas püsti.

Kirjanduslikust arvustusest

Ühes meie ajakirjas antakse mõista, et *Kirjanduslikku ajalehte* ei või meil olla väga lihtsal põhjusel: *meil ei olevat kirjandust*. — Kui see õige oleks, siis ei vajaks meie arvustust; ometi aga, kui harva meil kirjanduslikke teoseid ka ei ilmuks, kuid neid ilmub, nad elavad ja surevad, ilma et neid väärtust mõöda oleks hinnatud. Meie ajakirjades piirdub arvustus kas kuivade bibliograafiliste teadetega, enam või vähem teravmõtteliste satiiriliste märkustega, üldiste sõbralikkude kiitustega, või muutub lihtsalt koduseks kirjavahetuseks kirjastaja ning kaastööliste ja korrektorite jne vahel. — „Tehke mu uuele artiklile ruumi“, kirjutab kaastööline. „Väga hea meelega“, vastab kirjastaja. Ja see kõik on trükitud. Hiljuti oli ühes ajakirjas nimetatud *püssirohtu*. „Küll teile antakse püssirohtu!“ on laduja märkuses öeldud; kirjastaja ise aga tähendab selle kohta: ..

„Suure patu osaks söim,
väeti osaks — põlgus“.

Neil perekondlikkudel naljadel on vist olemas oma võti ja nad on vist väga lõbusad; meie jaoks aga on nad seni veel täiesti mõttetu.

Räägitakse, et arvustus peab ainult nende teostega tegemist tegema, millel nähtav väärtus on; ma ei arva seda. Mõni teos on endast tühine, kuid oma edu ja mõju poolest suurepärane; ja selles suhtes on kõlblised tähelepanekud tähtsamad kui kirjanduslikud tähelepanekud. Mineva aasta oli trükitud mõni raamat (muude seas „Ivan Võshigin“), millede puhul arvustus oleks võinud palju õpetlikku ja huvitavat ütelda. Kuid kus arutati neid, selgitati neid? Rääkimata juba elavatest kirjanikkudest, ootavad Lomonossov, Deršavin, Fon-Visin ikka veel egiptuse kohut. Kõrged hüüdnimed, ilmtingimatud ülisused, lamedad kilked ei või tervelt mõlevaid inimesi rahuldada. Muu seas — „Kirjanduslik ajaleht“ polnud meil vajalik mitte niivõrd publikumi jaoks kui mõnede kirjanikkude jaoks, kes mitmesugustel põhjustel oma nime all üheski ajakirjas ei Peterburis, ega Moskvast ilmuda ei võinud.

Üks meie luuletajatest rääkis uhkelt: Leidugu mu luuletustes mõttetus, kuid proosat seal selle eest ei leidu. Byron ei suutnud mõnda oma luuletust ära seletada. Mõttetus võib kahesugune olla: üks tuleb tunnete ja mõtete puudusest, mida siis

sõnadega asendatakse; teine tuleb tunnete ja mõtete täiusest ning sõnade puudusest, mis neid mõtteid ja tundeid võiksid väljendada.

Tõelik maitse ei seisa mitte nii- ja niisuguse sõna või nii- ja niisuguse üteluse sõgedas kõrvaleheitmises, vaid mõõdu ja vajaduse tundes.

Opetlane ilma andeta on selle vaese mulla (islami-papi) sarnane, kes koraani (muhameedlaste „piibel“) ära sõi, lootes, et ta siis Muhamedi vaimu täis saab.

Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux¹. Tore oli seda esimest korda ütelda; aga kuidas võib niisuurit tõe tähtselt korrata? See Voltaire'i nali on kirjanduslike skeptikute pealiskaudse arvustuse aluseks; skeptitsism on aga targutuste esimene samm. Muu seas, keegi märkis ära, et Voltaire ei ütelnud mitte: égalément bons².

Peensus ei tähenda veel tarkust. Rumalad ja isegi nõrgameelsed võivad imepeened olla. Võiks lisada, et peensus ühineb harva geeniusuga, mis lihtsameelne on, ja suure iseloomuga, mis alati avameelne on.

Valinud ja tõlkinud K. T.

¹ Kõik shaanrid on head, peale igava shaanri.
² Ühtemoodi head.

SUUR VENE MAALIKUNSTNIK V. J. SURIKOV

Igor Grabar

KUNSTIDE ajalugu õpetab, et mõõdunud sajanditel kunstnikkude looming võis ainult siis suur ja igavene olla, kui ta oli sügavalt rahvalik ja rahvuslik.

Juba Kramski, seisuseta kunstnik ja radikaal, keda kuidagi marurahvusluses kahtlustada ei saa, kirjutas seitsmekümnendate aastate algul Repinile:

„Rääkige mis tahes, aga kunst ei ole teadus. Ta on ainult siis tugev, kui ta on rahvuslik. Teie ütlete: aga üldinimlikkus? Jaa, kuid see üldinimlikkus tungib kunsti ainult rahvusliku vormi kaudu.“

Just selles mõttes kõneleme meie itaalia rahvuslikust maalikunstist, isegi ta jagune-

mises veneetsia, florentiini, rooma jne kunstideks. Meie kõneleme hispaania, ilamandia, hollandi, saksa, prantsuse, inglise rahvuslikest maalikunstidest.

Niisamasugusel alusel kõneleme meie ka vene rahvuslikust maalikunstist.

Juba Dimitri Levatskil (1735—1822) oli selgelt väljendatud vene rahvusliku maalikunsti jooni, mis Lääne-Euroopas õpitud kihtidest läbi tungis. Venemaa suured rahvuslikud maalikunstnikud olid Aleksander Ivanov, Repin, Surikov, Serov.

Repini maalide suurepärane näitus, mis mõõdunud aastal Moskvast korraldati (ja nüüd Leningradis on avatud — „K. t.“ toim.)

andis küllalt veenvaid tõendusi selle maalikunsti hiiglase loomingu sügavast rahvuslikkusest, kes oskas ilma eba-vene stiilitsemise tendentsideta rahvuslikuks kunstnikuks saada.

Serovi näitus 1935. a. ei andnud ka mitte vähe tõendusi puht vene süvendatud analüüsis ja teravast vene ilmekusest selle suurema kunstniku portreedes.

Hiljuti avati Tretjakovi galeriis veel üks tähelepanuväärne näitus — Vassiili Ivanovitsh Surikovi (1848—1916) kõigi üle Liidu laiali paisatud tööde näitus. Nagu Serovi ja Repini näituski, avab kahtlemata ka see näitus palju niisugust, mida meie ennem arvatagi ei võinud ja mis allahinnatud oli. Kuid juba nüüd võib ütelda, et Surikovi isikus on meil Venemaa suurem rahvuslik kunstnik.

Milles seisavad tema kunsti põhimised rahvuslikud jooned? Selles, et ta vene ajaloo oma piltide ainekude võttis? Kuid niisuguseid kunstnikke ei olnud Kunstide Akadeemia nimekirjades vähe, siiski on nad aga kõik peaaegu unustatud.

Algades Brüllovi ebaõnnestunud „Pihkva piiramisest“, üle tüübiliselt akademistlikkude V. Verestshagini „Sofja Vitovtovna“, Venigi „Joann Hirmus ja ta amm“ ja Semiradski „Aleksander Nevski võtab paavsti saadikuid vastu“ — langes vene ajalooline maalikunst kuni niisuguste labaste ja võltside lõuenditeni, nagu Gorjuschkin — Sorokopudovi „Ugliitshi lugu“ ja mõned teised. Vene kunstnikkudele oli juba ammu selge, et nõndanimetatud „ajaloolise maalikunstiga“ on asjad halvad, ja seistes niisuguse läbikukkumise ees võtsid nad omale tagasihoidlikuma ülesande — „ajaloolis-eluolu shaanri“ kujutamise.

Näis, et ajaloolise maalikunstiga on jäädavalt lõpetatud, kui 1881. aastal äkki Surikovi määratu lõuend ajaloolisel teemil ilmus: „Streletside hukkamise hommik“. Selle tähelepanuväärt pildi autorit ei seganud, nähtavasti, paljude ajalooliste teemide läbikukkumine, mida käsitati nii vene, kui ka silmapaistvamad euroopa kunstnikud. Kuni Surikovini töötasid kunstnikud ühed või teised ajaloolised episoodid ainult välisest, dekoratiivsest küljest läbi. Surikov pööras oma terava tähelepanu peakangelase — vene rahva peale.

Surikovi jõud on just selles, et ta piirilt oma rahvast armastas, et ta teda tundis ja temast aru sai nagu vaid vähesed vene kunstnikkudest. Ta võttis Venemaad kõigi ta heade külgede ja puudustega. Kuid Surikovi Venemaa pole tsaaride, ametnikkude, mõisnikkude, pappide Vene-

maa, vaid rahvalik Venemaa, mässulik Venemaa, ülestõusnud talupoegade, vaba kasakaseisuse ja nendesamade talupoegade-soldatite Venemaa.

Vene „ajalooliste“ kunstnikkude maalide kangelased olid vaid inimkujud, kes rietatud sellele ajajärgule enam-vähem vastavasse riietusse. Surikov pööras tõsist tähelepanu ka sellele, nii-ütelda, välisele küljele. Et aja koloriiti edasi anda, ei lepi ta ligilähedase riietusega, vaid teeb oma tegelaste täieliku riietuse iseloomu ja isegi löike selgitamiseks väga keeruliku töö ära; seal aga, kus ei jatku täpseid andmeid, võtab kunstnik oma vägeva loomunguliku kujutluse abiks.

Kuid, muidugi, pole Surikovi ajalooliste lõuendite sisu selles. Suur kunstnik ei tundnud mitte ainult oma kujutatud inimeste välimust, vaid ka peamist — nende sisemist ilma, nende püüdeid ja võitlust, mis täitsid ajaloo sündmusi ja mis olid kunstniku tähelepanuväärt piltide alaliseks ja peamiseks teemiks. Olles rahva poeg, Surikov mitte üksi ei tundnud, ega armastanud vene rahvast, vaid oskas, nagu mitte keegi teine, ta peidetud sisu isegi oma piltide tegelaste välises ilmes edasi anda.

Vene rahva „hing“ polnud kaugeltki tahtetu, nagu seda müstikutest-kunstnikud ja mõned „häda-ajaloolased“ endale kujutlesid, vaid kaunis alistumata, ja ei teinud omal ajal tsaarivalitsusele sajandite kestel mitte vähe muret. Surikov avas seda rahvaproteesti silmapilkudel.

Nii sündis Surikovi esimene ajalooline maal, sündis muljekas streletside salk, kes hukkamisele mõistetud, kes aga veel ikka tumedalt ähvardav oli. See salk võtab enda alla suure osa maalist, kus tsaarile ja ta lähedastele kõige tühisem koht tagaplaanil on jäetud.

Juba selles, kuidas Surikov teemi käsitamisele asus, kuidas ta selle vaataja ees avas, oli midagi ennenägematut, mis kogu maalikunsti ajaloo traditsioonidele risti vastu käis.

Pildi teem — streletside hukkamine Peeter I poolt. Iga maalikunstnik oleks antud ajaloolist episoodi nii käsitanudki: ta oleks kujutanud lõpmata pika rea võilaid, mille juurde timukad oleksid hukkamisele määratud streletse vedanud, nende omaksete ja lähedaste hädakisa saatel, kes käsi ringutades nende juurde tungivad ja keda soldatid toorelt tagasi trügivad. Osa streletse oleks pidanud juba võllas rippuma, teisi oleks ainult juurde riputatud....

Midagi sellist Surikovil ei ole, pole isegi

hukkamist, vaid on võetud ainult silmapilk enne hukkamist. Streletsid on vankritel Punasele platsile toodud; nad istuvad või lesivad ja ootavad; osa — tuimalt ja ükskõikseltselt, enamik — õelalt, alistumatult ja kättemaksu ihkavalt, — kõigil on surmaeelsed põlevad küünlad käes. Need on inimesed, kes hukkamisele määratud, kuid kes pole võidetud.

Niisuguses teemile juurdeminekus väljendus kunstniku suur tarkus. Surikov jutustas mulle, et kui pilt lõuendil peajoonetes juba valmis oli, tulid ta juurde kunagi seltsimehed ja soovitasid talle tungivalt kahte-kolme streletsi poodutena maalida. Teisel päeval katsus Surikov mõne rippuva kaju visandi teha, kuid tупpa astuv vanake — lapsehoidja — ehmatas neid nähes nii ära, et pidi peaaegu minestusse langema. Kohe hävitas kunstnik visandi, veendudes veel kord oma esialgse mõtte õigsuses.

Niisamasuguse rahva protesti lainega on meil tegemist maalil „Bojaariemand Morosova“. Surikov andis kõik oma poolehoidu ja loomingu jõu rahvale, kes suursugust bojaariemandat — vanausulist (raskolnikut) ümbritseb. Omas maalil andis ta suurepäraselt edasi alamrahva kaastunde alistumata bojaariemandat, näidates ühtlasi ta tagakiusamist tsaariteenijate poolt.

Vaatamata Morosova kõrgemale seisukohale, otsustas tsaar Aleksei Mihailovitš 1671. aastal selle ägeda vanausulisega (raskolnikuga), tsaarikiriku väsimata paljastajaga, kelle poole instinktiivselt tuhanded vaesed ja rõhutud, „vanausu“ poolehoidjad, tungisid, lõpuarved teha. Nagu Surikov „Streletside hukkamise hommi-kuski“ hukkamise enese näitamisest loobus, nii ei demonstreeri ta ka siin bojaariemanda piinamist, vaid näitab oma kangelast rahvahulgast ümbritsetuna silmapilgul, mil Morosovat ülempiiskopi piinakambri ülekuulamisele viiakse.

Niisamuti on tähelepanu väärt, et Surikov, kes oma maalil „Bojaariemand Morosova“ mõnda prantsuse ekspressionismi elementi kasutas, oskas seal täielikult ta vene ilme alal hoida. Kui palju vene kunstnikke kaotas aga oma rahvusliku näo neis puhtvormilistes saavutustes ära, mis nad Pariisist kaasa tõid.

Lumi „Bojaariemand Morosovas“ võib oma ülipeene mitmevärvilise maalilikkuse poolest maailma kujutava kunsti paremate saavutustega võistelda, ja talvepäeva hajuva hõbedase valguse jõud ning inimkujude suhe lumele on edasi antud niisuguse võrratu jõu ja tõepärasusega, nagu ei ühegi Lääne-Euroopa suur-meistri töös.

Meil on ikkagi veel liialt vähe teateid Surikovi elu, läbielamuste ja mõtete üle ta piltide loomise ajajärgul, et kinnitada võiksime nagu oleks revolutsioonilik paa-tos, millega on läbi immutud ta paremad pildid, kunstniku poolt täiesti teadlikult neisse sisendatud.

Kust tuleb aga Surikovil see imeväärne rahva tundmine, see uskumatu arusaamine rahva minevikust, see kogu kunstiajaloo kordumatu sajandite sügavusse, ajaloolikku minevikku tungimine?

Surikov ise seletas seda suurepäraselisel jutustades elu-olust ja kommetest, mis ta, siberlane, oma varajases lapsepõlves, möödunud sajandi keskpaigas, oma kodukohas, Krasnojarskis, nägi.

Rääkides kunagi Sabelini kuulsast raamatust „Vene tsarinnade kodune elu-olu“, tähendas Surikov:

— Teate, see kõik, mida kirjutas Sabelin, oli ju minu elu tõelikkus.

Surikov nägi ja elas selle kõik tõesti läbi, kuulis mõndagi isadelt ja vanaisadelt, kelle esivanemad kahe sajandi kestel lihtsad kasakad olid, kes mässudest tsaari bojaaride ja vojevoodade vastu osa võtsid. Surikov oli alati uhke oma sugukonna üle.

Ajalooliste piltide peamise mõtte kohta ütles Surikov:

— Kui ainult ajavaimu ennast on silmas peetud, üksikasjades võib ükskõik mil-liseid vigu teha.

Siis veel üks Surikovi pildi teem — „Suvorovi Alpidest üleminek“. Kui kauge-l on see pilt lahingumaalide tuntud ja kulunud eeskujudest!

Isegi „Siberi vallutamine“ ei saanud Surikovi käsitluses seda marurahvuslikku joobumust, mille kahtlemata oleks saanud teise kunstniku pilt selsamal teemil. Loo-sung „tsaari eest!“ siia ei mahu.

Kui aga Surikov oma pea-soosiku ja kangelase — Stepan Rasini — kujutamisele asub, ei kujuta ta teda, erinevalt paljudest teistest kunstnikkudest, mitte röövlina ja mässajana, vaid võitlejana, kes puhkuse minutil uute võitude plaane kavatseb. Ei tohi unustada, et 1906—1910. aastate ohjel-damatu reaktsiooni ajajärgul see kõige roh-kem, kõige häbematum oli, mida kunstnik omale lubada võis pildis, mis „kättesaadav avalikule vaatlemisele“.

Vene rahval on õigus uhke olla oma suureil rahvuslikule kunstnikule, kuna ta ilma kiitlemiseta võib ütelda, et maailma kunstis on vähe nii eredaid ja läbitungivaid ajaloolise maalikunsti meistreid, kui Suri-kov oli.

Tõlk.: H. N.

ENAMLASTE AVATUD MERETEE

Mis on arktis?

A RKTISEKS¹ nimetatakse harilikult maa-
kera kogu mandri- ja merepinda, mis
asub põhjapool polaaringi. Sellest ringist
põhjapoolle asuvad Põhja-Ameerika ja
Kanada saarestikud, Gröönimaa peaaegu
tervelt, Skandinaavia poolsaare põhja-
poolne osa, N. Liidu põhjapoolne osa
Kola poolsaare, Lääne- ja Ida-Siberi, Ja-
kuutia, Tshukotka poolsaare suurte maa-
aladega ning Põhja-jäämere saarestikuga.
Neist mandritest ümbritsetuna asub põh-
janaba ümber suur Põhja-jäämeri (ookean)
pindalaga 15,5 miljonit ruutkilomeetrit, mis
ühenduses Atlandi ookeaniga Grööni mere
kaudu ning Vaikse ookeaniga kitsa Beringi
väina kaudu (96 km lai) — Aasia ja Ameerika
mandrite vahel. Üsna väike osa
Põhja-jäämerest on suvel jääst vaba. Ena-
masti on ta kaetud igavese jääga.

Niiviisi asub arktise keskel Põhja-jää-
meri, mis peaaegu mandritega ümbritsetud,
kuna antarktise keskel on mannermaa, mida
mered ümbritsevad. Sellel asjaolul on ark-
tise kliimatingimuste kohta väga suur
täendus.

Looduslike, kliimaliste ja paljude
teiste tingimuste poolest pole aga arktis
sugugi ühtlane. Kui võrrelda mõndagi
kohta arktises, mis ühe ja sellesama põh-
jalaiuse kraadi all asetsevad, kuid üks-
teisest väga kaugel on, siis näeme, et
looduslikud tingimused neis väga erine-
vad. Kolm asukohta — Vaigatshi saar,
Hammerfest (Skandinaavia põhjakallas)
ja Bulun (Leena jõel) asetsevad kõik ühel
ja selsamal põhjalaiuse kraadil põhjapool
polaaringi. Võrreldes nende asukohtade
keskmist temperatuuri jaanuaris ning juulis
ja aasta keskmist temperatuuri, saame
tuntava vahe:

¹ Sõna „arktis“ tuleb vana kreeka keele sõnast „Arctos“ (Karu). Nii nimetasid vanad kreeklased „Suure vankri“ tähekoogu, mis alati põhjataevas seisab.

Erinimega — antarktis — nimetatakse kuuendat maailmajagu, mis hiljuti avastati. See on suur manner hulga saartega (ligi 14 miljonit ruutkm.), mis asub ümber lõunanaba. Antarktise pindala on ligi kolm korda suurem kui arktise pindala ja hulga suurem kui Euroopa manner.

	Vaigatsh	Hammerfest	Bulun
jaanuar . . .	— 17,1°C	— 5,2°C	— 40,0°C
juuli	+ 5,5 „	+ 11,8 „	+ 11,9 „
Aasta keskmine	— 6,4° C	+ 1,9° C	— 13,8° C

See keskmiste temperatuuride vahe on seletatav rea põhjustega (mere lähedus, soojad ja külmad voolud jm) ning ta näitab, et arktise üksikud asukohad, vaatamata sellele, et nad polaaringist põhjapool asetsevad, tegelikult siiski veel arktis ei ole, ja et on paljugi raiioone, mis asetsevad hulk maad lõunapool polaaringi ning siiski oma kliimaliste ja teiste tingimuste poolest polaarmaade hulka kuuluvad. Niisugused raiioonid on näiteks Tshukotka poolsaare idaosa Beringi mere kaldal. Siit järgneb, et mitte alati ei või teatud asukohta ainult sellepärast arktiseks arvata, et ta põhjapool polaaringi asub. Ainukene ühine eriomadus, mis polaaringitagustel raiioonidel on, — see on polaaröö ja polaarpäeva nähe, kui päike talvekuudel üldse nähtavale ei ilmu, suvekuudel aga looja ei lähe.

Polaarvöö-teadlased on enamasti kõik võtnud arktise lõunapoolseks piiriks juulikuu keskmise isotermi (ühise temperatuurivöötmel) +10°C. See isoterm on ka tundramaade lõunapoolseks piiriks.

Nõukogude Liidu Rahvakomissaride nõukogu otsusega 1936. a. anti „Glávsevmorputj“ (Põhjamereteede peavalitsuse) juhatause alla, mille ülemaks on kuulus põhjamaade uurija akadeemik O. J. Schmidt, kõik maaalad, mered ja saared, mis asetsevad NSVL piirides põhjapool 62. laiusekraadi. See on — üks neljandik kogu N. Liidu territooriumist, kus elavad paljud põhjarahvad (jakuudid, nentsid, venekid jt) ja kus leiduvad suured looduslikud rikkused, puudulikult tundmaõpitud ning majanduslikult veel vähe omastatud raiioonid.

Ülevaalmärgitud piirides võtab arktis oma alla ligikaudu 20 miljonit ruutkilomeetrit.

Arktise kliimaliseks iseäralduseks on karm ja kestev tali, ning lühikene ja vilu suvi. Tihtigi arvatakse, et arktises on väga külm — külmem kui harilikult põhjamaa tali.

See pole aga nii. Mitmeaastased uurimused näitavad, et aasta keskmine temperatuur Põhja-jäämere basseinis (83. põhjalaiuse kraadi all) ei lange alla 20 kraadi. Jaanuari keskmine temperatuur on siin —35,6 kraadi, juuli keskmine aga +0,1 kraadi. Suurt mõju avaldavad arktise kliimale soojad merevoolud, mis pehmendavad talvist külma. See on peaaegalt Golfström, merevool, mis Atlandi ookeanist sooja merevett Põhja-jäämerde kannab. See soe merevool ei lase ka Murmanski sadamat talvel kinni külmada.

Antarktise keskmine aasta-temperatuur on aga tuntavalt madalam —27 kraadi. Talvel langeb temperatuur siin isegi kuni —60 kraadini, mida arktises sugugi ette ei tule. Põhjus on see, et antarktis on mannermaa, mille kaugematele punktidele soojad merevoolud mõju ei suuda avaldada.

Arktise kliima isäralduseks on ka tugevad ja kestvad tuuled ning tormid (tuule kiirus tõuseb vahest 40—50 meetrini sekundis). Tuuled kannavad lund ja moodustavad siin suured lumemäed, mis pikamisi jäätuivad. Gröönimaal tõusevad seesugused lumemäed 2000 meetri kõrguseks. Maapind on arktises igavesti külmanud, sest vilu suvi ei suuda talvist jäätust kunagi ära sulatada. Sellest tulevad taimestiku kehvus, tundra kidurad põõsastikud ja paljad kivirahnustikud, mis arktise maid iseloomustavad.

Arktise määratusuured maaalad on karmide looduslike tingimuste pärast inimestest tühjad, kuigi inimesed (jahimehed, kalurid, ekspeditsioonid) siin vahest käivad. Kogu arktises on vaevalt 100 tuhat inimest; sellest arvust kuulub nõukogude arktisele umbes 60 tuhat inimest.

Põhjamereteede otsimisel

Raske on öelda, millal inimene esimest korda polaarmaadega ja -meredega tutvunes. Igatahes oli see väga ammu, tuhanded aastad tagasi. „Veddades“ — vanade indulaste pühades raamatutes — on müüdid, kus kirjeldatakse inimese elu kuuseitse tuhat aastat enne meie ajaarvamist. Neis müütides räägitakse polaarööst ja polaarpäevast. Tähendab — mittetõusva ja mitteloogeneva päikese nähe põhja polaarriingi taga oli vanadele indulastele juba tuntud.

Inimese tutvus arktisega algas Skandinaavia põhjakallastelt. Byzantsi õpetlane Prokopios kirjeldas 552. aastal maad, mida ta nimetab Tulemaaks. See maa asu-

vat põhjapool Briti saari ning olevat kümme korda temast suurem. „Suvel — kirjutab Prokopios — ei loojene siin päike nelikümmend päeva ja talvel ei tõuse ta nelikümmend päeva“.

Kuulus põhjamaade uurija Fridtjof Nansen arvas välja, et see Prokopiuse kirjeldatud koht asetseb põhjapool polaarriingi Skandinaavias.

Ajaloolikud uurimused ja asitõendused tõestavad, et meie ajaarvamise algul viikingid — skandinaavia meremehed — põhjamereteed Skandinaaviast Valgesse merde, Murmani kallastele ning Põhja-Düüna jõesuhu tarvitasid, kuhu nad röövkäike toime panid ja kaupa vedasid. Viikingitele kuulub ka esimene tutvumine Teravmägede saartega Põhja-jäämeres, millest jutustab Skandinaavia põhjarahvaste looming.

Esimesed vene meremehed Valges meres on Novgorodi kaupmehed XIII sajandil, kes kaubitsemise eesmärgil siitkaudu norralastega sidet pidasid ja tihti norralasi röövisid. 1435. a. asutati Valges meres Solovetsi klooster, mis Novgorodi kaupmeeste edu põhjamaadel kindlustas. Mereteed Valgest merest Euroopasse ümber Skandinaavia õppisid venelased tundma XV sajandil. Seda tõendab asjaolu, et vene saadik Istoma, kes 1496. a. Taani- maale pidi sõitma, sinna Murmani kallastelt põhjamere kaudu sõitis.

Nii näeme, et põhjamereteede omandab kaubandusesidemete laiendamisega praktiliku tähtsuse kui kaubatee; ja seda mitte ainult põhjarahvastele, vaid palju suuremal määral keskaegsetele suurtele kaubanduseriikidele — Hollandile, Inglismaale jt.

XV sajandi lõpul avas portugallane Vasco de Gama mereteed Indiasse ümber Aafrika. Veerand aastasada hiljem avas Magellan mereteed Hispaaniast kaugesse itta ümber Ameerika lõunaranna. Kauplemine idamaadega andis määratuid sissetulekuid, ja arusaadav, et Portugaalia ja Hispaania — selleaegsed tugevad mereriigid — leitud mereteed täiesti enda kätte võtsid. Hiina ja India rikkused olid seepärast teistele aktiivsematele kaubanduseriikidele — Hollandile ja Inglismaale — praktilikult suletud. See tõukaski just neid riike uut mereteed itta otsima, mis mitte lõuna, vaid põhja poolt ümber mandri läheks.

Esimese seesuguse projektiga — läbi Põhja-jäämere teed Atlandi ookeanist Vaiksesse ookeani leida — esines inglase Robert Thorn. Arvatakse, et tema

Hispaania valitsusevägede ratsaväesalk Madridi väerinnal.

ekspeditsioon 1527. a. kahe laevaga Inglismaalt seda teed otsima läks, kuid juba selsamal aastal pööras üks laev tagasi, kuna teine hukkus. Järgmine katse põhjamere kaudu Inglismaalt Hiinamaale jõuda, tehti 1553. a. See katse lõppes veel traagilikumalt. 69 inimest ekspeditsioonist hukkusid kolme kuu pärast Põhja-jäämeres. Vene kalurid leidsid nende laibad järgmisel aastal ühes laevadega Põhja-jäämere kallastelt.

Siit peale hakkavad inglise ja hollandi kaupmehed järjekindlalt ekspeditsioone Põhja-jäämerde korraldama. Tähtsamateks neist olid hollandlase Villem Barentsi ekspeditsioonid 1594., 1595. ja 1596. a. a. Barents jõudis oma laevadega esimest korda Novaja Semljani ja tungis isegi läbi Jugorski Schari (väin mandri ja Vaigatshi saare vahel) Kara merde, kuid jää sundis teda tagasi pöörama. Kolmandal teekonnal oli ta sunnitud oma ekspeditsiooniga 1596—97. a. talve Novaja Semljäl üle elama;

ja et kevadelgi laev jääst ei vabanenud, sõitis ta lahtiste paatidega koju tagasi. Sel raskel teekonnal suri see ennastsalgav põhjamere-uuriija 1597. a. 20. juunil. Tema nimega nimetati meri, mis asub Teravmägede saarte ja Novaja Semljä vahel. Ligi 300 aasta vältel ei käinud ükski inimene Barentsi talvekorteris Novaja Semljäl. Alles 1871. a. leidis norralane Karlsen Barentsi maja. Kõik oli alles, isegi sisse-seade. Need jäänused hoitakse nüüd Haagi muuseumis Hollandis alal. Tee Euroopast Hiinamaale Põhja-jäämere kaudu jäi aga suletuks.

Vene kaupmehed aga tarvitasid sel ajal juba väga aktiivselt põhjamereteed. Kalapüügi laevad liikusid Kara mere kallastel. Kaupmehed käisid Jenissei ja Leena jõgede suus karusnahku hankimas. Saartel (Vaigatsh, Novaja Semljä jt.) olid kalurite asukohad. Juba XVI sajandil teadsid vene kalurid ja kaupmehed, et Novaja Semljäl on hõbedat, mida väga primi-

tiivsete abinõudega toodeti. XVIII sajandil korraldavad vene meremehed rea uurimiskäike Põhja-jäämerde (H. ja L. Laptevid, Tsheljuskin, Minin jt). Laptevite nimega nimetatakse praegu merd, mis asub idapool Severnaja Semljä saari peale Barentsi ja Kara mere. Järgmisel sajandil jätkavad uurimistöid Lütke, Pahtusov jt. Kaartidele märgitakse saared ja väinad (Kara värvad, Matotshkin Schar, Novaja Semljä põhjapoolne ots jm). 1896. a. asutab Teaduste Akadeemia Novaja Semljäle esimese meteoroloogilise jaama. Siit peale hakatakse põhjamerete tingimuste uurimiseks süstemaatiliselt teaduslikke uurimismeetodeid tarvitama ilmastiku, jää seisukorra, meresügavuse jne väljaselgitamiseks arktises. Kuid alles nõukogude valituse ajal saab teaduslik töö Põhja-jäämeres vääriliku tunnustuse ja ulatuse.

Kapten Nordenskjöld ja Viggins avasid möödunud sajandi 70-tel aastatel Kara mere kui kaubatee Euroopa ja Siberi vahel. 1876—79. a. a. käisid seda teed juba 13 laeva, 1890—99. a. a. — 27 laeva, 1910—19. a. a. — 37 laeva, 1920—29. a. a. — 87 laeva ja 1930—35. a. a. — 198 laeva. Viimased arvud räägivad kujukalt suurest edust, mis nõukogude võimu ajal põhjamereteel saavutatud. See laevatee oli küll juba enne sotsialistlikku revolutsiooni teaduslikult kõlbulikuks tunnustatud, kuid praktilikult oli ta tsaarivõimule kättesaamatu.

Kara mere tundmaõppimisel on huvitav järgmine teaduslik tõsiasi: Kara mere põhjapoolne osa Franz Josephi maa ja Severnaja Semljä vahel jäi kuni 1930. a. („Sedovi“ ekspeditsioon) tundmatuks. Polaarmaade tundja nõukogude professor V. Vise, õppides tundma jää liikumist ja laevade dreifi selles Kara mere osas, teatas 1924. a., et siin peab olema senini veel leidmata maa, ja määras isegi ära ta asukoha. „Sedovi“ ekspeditsioon 1930. a. leidis selle maa — saare, mis nimetati Vise saareks. „Sadko“ ekspeditsioon 1935. aastal kaugele Põhja-jäämerde leidis siit veel uue maa, mis nimetati ekspeditsiooni juhataja Uschakovi nimega — Uschakovi saareks. Nii kaugele Põhja-jäämerde kui „Sadko“ pole senini ükski vabalt ujuv laev tunginud (ligi 82,5 põhjalaiuse kraadini¹).

¹ Fridtjof Nanseni laev „Fram“, mis jäässe külmast ja jääga edasi liikus (dreifis), jõudis 1895. a. 85,5 põhjalaiuse kraadini. „Fram“ dreifis ligi kolm aastat (1893—96) arktise jääs Novosibirski saarte juurest (Ida-Siberi meres) kuni Teravmägede saarteni. „Frami“ dreif ja ka ameeriklase De Longi

Kui varem arktist puht teaduslikul ja geograafilisel eesmärgil uuriti, põhjamereteed aga juhuslikult ja passiivselt kasutati ning lõpuks tema kasutamisest täitsa lahti üteldi, sest tal ei olevat „praktilikku tähtsust“ (polaarmaade teadlane Breitfuss); kuna selleaegsete meetoditega põhjaid kaubateed vallutada ei suudetud, — siis on nõukogude polaarmaade teadlased ja meremehed nüüd põhjamerete praktiliku tähtsuse lõpulikult tõestanud ja kasutavad seda juba rida aastaid, rääkimata üleilmse tähtsusega teaduslikkudest uurimistöödest, mis N. Liit arktises teostab.

Aktiivsele võitlusele jääga — see on nõukogude polaar-meremeeste juhtsõna. Selleks ehitatakse meil praegu võimsaid jäälõhkujaid, mis tänävu suvel valmis saavad. Kuulus vene kapten ja õpetlane Makarov, kes meie jäälõhkujate „esiisa“ „Jermaki“ ehtas, püüdis 1899—1901. a. a. jäälõhkujal arktisesse tungida, kuid selleaegse teaduse ja tehnika nõrkus ning tsaariministrite tagurlus ei lubanud Makarovil oma tööd jätkata. Nõukogude valituse asus peale kodusõda ja majandusliku ülesehitamise ajajärku arktise, põhjamerete visale omastamisele.

Põhjamerete on avatud

Nõukogude tehnika arenemisega ja edusammudega, mis arktises kuni 1930. a. tehti, hävis pind uskumatele, et põhjamereteed Barentsi merest kuni Beringi mereni kunagi vallutada võib.

1932. aastal hakkas professor O. Schmidt ekspeditsioonile valmistama, mille eesmärk oli — laevaga ühe suve vältel põhjamereteel läänest itta sõita. 28. juulil 1932. a. sõitis jäälõhkujaga „Sibirjâkov“ Arhangelskist välja. 3. augustil jõudis „Sibirjâkov“ Dicksoni saareni Kara meres. 13. augustil jõudis ta S. Kamenevi saarteni Severnaja Semljä läänekallastel. Sõitnud ümber Severnaja Semljä põhjanina algas „Sibirjâkov“ aktiivset võitlust jääga. Võitlus oli raske. „Sibirjâkov“ sai tublisti kannatada, kaotas oma vindi, parandas end teel, kuid jatkas teekonda, kord purjedega, kord dreifiga, kuni lõpuks 1. oktoobril Beringi väina vaba vette jõudis. See oli ajaloolik võit. Esimest korda sõitis laev põhjamereteel ühe reisuga läänest itta. Selle, mida aastasadade vältel oli püütud teostada, saatsid nüüd enamlased korda.

ekspeditsiooni jäänuste dreif (1879—81. a. a.) näitab, et jää Põhja-jäämeres liigub idast läände läbi polaarmerde (De Longi ekspeditsiooni jäänuseid leiti kolm aastat hiljem Gröönimaa lõunakaldalt jääst).

Järgmisel aastal korraldati juba katse — hariliku laevaga, selsamal sihil sedasama mereteed läbi sõita. See oli ilmakuulsaks saanud „Tsheljuskini“ reis. „Tsheljuskin“ hukkus 13. veebruaril 1934. a. Kuid „Tsheljuskini“ reis andis suured kogemused edaspidisteks edukateks reisudeks Põhja-jäämeres ja — mis veel tähtsam — lennukite kasutamiseks kauges põhjas.

Nüüd jäi veel vallutada ka laevatee idast läände — Vladivostokist Arhangelskisse. Esimene seesugune katse tehti 1912—1913. a. a. „Taimõril“ ja „Vaigatshil“, mis aga ebaõnnestus. Kuid 1914—1915. a. a. — kahe aasta vältel — läks neil laevadel korda siiski seda teekonda läbi teha — ühe talve Taimõri poolsaare lähedal paigal seistes.

1934. a. anti nõukogude jäälõhkujale „Litkele“ ülesanne — ühe reisuga Vladivostokist Murmanski sõita. 28. juunil väljus laev Vladivostokist. Tal oli kaasas lennuk jää seisukorra uurimiseks. Teel päästis „Litke“ rea laevu jääst, ja jõudis 20. septembril Murmanski. „Litke“ reis idast läände on tähtis veel sellepärast, et see teostati ilma ühegi laevarikketeta.

1935. aasta oli juba esimene normaalse laevasõidu aasta põhjamerel kogu ta ulatuses. Esimest korda ajaloos sõitsid seda mereteed veolaevad nii läänest itta kui ka idast läände. Kaks laeva sõitsid Vladivostokist Murmanski ja siit edasi Londoni ning Antverpeni, kaks laeva läänest itta. Peale selle sõitis siin veel ridä laevu Kolõmässe, Indigirkasse, Leena jõkke jne. Kõiki neid reise teenisid põhjameres neli jäälõhkujat — „Lenin“, „Jermak“, „Litke“ ja „Krassin“.

Kaubavedu põhjamereteed mööda kasvab iga aastaga: 1933. a. veeti siin 120 tuhat tonni kaupu, 1936. a. — juba 276 tuhat tonni. 1937. a. plaani järgi veetakse põhjamereteed mööda 351,8 tuh. tonni kaupa. Siia hulka pole arvatud kivisõe vedu Teravmägede saartelt, kus meil juba 1932. a. saadik söekaevanduse kontsessioonid on. 1934. a. saadi sealt 220 000 tonni kivisütt.

Põhjamereteel on 1935. aastast peale enamlaste visadusega normaalseks laeva-teeks avatud. Siit peale hakkas N. Liit majanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud, kuid looduslikult väga rikkaid mannermaa raioone Arktises omastama. Nagu eelpool juba tähendatud, asub siin veerand kogu Liidu maapinnast. Karmidel põhjamaadel algab ehitusetöö, nii majanduslik kui ka kultuuriline. Inimesed asuvad tööstuse ja elukohtade loomisele raioonides, kus va-

rem viivuks peatusid vaid kalurid, rändrahvaste põdrakarjad, kus leidus vast ehk ainult jahionne ja üksikuid põhjarahvaste telke — jarangaid.

On juba omastatud põhja jõed — Ob, Jenissei, Leena, kus korralik laevasõit on sisse seatud. Peale nende on laevasõiduks tarvitusele võetud Pjäsina, Hatanga, Jana ja Indigirka jõed Jakautias, kus mõõdunud aastal laevad sõitma hakkasid. Varem polnud neil jõgedel ega ka põhjamere kallastel mingisuguseid sadamaid, kus laevad võisid peatuda ja laadimist toimetada. Nüüd on ehitatud sadamad Dicksoni saarel, Tiksi lahes (Leena jõesuus), Igarkas (Jenissei jõel) ja mujal. 1935. a. elas Igar-kas juba 12 000 inimest. Siin on suur metsamaterjalide tööstuse kombinat, konservitehased, kolm haigemaja, üleliidulise eksperimentaal-arstiteaduse instituudi osakond, koolid, juurviljakasvatuse sovhoos, radiojaam jne.

Põhjamaade majanduslikkude rikkuste omandamine ja nende kasutamine on Põhjamereteel peavalitsuse („Glavsevmorputj“) tähtsam ülesanne. Sellega lahutamata kaasas käib kultuuriline ehitusetöö põhjarahvaste hulgas. Rääkimata juba määratu-suurtest metsatagavaradest, jahisaadustest ja kalarikkustest, mis Lääne- ja Ida-Siberi põhjaraiioonides ning -meredes on, leidub põhjamaadel suur hulk maapõue rikkusi, mida veel kaugeltki ei ole tundma õpitud ja millele omastamiseks veel vaja on palju tööd teha. Teravmägede saarte söekaevandused andsid 1936. a. ligi pool miljonit tonni kivisütt. Amdermas, Jugorski Schari kaldal ja Vaigatshi saarel on vilgukivi kaevandused, Norilskis ehitati suur poli-metalli kombinat, Leena jõel töötavad laevaehituse tehased, Jakutski lähedal — Sangari söekaevandused; söekaevandused Anadõri lähedal (Tshukotka poolsaarest lõunapool). Taimõri poolsaarel on avastatud kivisõe, vase, kobaldi, nikli ja teiste metallimaakide lademed. Kara meres vast avastatud Kirovi ja Issatshenko saartel leiti kivisõe lademed.

Eriti suur tähtsus on 1934. a. avastatud soolalademetel Nordvikis Laptevite mere kaldal. Uurimused näitasid, et soolataga-varad siin 50 miljoni tonnini ulatavad — tagavara sadadeks aastateks. Senini pidi kaugeid põhjamaid Mustamere ja Kaspiamere kallastelt veetava soolaga varustama, mis väga kalliks maksma läks. Nordviki soolakaevandused vabastavad nüüd raudtee ja laevad soolaveost kaugesse põhja. Peale soola on Nordvikis naftat leitud, mida tootma hakati.

Suurest ehitusetööst Põhjas annab pildi järgmine tabel:

Kulutused	1935. a.		1936. a. ¹	
	Summa (tuhandetes rublades)	Protsent kulutuste üldsummast	Summa (tuhandetes rublades)	Protsent kulutuste üldsummast
Meretransport	56 872	53,6	85 700	50,4
Lennuteed	8 470	7,9	14 300	8,4
Polaarjaamad	4 326	4,0	5 400	3,2
Majanduslik ehitusetöö	27 869	26,3	45 850	26,9

Suur teene põhjamerete omastamisel ja põhjamaade vallutamisel on nõukogude lennuasjandusel. Aastat 3—4 tagasi tarvitati lennukeid põhjamerete olustiku uurimiseks, sideme pidamiseks. „Tsheljuskini“ ekspeditsiooni päästmisega sai lennuasjandus arktises tuntava tõuke arenemiseks. Nüüd lendavad lennukid põhjamaadel läbi aasta. Regulaarseid lennuteesid on siin terve rida, nagu Kolõma jõe liin, Tshukotka liin, Taimõri liin, Jenisseist Hatanga jõesuuni jt. 1933. a. oli ainult üks — Jenissei lennuliin, millel 484 tundi lennati. 1936. a. lennati aga kõikidel liinidel kokku 17 tuhat tundi, ja 1937. a. plaan on — 27500 tundi. Lennukid veavad nüüd reisijaid, kaupa, posti ja täidavad teadusliku uurimistöõ ülesandeid. Möödunud aastal teostatud Tshkalovi, Molokovi ja Levanevski lennud arktises kinnitavad, kui suuri edusamme nõukogude lennuasjandus arktises on teinud.

Majandusliku ja kultuurilise ehitusetöö tugipunktideks arktises on polaarjaamad, jahipidamise fakteoriumid, kultuurbaasid. Nende tugipunktide kaudu tungib sotsia-

listlik kultuur kõige kaugematesse pärisrahva elukohtadesse. Sidemete tugevdamiseks on põhjarahvaste kultuuritase viimastel aastatel hoogsalt tõusnud. Kui algul siia ainult riiet, nahka, jahitarbeid, petrooleumi veeti, siis on nüüd nende kaupade kõrval laialdast tarvitust leidnud ka priimused, kummiasjad, patefonid, raadioaparaadid, mitmesugused keerulikumad masinad, tööstuse sisseseeded jne. Esimene lennuk, mida põhjarahvad nägid, nimetati „schaitani arbaks“ (vanakuradi vankriks). Nüüd ei nimeta lennukit enam keegi nii.

Majanduse ja kultuuri ehitusetööst võtavad ikka laiemad kohalikkude elanikkude kihid osa. Eskimod ja tshuktshid õpivad arstiteadust ja tehnikat otsekohe kohalikkudes haigemajades ja masinajaamades töötades. On asutatud lai võrk igasuguseid kursusi ja koole täiskasvanutele. Laste jaoks on avatud kauges põhjas juba 500 emakeelset kooli, kus õpib üle 50 prots. kogu kooliealiste laste arvust. Põhjarahvastele on loodud oma kirjakeel.

Kasvab jõukus jahimeeste ja kalurite perekondades, keda tsaarivõim armuta rõõvis ja hävitas. Novaja Semljä jahimees Akim Põrerko teenis, näiteks, möödunud aasta jahihooajal 24300 rubla, jahimees Sleptsov — 41700 rubla. Jahimehed ja kalurid ehitavad endale telkide asemele toredad majad, hakkavad tarvitama mööblit, linnariietust, pesu, mille olemasolekut nad varem ei aimanudki. Kohalikud elanikud nõuavad nüüd kondiitrisaaduste, siidi, sööginõude jne sissevedu.

Enamlaste partei ja sm Stalini algatusel ja juhatusel avas nõukogude võim põhjamerete mõne aastaga, kuna seda ei suutnud teha kurnamise ja rõhu mise maailm aastasadade vältel. Arktis on nõudnud vaeva, tööd ja ohvreid. Kuid vaale sotsialismi riigile tasub ta tuhandekordselt kätte selle vaeva oma rikkustega, uuesti ellukutsutud rahvaste arenguga, kultuuri kasvuga kauges põhjas.

A. Ossip.

¹ 1936. a. arvud on võetud plaani järgi, kuna aasta kokkuvõtteid pole veel avaldatud.

Kultuurtaimede sortide tuletamine ja uuemad saavutused sel alal

SELLE kuukirja eelmises numbris, selle- sama pealkirja all, selgitasime välja kultuurtaimede põlvenemise ja leidsime: 1) et kultuurtaimede esivanemateks olid metsikud taimed, ja 2) et peamisteks teguriteks selles põlvenemise protsessis on olnud taimede mutatsiooniline muutumine ja kunstlik valik teatavas, inimesele kasulikus sihis. Ühtlasi tutvunesime ühe kultuurtaimede sortide tuletamise teega, mis põhjeneb kunstlike mutantide loomisel ja valikul. Siin nägime, et on võimalik kunstlike abinõudega (Röntgeni kiirtega, keemiliste abinõudega, äärmiste temperatuuridega jm) saada kultuurtaimede mutante, mille hulgas võivad leiduda majanduslikult väga väärtuslikud vormid. Et kunstlike mutatsioonide meetodid alles lapsekingades on, pole nende praktilik tähtsus veel kuigi märgatav, nende arvel võivad sordituletamise võimalused tuntuvalt laieneda vaid tulevikus.

Käesolevas kirjatükis vaatame teist uute kultuurtaimede tuletamise teed, mille tarvitamine nõukogude sordituletamise praktikas väga suuri tagajärgi on annud. Selle aluseks on kunstlik taimede hübriidiseerimine või ristamine, mille põhiolu selles seisab, et kahe pärivuselt isesuguse taimemvormi vahel võimaldatakse ristsugutamine.

Et võimalik oleks kunstliku ristamise meetodist kergemini aru saada, tutvuneme vähe taimede suguorganite ehitusega.

Taimede suguorganid asetsevad õites. Meessuguorganeid nimetatakse tolmukateks, naissuguorganeid — emakateks. Mõlemat sorti organid on enamikul taimedel ümbritsetud heledavärvilistest kroonlehtedest ja rohelistest tupplehtedest, või ainult emba-kummast. Vastandina kõrgelt arenenud loomadele on enamikul kõrgelt arenenud taimedel mõlema sugupoole organid, kusjuures ühe ja sellesama taime eksemplaril on kas kahte sorti õied — isaõied ja emaõied (näiteks, kurgil, kõrvitsal, arbuusil, melonil), või, nagu see sagedamini esineb, on õied liitsugulised (ehk kahesugulised), s. t. ühes ja sessamas õies on niihästi tolmukad kui ka emakad (näit., hernel, oal, nisul, kaeral jt.).

Emaka alumises laienenud osas, mida nimetatakse emaka-sigimikuks, asetseb üks või mitu seemnepunga munarakuga. Tolmukate tolmukotid aga on täidetud õietolmuga. Igas tolmuterakeses on peidetud kaks mees-sugutuuma (nad kujunevad

välja sugutamise protsessi ajal), millest üks sugutamise protsessis ühineb munaraku tuumaga.

Sugutamise protsessi võimaldamiseks on vaja õite tolmutamist, mis loomulikult sünnib ühedel taimedel putukate abil, teistel tuule abil (tuleb ette ka tolmutamist lindude ja vee abil).

Õite tolmutamist võib korraldada ka kunstlikul teel. Kunstlikku tolmutamist tuleb sagedasti tarvitada aednikkudel triiphoonete taimede juures, kus loomulik tolmumine tolmutajate — tuule ja putukate — puudumisel takistatud on. Väga hõlbus on kunstlikku tolmutamist korraldada taimede juures, millel on suured õied, näiteks, tubakal, kõrvitsal, arbuusil, kurgil ja paljudel teistel.

Tolmutamine annab tagajärgi ainult siis, kui emakasuu on niiskeks muutunud. Sellel, kes tahab kunstlikku tolmutamist korraldada, on vaja seda momenti silmas pidada. On see kätte jõudnud, siis tuleb võtta väikene pintsel ja sellega lõhkenud tolmukottidelt, neid pintsli otsaga puudutades, saada õietolmu ja viia emakasuule. Kui õied liiga väikesed on, tuleb kogu õis, mille tolmuga tahetakse tolmutada, ettevaatlikult ära murda, selle õie juurde viia, mida tahetakse tolmutada ja lõhkenud tolmukottidest tolm emakasuule puistata.

Sattunud emakasuule, hakkab tolmute-rake seal idanema ja annab torukese emaka sigimikus (emaka alumine laienenud osa) olevasse seemnepunga. Selle torukese abil satuvadki sinna mees-sugutuomad ja sünnib suguline protsess, mille tagajärjel seemnepung hakkab seemneks arenema.

Et iga kultuurtaim seemnest (õigem: seemne eost) kasvab, siis olenevad kõik ta omadused sellest, missugused tunnustekandjad seemnepunga munarakk sugutamise protsessi ajal sai. (Tuletame meelde, et tunnustekandjad asetsevad rakutuuma kromosoomides). Kui mees-sugutuom ja munarakk on pärit ühte taime sorti kuulvatelt taimedelt, siis kuulub ka järglane taim sellesesamasse sorti. On nad pärit erisuguste sortide esindajatelt, tekib järglane isesugune, mida nimetatakse hübriidiks ehk värraks, mis uue sordi võib anda.

Et võimalik on õite tolmutamist kunstlike abinõudega korraldada, siis võib taimekasvataja risttolmutamist ja seega

ristsugutamist temale soovivate kultuurtaime vormide loomiseks kasutada. Kuid mida praktilikult väärtuslikku võib niisugune ristamine anda? Toome selle küsimuse selgitamiseks mõned näited. Oletame, et meil on väga viljakas rukki sort, kuid sellel sordil on suur puudus: ta pudeneb väga kergesti, ja sellepärast ei saa tema kõrget viljakust täielikult ära kasutada. Oletame, et meil on aga veel teine rukki sort, mis ei ole väljapaistev oma viljakusega, kuid tal on see hea omadus, et ta väga vähe pudeneb. Nende kahe rukki sordi ristamine võibki juba kõrgeväärtusliku sordi anda, nimelt sordi, millel on kõrge viljakus ja nõrk pudenevus. Ehk meil on kaks kaera sorti, milledest üks on väga viljakas, kuid nõrk külma vastu ja teine väikese viljakusega, kuid väga külmakindel. Nende sortide ristamisel võime saada niisuguse kõrgeväärtusliku sordi, mis on kõrge viljakusega ja ühtlasi väga vastupidav külma vastu. Nii võime ristamise teel ka teiste ühekülgse väärtusega kultuurtaimede sortide puudusi (näiteks, nõrka vastupanu haigustele, põuale jm.) teiste sortide vastavate väärtuslike omadustega parandada ning tulemusena kõrgeväärtuslikke sorte saada.

Vaatame, missuguseid asjaolusid on vaja ristamisel arvestada ja kuidas seda protsessi korraldada. Ristatavad taimed peavad olema pärimuse suhtes läbi proovitud. Nendega maksab ristamist ette võtta ainult siis, kui nad mõlemad pärivuselt enese sarnase eksemplariga sugutades ainult enese sarnaseid järglasi annavad. Kui ristamine võetakse ette taime-dega, millel on kahesugulised õied ja mis loomulikult võivad ka isetolmlemise läbi (s. o. kui kahesugulises õies võib emakas sellesama õie tolmukate tolmu sugulise protsessi jaoks kasutada) suguliselt paljuneda, siis on vaja tolmutamiseks määratud õied õigel ajal kastreerida, s. o. kõrvaldada nende tolmukad, enne kui nendest tolm hakkab välja pudenema. Seda tehakse juba siis, kui õienupud veel kinni on. Ettevaatlikult avatakse pintsettide (eriliste näpitsate) abil õienupp, ja kui kõikide tolmukate tolmukotid on veel lõhkemata ja, järelilikult, võib kindel olla, et nendest tolmu ei ole emakasuule sattunud, kistakse kõik tolmukad üksteise järele, hoidudes nendega emakasuud puudutamast, õiest välja. Sellega hoitakse ära isetolmlemine, mis, kui ta meie ristamisele ette jõuab, võiks selle ettevõtte nurja ajada. Niisamuti tu-

leb ära hoida tolmutamise võimalus kõrvalise õietolmu poolt, mida võivad siia kanda loomulikud tolmutajad. Selleks on vaja tolmutamiseks määratud õitele tihedast marlest kotikesed ümber panna.

Tolmutamist ristamise korral toimetatakse nendesamade meetoditega, mis eespool kirjeldatud.

Ei tule aga arvata, et iga ristamine soovivad tagajärjed annab. Võib ka nii juhtuda, et kergesti pudenevat rukki sorti nõrgalt pudeneva sordiga ristates, kergesti pudeneva värra saame, ja külma vastu nõrga kaera ristamisel külmakindla sordiga — külma kartva värra. See oleneb sellest, missugune tunnus antud kombinatsioonis temale vastupidise väärtusega tunnusest üle käib või selle just nagu kinni katab. Nagu katsed näitavad, tuleb enamail juhtumitel enam-vähem täielik ühe tunnuse üleolek ehk n. n. domineerimine, kusjuures domineerimine oleneb ristatavatest taimevormidest ja ka välistest tingimustest. Sellepärast võib küsimust, mis domineerib ja missugusel määral, ainult katselisel teel lahendada. Kui üks kombinatsioon soovitavaid tulemusi ei anna, tuleb proovida teist kombinatsiooni.

Paistab nagu oleks soovivate tagajärgedega ristamise kordaminek ainult juhuse asi, ja seega uute väärtuslike kultuurtaimede sortide tuletamine ristamise teel ainult katselisele kobamisele rajatud. Tõepoolest ei ole see aga kaugelki nii. Meil on geneetika¹ näol olemas teaduslik baas, mis sordituletajale ristamise alal juba mõnedki juhtivad mõtted annab. Geneetika on üks noorematest bioloogilistest teadustest, millele aluse pani Brünne kloostri munk G. Mendel 1865. aastal oma teosega „Katsed taimehübriidide kallal“. See teadus on peamiselt välja selgitanud pärimuse mehhanismi ja mitmesugused tähtsad seaduspärasused, mida teades sordituletaja võibki oma tööle teatava sihi anda ja mitmesugustestki asjatutest katsetest hoiduda.

Missugused tähtsamad väited annab geneetika sordituletajale? Geneetika väidab, et *päritav tunnus pole midagi muud kui organismi spetsiifilise reaktsiooni vorm ühes või teises tema omaduses, mis ilmub keskkonna mõjumisel sellele organismile* (prof. G. K. Meister).

Sugurakkude kaudu antakse nende tunnuste kandjad ühest põlvest teise edasi,

¹ Geneetika on bioloogiline teadus, mis uurib peamiselt pärvuse ja muutuvuse küsimusi.

kusjuures järglane saab 50% geenid isorganismilt ja 50% emaorganismilt.

Ükski tunnus ei arene mitte ühest geenist olenevalt, vaid sagedasti suurest hulgast geenidest.

Iga üksiku geeni mõju tunnusele võib mitmesugune olla, olenedes sellest, missuguse kompleksi (kogu) see geen teiste geenidega moodustab, missuguste teiste geenidega antud geen tunnusele mõjub.

Üks ja seesama geen mõjub sagedasti mitmesugustele organismi tunnustele.

Väljudes nendest väidetest, võib iga taime (niisamuti ka iga organismi üldse) kui teatavat pärimuse tegurite (geenide) kompleksi vaadata, kui genotüüpi. Siit selguvad ka sordiparanduse ja sordituletamise abinõud ja töö siht. Sordiparanduse ja uute sortide tuletamise plaanilik töö peab seisma olemasolevate kultuurtaimede sortide genotüüpide väljaselgitamises, väärtuslike genotüüpide valikus ja nende kombineerimises, millel kahesugune eesmärk võib olla: 1) täiendada ühede sortide puudusi teiste väärtuslike omadustega, ja 2) luua mitmesuguste vormide ristamise teel uusi väärtuslikke omadusi.

Geneetika aitab sordituletajal ka taimi ristamiseks valida. Katsed on näidanud, et mida suurem on ristatavate taimede sarnadus, seda kergemini võib neid ristata. Näiteks on kerge ristata kahte kaera sorti, või kahte odra sorti, kuid mitte midagi ei tuleks meil välja, kui tahaksime mingisugust kaera sorti ristata ühe või teise ristikehina sordiga.

Varemalt võeti ristamisi ette ainult lähedalt sugulaste sortidega, sest katsed kaugemaid sugulasi ristata läksid ikka nurja. Geneetika abil jõuti otsusele, et ristamine õnnestub täielikult ainult niisuguste paaridega, millel suur kromosomaalne sarnadus on, s. o. millede rakkudes ühesugune arv kromosoomi ja millede kromosoomid struktuurilt sarnased on. Et taimede väline sarnadus mitte alati kromosomaalse, ja ühes sellega genotüübilise, sarnadusega ühte ei lange, siis on võimalik, et välise erinevuse juures siiski suur kromosomaalne sarnadus ja sellepärast ka ristamise kordaminek võimalik on. Sellepärast teab sordiparandaja geneetikast, et

tema tööks kõlbavad ainult genotüübid, mida seepärast vaja on kõikide kultuurtaimede juures, mis sordiparanduses ja sordituletamises huvi pakuvad, hästi põhjalikult tundma õppida.

Viimase aja saavutuseks sordituletamise alal tuleb lugeda seda, et korda on läinud juba terve rida liikidevahelisi ja isegi perekondadevahelisi ristamisi teha. Kõige julgemad niisugused ristamised võttis ette nõukogude kuulsam seleksionäär J. V. Mitshurin (suri 1935. a.). Näiteks ristas ta bellefleuri õunapuu hiinaõunapuuga, mille tulemuseks ta väga külmakindla, maitsevate õuntega värna „bellefleur-kitaika“ sai. Liikide ristamise teel sai ta mitmesugused väga väärtuslikud pirnipuu värnad: „tolstobeshenka“, „bere simnaja Mitshuurina“, „bere pobeda“, viinamarjapõõsa värna „konkord“, mida palju kaugemal põhja pool võib kasvatada kui teisi viinamarjapõõsa sorte. Perekondade-vahelisi ristamisi võttis ta ette kirsipuu ja jaapanitoomingaga ja sai uue taime „cerapaduse“, millest juba mitu sorti on tuletatud; niisamuti läks tal korda metspihlakat siberi türnpuuga ristata, mille tulemuseks ta uue taime „granaatpihlaka“ sai.

Viimase aja suurteks saavutusteks tuleb lugeda ka nisu-rukki värdasid, mis kuulusid akadeemik G. K. Meister'ile, ja N. V. Tsitsõni nisu-orasheina värdasid, mis edaspidi parandusetöö tagajärjel võivad majanduslikult väga väärtuslikke viljasorte anda: esimesed — nisu väärtusega teravilja sorte põhjapoolsetele raioonidele, teised — mitmeaastase nisu-orasheina sorte, mis mitu aastat ühtejärgi saaki võivad anda ja mida Nõukogude maal väga laias ulatuses võib kasvatada.

1935. a. läks korda päevaroosi maapirniga (topinambur) ristata, millede värnad edasise paranduse tagajärjel väärtuslikke mugulaid kasvatava päevaroosi sorte võivad anda, mis vastupidavad on roostehaigusele ja eriti tähtsad kui mitmeaastased silotaimed.

Sarnane edukas sordituletuse töö on võimalik ainult meil, Nõukogude riigis, kus iga saavutust vääriliselt hinnatakse ja selleks tööks kõik võimalused luuakse.

J. Saviauk.

RASSITEOORIA, TEADUS JA PROLETAARNE INTERNATSIONALISM

Prof. J. Schachsel

I

25. veebruaril 1920. aastal Münchenis avaldatud „rahvusssotsialistliku saksa tööliste (!) partei“ programmi punkt IV ütleb:

„Riigi kodanikuks võib ainult rahvuse poolest seltsimees (Volksgenosse) olla. Seltsimeheks rahvuse poolest võib olla ainult saksa verd inimene, usutunnistuse peale vaatamata. Niiviisi ei või ükski juut rahvuse poolest seltsimees olla“.

Sellele programmipunktile vastab saksa riigipäeva poolt Nürnbergis 15. septembril 1935. aastal vastuvõetud riigi kodakondsuse õiguse seaduse teine paragrahv, mille esimene punkt lausub:

„Riigi kodanikuks on kas saksa või sugulaslikku verd riigialam, kes oma ülevalpidamisega tõestab, et ta soovib ja võib saksa rahvast ja riiki truult teenida“.

Kolmandas punktis lisatakse sellele juurde:

„Riigi kodanik on kõigi poliitiliste õiguste ainuke kandja vastavalt seadustele“.

Selkombel on loodud vormalised piirid, mis kolmanda keiserriiği rassipoliitika ära määravad, poliitika, mille Hitler „tegevuse keskpunktiks“ seadis.

Selle ideoloogia algallikaks oli Viin. Kui alles pooljunkerlik feodaalne ja juba poolkapitalistlik Preisimaa 1846. ja 1866. aastatel Lõuna-Saksa riike ja Austria-Ungari monarhiat alandas ja peale Prantsusmaa lüüasaamist 1871. aastal saksa keiserriiğis hegemoonia haaras, siis asutati Austrias „suursaksa partei“. Selle partei juhiks Viinis oli Schönerer, kes antisemitismis „saksa“ rassi üleoleku efektiivset propaganda-abinõu nägi. See propaganda levis ka piiriäärses linnakeses Braunau's Inni ääres (Ülem-Austria ja Baieri piiril), kus väikekodanline Schäcklgruberi perekond elas. Võimude loal muutis see perekond 1875. aastal oma perekonna nime „Hitleriks“, millel rohkem saksapärane kõla. Austria-suursaksa antisemitlik ideoloogia oli Adolf Hitleri esimeseks vaimutoiduks.

Hitleri raamatus „Minu võitlus“ (rahvaväljaanne 1933. aastal, lhk. 135) nimetatakse Viini „rasside konglomeraadiks“, kus juudid „lõhestamise seenteks“ (Spaltpilz) on. Hitleri raamatu teine peatükk — „Rahvas ja rass“, — mille Hitler sel ajal kirjutab, kui ta Landsbergi kindluses Leche ääres 1924. a. (peale 1923. a. ebaõnnestunud novembrimässu) vangis istus, on täis unistusi ja söimu austria suursakslaste stiilis. Sellele on tarvis juurde lisada laenatud kohad Chamberlaini raamatust, mille Hitler läbi lugenud. Omaenda või üldse uusi mõtteid pole nendes kirjatöödes väljendatud, ja inglase Chamberlaini eelkäijad — prantslased Gobineau ja Baché de Lapouge — polnud autorile siis veel tuttavad. Veel hiljem, 1930. aastal, andis A. Rosenberg oma „Rasside müüdi“ välja, mille juures tema antud rassimäärang külaldase selgusega näitab, kui kaugel ta objektiivsest tõelikkusest seisab. Siin on see määrang: „Hing tähendab rassi, siseemisest küljest vaadelduna. Ja, vastupidi — rass kujutab endast hinge välist külge“ („XX sajandi müüt“, München, 1932. a.).

Natsionaal-sotsialistide rassiõpetus nõuab teiste rasside allumist kõrgeväärtuslikule saksa rassile, niisamuti ka mittesaksa olluste väljajuurimist saksa riigist. Rõhumine ja kurnamine kolmanda keiserriiği sees, niisamuti ka tema imperialistlikud tendentsid peavad olema rassiõpetusega õigustatud. 1936. a. andsid saksa fashistid „riigi totaalsuse“ mõistetele järgmise vormeli: „Rahva juhtimine — rahva organiseeritud kooselamine — sõjateenistuse kohustus rahva-armees — totaalne mobilisatsioon — organiseeritud võitluse pidamine — rahva sõda“.

Teaduse libisemine müstiliku irratsionalismi juurde, mida Hitler austab ja Rosenberg propageerib, teeb võimalikuks järgmise kurva nalja. „Völkischer Beobachter“ (26. maist 1936. a.) avastas ameerika vaimuvennad, kes endise klu-kluxklani ridadest välja tulnud ja nüüd „patriotlikku seltsi“ ühinenud ning 100-protsendilist amerikanismi taotlevad. Rassideks, kelle vastu need vaimuvennad võitlust peavad, on (tsiteerime täht-tähehlit!): „kommunistid, juudid, katoliiklased ja neegrid“.

II

Võiks mõelda, et rassiõpetusel mingi side on bioloogiaga või, kuivõrd inimestest jutt on, — antropoloogiaga. Tegelikult räägivad rahvussotsialistlikud teoreetikud alati verest, „orgaanilisest mõtlemisest“, „orgaanilisest haridusest“, „orgaanilisest riiklikust arusaamisest“, „majanduselu orgaanilisest vormeerimisest“ jne. Rahvussotsialistlik Hans Schemm, kes nüüd juba surnud on, lõi vormeli: „Natsionalism on bioloogia kasutamine poliitikas“. Need saksa bioloogid, kes Saksamaalt välja ei rännanud, varustavad diplomeeritud toapoistena oma uusi peremehi „bioloogiliste alustega“ faschistliku poliitika jaoks. Botaanikateadlane E. Lehmann kirjutas 1933. aasta juunis: „Rahvussotsialistlik rahvailmavaade on vallutanud Saksamaa. Selle ilmavaate südamikuks on bioloogia“. („Bioloogia käesoleva aja elus“, München, 1933. a., lhk. 5.) Füsioloog parun von Uexküll andis välja „Riigi bioloogia“ (Hamburg, 1933. a.).

See bioloogia teadus, mis 1900. aastast saadik täpsete uurimustega sugude muudatuste, pärivuse ja valivuse alal tegeleb — geneetika — lükkab ümber tõenduse inimeste rasside puhtusest ja alalisest iseloomust ning nende mitmesugusest väärtusest. Geneetika näitab, et kõik elavolevused, ka inimene ühes arvatud, mõjutuste ja vastumõjutuste, päritavate kalduvuste ja muutusi esile kutsuva ümbritseva ilma mõju tagajärg on. Praktiline geneetika, mis NSV Liidus üle ilma esimesele kohale on tõusnud, näitab miljonid korrad põllumajanduslikul praktikal, kuidas pärivus väliste asjaolude mõjutuste all loomulikudes või kunstlikult loodud katsetingimustes muutub ja et tema arenemiseks teatud elutingimusi tarvis on. Geneetiliselt seisukohalt kujutavad kõik ajalooliselt moodustunud inimeste grupid (muid polegi olemas!), niinimetatud rassid, rahvused ja rahvad, endast väga segase seltskonna, millest võimalik pole soovitatavat puhast rassi, või erilist rasside ühendust luua. Seda ei saa isegi faschistlike vangimajade abil teha.

Ulevalnimetatud saksa botaanikateadlane Lehmann leidis teatud hiljaksjäämisega („Völkischer Beobachter“, 1936. a. 17. mail), et mina juba algusest peale teravalt rahvussotsialistlikule rassiõpetusele ja tema eelkäijatele kallale olen tunginud. Ta nimetab minu arvustust „rahvussotsialistliku rassiõpetuse enamlikuks teotamiseks“. Lõpuks teatab ta rah-

vusvahelise diskussiooni ähvarduse kohta: „Saksa bioloogid on küllaldaselt relvastatud selleks, et iga silmapilk rahvussotsialistliku ilmavaate bioloogilisi aluseid kaitsta ja tõestada“. Huvitav saab olema neid kuulata: 2. aprillil 1936. a. tegidki 30 juhtivat ameerika geneetikut VII rahvusvahelise geneetikute kongressi organiseerimiskomiteele ettepaneku — rasside teooria kongressil läbiarutamisele võtta. Nimetatud kongress astub kokku Moskvas 1937. a. augustis. Ettepanek võeti vastu.

III

Meie jälgime kõige suurema tähelepanguga progressiivset ausat haritlaskonda, kes kapitalistlikkudel maadel teaduslikku võitlust peab rassiõpetuse vastu, mis hädaohtlik faschistlik müüt on. Selle võitluse lõpulikud tulemused ei järgne muidugi mitte väljaastumistest kõnetoolil või tööst kirjutuselaua taga. Need tulemused toob sotsiaalne revolutsioon, sest rassiõpetus on kõige reaktsioonilikuma, viimasele võitlusele väljaastunud kapitalismi klassivõitluse abinõu.

NSV Liidus on rassiküsimus juba lahendatud, Lenini ja Stalini programm rahvusekümise alal peale oktoobrirevolutsiooni on praktikas teostatud. Ligi kaksik sada rahvust ühinesid üheks riigiks, et rahulikku majanduslikku ehitustööd teha ja oma rahvuslikku kultuuri arendada. Poliitilise ja majandusliku korruga ühendatud ei tunne need rahvused mingisuguseid eesõigustatud või rõhutud vähemusravusi. Paljud rahvused, kes tsaari-Venemaal väljasuremisele olid määratud, on nüüd uued eluvõimalused omandanud ja lühikese aja jooksul võimsa majandusliku ja kultuurse tõusu saavutanud.

NSV Liidu 1936. a. staalinliku Konstitutsiooni 123. paragrahv lausub:

„NSVL kodanikkude üheõiguslus, vaatamata nende rahvusele ja rassile, kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel, on muutmatuks seaduseks.

Seadus karistab igasugust, olgu misugune tahes, otsest või kaudset kodanikkude õiguste kitsendamist, või, ümberpöörduvalt, otseste või kaudsete eesõiguste maksmapanemist sõltuvalt kodanikkude rassilikust või rahvuslikust kuuluvusest, niisamuti kui igasugust rassiliku või rahvusliku väljaeraldamise, või viha ja põlguse jutlustamist“.

See rassiprobleemi lahendamise ei ole kaugeltki mitte ainult vormalne: ta on

juba olemasoleva seisukorra väljendus, mille eelduseks on sotsiaalne revolutsioon ja mis tekkis proletaarse diktatuuri moodustamise tagajärjena. Juba enne imperialistlikku sõda näitas sm Stalin, Austriat näiteks võttes, et „rahvuste vabadust“ ei saa kätte mitte „väikeste reformide teel, aeglasel sammul“, vaid olemasolevate ühiskondlikkude tingimuste radikaalse muutmise teel. „Enamlased pole rahvuseküsimumust kunagi üldisest revolutsiooni küsimusest lahutanud, ei enne Oktoobrit, ega pärast Oktoobrit. Rahvuseküsimumusele enamliku juurdemineku põhimine sisu seisab selles, et enamlased rahvuseküsimumust alati lahutamatus sidemes revolutsiooniliku perspektiiviga vaatlesid“. (Stalin, „Bolshevik“, nr. 7, 1925. a.) See on Lenini näidatud tee. „Kui Lenin konstitutsioonist rääkis, siis ei pidanud ta silmas mitte rahvuseküsimumuse konstitutsiooniliku lahendamise teed, vaid revolutsiooniliku, see tähendab, ta vaatas konstitutsioonile kui revolutsiooni võidu tagajärjele“ (sealsamas).

Sotsiaalne revolutsioon, sotsialistlik ehitus proletariaadi diktatuuri ajal, klassideta ühiskonna arenemine, kus üks inimene enam teist inimest ei kurna ja iga kodanik töötajaja on, on rassiprobleemi NSV Liidus praktilikult lahendanud, kuivõrd nad revo-

lutsiooniliku teooria praktilikuks tegelikkuseks muutsid.

IV

Rahvussotsialistlikud võimumedhed püüavad Saksamaal, kus täpne teadus ennem klassikaliku filosoofiaga käsikäes käis, niisuguste sakslaste pärandust, nagu Hegel, Marx ja Engels, surmata ja nende asemele orjakongi toorest nürimeelsust seada. Kuid nad ei suuda saksa tervet rahvanalja lõpulikult välja juurida.

Enne „rahvahääletust“, mis peale Rheini vöö militariseerimist läbi viidi, ilmusid 1936. a. märtsiöödel Berliinis majade seintel väikesed plakatid järgmise salmiga:

„Värdjas, hull ja sadist
teile ütlevad, kust pärit on rassist“.

Berliini proletariaat ütleb igale sakslasele arusaadavas keeles, mis selle „kõrgema kasvatus“ tõelik väärtus on. Just rahvussotsialistlike kõrgemate ringkondade hulgas leidub jalustrabavalt palju igasuguseid haiglasid tüüpe (shisofreenikuid, maniaake, alkoholikuid) ja mitmesugustele sugulikkudele ebanormaalsustele, homoseksualismile, sadismile jne kaldunud isikuid.

Iga rahva rahvuslik vabastamine võib teostuda eranditult sotsiaalse vabastusevõitluse teel.

Tõlk. A. M.

Madridi elanikud älgioad õhulahingut valitsusevägede ja intervoentide lennukite va hel.

Väiksemad teated

Soolahappekindel metallisulatis on saadud „Sojushimstroimontaashi“ Leningradi eksperimentaaltehases. See sulatis on rauakremniiumi-molibdeni sulatis, milles kremniiumi on 16 protsenti ja molibdeni 2,5 protsenti.

Klaasi, mis röntgeni kiiri läbi ei lase, sovhooside elektrijaamadele hakkas valmistama optikaklaasi vabrik Leningradis.

Isolaatorite (rullikeste) kinnitamist kiviseina hakati uut moodi tegema Uraalvaigonstrois. Selle asemel, et isolaatori kruvile traati peale kerida ja seda traati ühes kruviga kipsist pesasse asetada, segatakse seal kipsile saepuru hulka, mis kipsi tarvitamist vähendab ja lubab kruvi ilma traadita kipsi-saepuru pesasse keerata.

Alumiiniumi oksüdeerimist (hapendamist) tema kaitsemiseks korroosiooni vastu toimetab Moskva tehas „Geofüüsika“ — väävliahappega, millest vahelduv elektrivool läbi lastakse.

Jõgi Moskva-Volga kanali all. Moskva-Volga kanali ehitamisel tuli Ivankovo kohal keerulik küsimus lahendada: kanal läheb ristamisi üle Sestra jõe, mille veepind aga kanali veepinnast tervelt 5 meetrit madalam on. Küsimus lahendati sellega, et jõgi lastakse kanali alt torudega läbi. Sestra jõe vesi juhitakse 26 meetri jämedusse rauabeton torusse, mis 180 meetri pikkusel maalal jõe kanali alt läbi viib ja siis uuesti maapinnale endisele kõrgusele tõstab, kus Sestra vabalt edasi voolab. Sestra jõe juhtimine kanali alt läbi ei ole ainukene sarnane töö. Üldse läheb Moskva-Volga kanal ristamisi 14 jõest ja ojast üle. Igalpool, kus jõgede veepind kanali omast madalam on, juhitakse nende vesi torudega kanali alt läbi. Peale Sestra jõe jooksevad kanali alt niiviisi läbi ka Kuhalka, Basarka jt jõed.

Põleva nafta kustutamine veega. Senini peeti võimatuks naftatulekahju veega kustutada; arvati seda isegi hädaohtlikuks (sest vesi pritsis nafta laiali ja suurendas sellega tulekahju). Põleva nafta kustutamiseks tarvitati sellepärast seniajani erilist kallist vahuvedelikku. Konstantinovi tehase (Jaroslavis) tuletõrje ülem sm Besuglov on aga uue meetodi leiutanud, kuidas naftatulekahju siiski veega kustutada. Sm Besuglovi kustutamisiis seisab selles, et tulekahjule juhitud vesi peab põlemise kohal auruks muutuma (aurupily), mis õhu juurdepääsu põlevale naftale võimatuks teeb ja põlemiskoha ümbrusest täiesti isoleerib.

Sm Besuglov tarvitab seejuures veepritsi hariliku toru asemel erilist, kuid lihtsat torupeakest, millega vett tulekahjule peenikesse kuid laia veejoana pritsitakse (selles peakesel on toru avause ümmarguse kuju asemel kitsa prao kuju). Kõik vastavad katseted (neid tehti väga palju) andsid ootamata häid tagajärgi. Näiteks pisteti põlema 18 tonni naftasaadusi ja lasti neid põlema 5 minutit, nii et tuleleek oma kõrguse tipule tõusis. Sm Besuglovi veejuga kustutas selle tulelõõma 11 sekundiga täielikult ära. Meie naftatööstuse ettevõtted hakkavad oma tulevastaseid sisseseadeid sm Besuglovi põhimõtte järgi ümber korraldama.

Metalli pealispinna karastamine elektriga on Inglismaal patenteeritud. Karastatav metallasi asetatakse kahe elektroodi vahele, milles kõrgetsükliline (umbes 1000 tsükliit) vahelduv vool on. Karastatava asja pealispind saab seega tarviliku karastustemperatuurini soendatud, kuna asja sisemine mass külmaks jääb. Elektroodid on nii valmistatud, et nende sisemuses torukesed asuvad, mille kaudu siis, kui elektrivool on katkestatud, karastatava asja peale külma vedelikku lastakse, millega karastamine lõpebki. Kogu protsess sünnib nii kiiresti, et karastatava asja sisemise massi temperatuur sugugi muutuda ei jõua. Karastatava pealispinna soojuse sügavus oleneb elektrivoolu kestvusest, pinevusest ja vahelduste (tsükliite) kiirusest. Mida kiirem vaheldus, seda õhem on karastatav pealispind.

Fordi autokompani (Ühendriikides) sai möödunud aasta juunis 33 aastat vanaks. Selle aja jooksul on kompani 24,5 miljonit autot välja lasknud ja 782 miljonit dollarit puhast kasu saanud (umbes 32 dollarit keskmiselt iga valmistatud auto pealt). Peale selle sai kompani veel umbes 20 dollarit puhast kasu iga auto pealt tagavaraosade ja igasuguste autoasjade ning riistade valmistamisest ja müügist. Ettevõtte üldsissetulek 33 aasta jooksul kokku oli umbes 13 miljardit dollarit.

Autokummide täitmist lämmastikuga on hakatud tarvitama Saksamaal. Lämmastik lastakse kummi otsekohe gaasiballoonist, mis kummi täitmist märksa kiirendab. Lämmastik ei lase masinaõli autokummi sattuda ja kaitseb sellega kummi riknemise vastu.

Õhutüüriiga kiirsõidu kergeauto on ehitatud Prantsusmaal. Õhutüür on ühendatud auto roolirattaga; ta kergendavat autojuhtimist tuntavalt.

KROONIKA

NÕUKOGUDE LIIDUST

— 10. jaanuaril esines Moskva suures teatris Tbilisi riiklik ooperi- ja balletiteater Gruusia ooperiga „Abesalom ja Eteri“. Ooperil viibisid seltsimehed Stalin, Molotov, Voroschilov, Ordshonikidse, Mikojan, Kossior, Postõschev, Hrustschev, Beria, Meshlauk, Schkirjatov ja Kershentsev.

— 11. jaanuaril avati Moskvast NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee 3. sessioon, kus kinnitati NSV Liidu eelarve 1937. a. peale 97,8 miljardi rubla suuruses.

— Moskva metropoliteeni esimene osa (11,6 km. pikk), mis 1935. a. avati, veab praegu iga päev kuni 400 tuhat inimest.

— Kusnetski metallitehases lasti käima neljas nõukogude bluming. Kõik neli blumingut annavad aastas kokku 5 miljonit tonni saadusi.

— 7. jaanuaril oli Armeenias maavärisemine. Sai kannatada Kanakiri küla, kus mitu maja kokku varises.

— 1937. a. hakkavad N. Liidu õhuteedel lendama uued kahemootorilised mitmekohalised kiired reisijateleennukid „ANT-35“, „SJK-1“ ja „Stal-7“. Lennukite kiirus on 350—400 kilomeetrit tunnis.

— Irkutskis veeti 5-tonnilise veoautoga 22-tonniline vedur teise kohta. Autole oli külge haagitud eriline platvorm.

— 14. jaanuaril võtsid seltsimehed Stalin, Molotov, Kaganovitsh, Voroschilov jt Kremlis vastu Gruusia kunstitegelased, kes Moskvast etendustel viibisid. Gruusia kunstitegelastele anti N. Liidu aumärke ja kingitusi.

— 1936. a. suvel oli VNFS Vabariigis 11 miljonit 341,7 tuhat hobust, 37 mln. 484 tuh. veist, 19 mln. 40,7 tuh. siga ja 48 mln. 613 tuh. kitse ning lammast.

VNFS Vabariigis ilmub ligi 6500 ajalehte ja 1630 ajakirja. Raamatuid anti 1936. a. välja 31 441 nimetust, siin hulgas teistes keeltes (mittevene keeles) — 4822 raamatut.

— N. Liit müüs Iranile 250 veoautot.

— 15. jaanuaril avati Moskvast Nõukogude XVII erakorraline ülevenemaaline kongress. Kongress kinnitas VNFSV konstitutsiooni.

— Kamenistõi kullakaevanduses Ida-Siberis leiti kullatükk, mis kaalub 2501 grammi.

— 18. jaanuaril möödus 25 aastat VS-DTP Praha konverentsist (18—30. jaan. 1912. a.). See konverents pani lõpulikult organisatsioonilise vahipiiri enamluse ja vähemluse vahele ning ühendas kõik enamlikud organisatsioonid üle Venemaa ühtseks enamlaste parteiks.

— 1936. a. käis Moskva kinodes ligi 35 miljonit inimest.

— 1937. a. ilmub nõukogude atlase (maailma-kaartide kogu) esimene köide. Üldse ilmub 3 köidet. Esimeses köites on 246 lehekülge.

— 1925. a. kuni 1936. a. on Lenini mausoleumis käinud üle 10 miljoni inimese. 1936. a. üksi käis seal 1 299 300 inimest.

— 1937. a. annab kinotööstus välja 65 kunstifilmi. Nende seas on „Kauge-Ida“, „Suur kuma“, „Kõige õnnelikum“ jt.

— 25. jaanuaril algas Tuloma elektrijaam Murmani lähedal normaalselt tööle. See on maailmas kõige põhjapoolsem vee-elektrijaam. Aastas annab ta ligi 200 miljonit kv-tundi elektrienergiat.

— NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee määras Nõukogude Liidu riigikaitse rahvakomissari asetäitjateks sõja-õhujõudude alal sm. J. J. Alksnise ja sõja-merejõudude alal — sm V. M. Orlovi.

— 23—29. jaanuarini kestis Moskvast NSVL kõrgema kohtu sõjakollegiumis nõukogudevaste trotskistliku keskuse protsess. Mahalaskmisele mõisteti J. Pjätakov, L. Serebrjåkov, N. Muralov, J. Drobnis, J. Livschits, M. Boguslavski, J. Knjåsev, S. Rataitshak, B. Norkin, A. Schestov, J. Turrok, G. Puschin ja J. Grasche. 10 aastaks vangi mõisteti G. Sokolnikov, K. Radek ja V. Arnold; 8 aastaks vangi — M. Stroilov.

— 31. jaanuaril möödus 5 aastat Magnitogorski metallitehase käimalaskmisest. 1936. a. andis Magnitogorsk 1 mln. 557 tuh. tonni malmi, 1 mln. 165 tuh. tonni terast, 959 tuh. tonni valtsitud rau-da ja 5 mln. 414 tuh. tonni maaki.

— NSV Liidu Rahvakomissaride nõukogu esimees V. Molotov tegi korralduse staalinliku Konstitutsiooni tundmaõppimiseks keskkoolide vanemates klassides.

— Stalini nim. autotehas Moskvast laskis välja esimesed 10 sõiduautot „SIS“. Need automobiilid on toreda sisseseadega ja välimusega, kiirus — 110 km. tunnis. Käesoleval aastal valmistab tehas 5 tuh. seesugust autot.

— 3. veebruaril avaldati N. Liidu Rahvakomissaride nõukogu otsus 1937. a. kevadise külviplaani kohta. Selle otsuse järgi külvatakse eesoleval kevadel üle 94 miljoni hektaari, sellest kolhoosides — üle 78 miljoni ha.

— N. Liidu väliskaubanduse üldläbikäik oli 1936. a. 2712 miljonit rubla, s. o. 46 mln. rubla rohkem kui 1935. a. Välja veeti kaupasad 1359 miljoni rubla eest, sisse veeti — 1353 mln. rubla eest.

— Avati raadiotelefoni liin Moskva ja Habarovski vahel.

— 6. veebruaril jõudsid Moskvasse 5 ukraina piirivalvurit, kes jalgratastel mööda NSV Liidu piire 30 800 kilomeetrit ära sõitsid. Reis algas möödunud aastal 15. veebruaril Kiievis.

VÄLISMAADELT

— Jaanuari algul tulid Melillas (Hispaania Marokkos) maale saksa regulaarsõjaväed. Algas Hispaania Marokko okupeerimine Saksamaa poolt.

— 8. jaanuaril langes Madriidi väeliinil itaalia kommunist Guido Picelli, pataljoni komander.

— Tuntud polaarmaade uurija ameeriklane Wilkins kavatses käesoleva aasta suvel allveelaeval põhjanabale sõita. Reis toimuks jää all. Allveelaev võib 5 päeva järgimööda vee all viibida. Kogu ekspeditsioon on arvatud 2½ kuu peale. Allveelaeva meeskond koosneks 6 inimesest.

— Berliini lähedal põrkasid õhus kokku kaks saksa hävituselennukit. Üks lendur hukkus, teine päästis end paraschütiga.

— Soome seim kiinnitas Soomemaa sõjamineisteriumi eelarve 1937. a. peale — ligi 916 miljonit soome marga suuruses. See on 22,6 protsenti kogu riigieelarvest.

— Ametlike andmete järgi oli Saksamaal möödunud aasta detsembris 1 mln. 478 tuhat inimest töötä. Tegelikult on see arv umbes kolm korda niisuur.

— Mannheimis (Saksamaal) tappis Veberite abielupaar puuduse pärast oma 4 last ära (kõige noorem neist oli 11 kuune) ja lõpetas siis oma elu enesetappimisega.

— 1936. a. oli Preisimaal 64 380 politseiniku — 43 prots. kõikidest riigiteenijatest. Selsamal ajal oli rahvahariduse asutustes ainult 33 234 teenijat. Kooliõpetajate arv on, muidugi, veel väiksem. Nii siis, — iga kooliõpetaja kohta umbes 3 politseiniku!

— Indias on laste surevus kõige suurem. 1934. a. suri siin igast tuhandest lapsest 187 last. Üksikutes maakondades ulatab see arv kuni 253-ni.

— 12. jaanuaril tulid Cadixis (Hispaania suurem sadam) maale suured itaalia väeosad.

— 12. ja 13. jaanuaril tungisid mandshuuria väed Mongoolia rahvabariigi piiridesse. Jaapani lennuk lendas Mongoolia rahvabariigi piirides.

— Jaapanis tehti katseid paraschiiti tarvitamiseks lennuki kiiruse vähendamiseks maandumisel. Katseid andsid rahuloldavaid tagajärgi.

— Pariisi linnavalitsus esitas nõudmise — varustada kõik Pariisi elanikud gaasimaskidega.

— Jaapanis tunnistati 1935. a. iga tuhande nekruti seast 400 nekrutit halva tervise pärast väetehnistuseks kõlbmatuks. Sõjamineisteriumile on see hirmiravaks tõsiasjaks.

— Saksamaal lõpetas 57-s linnas oma elu enesetappimise teel: 1935. a. — 5984 inim., 1936. a. — 6280 inim. Tiisikusse sureb Saksamaal iga aasta 35 tuh. inimest.

— Jaanuaris oli Ameerika Ühendriikides suur veeuputus. Mississippis ja Ohio jõed voolasid üle kallaste. Miljon inimest jäi peavarjuta.

— Saksamaa ja Itaalia leppisid kokku — saata Hispaaniasse interventsiooni teostama 80 tuhat sõjaväelast.

— Ajalehtede teatel on Ernst Thälmann, kes koonduselaagris oli, uuesti Moabiti türmi viidud.

— Veebruari algul moodustati Jaapanis uus valitsus kindral Hajassiga eesotsas. See valitsus jätkab endise Hirota valitsuse agressiivset poliitikat, sõjajärguste kindralite mõju veel tuntavama ülekaaluga.

— Jaanuari lõpul puhkes Sõtshuani maakonnas Hiinamaal talupoegade nälgjamäss lahti. Talupojad tühjendasid toiduainete ladusid.

— 90 protsenti Saksamaa töolistest teenivad vähem kui 120 marka kuus. Marga väärtus on 30—40 prots. langenu, kuna esimesejärgu toiduainete hinnad 50—350 prots. on tõusnud.

— Itaalias langeb sündimiste arv. Möödunud aastal sündis seal 169 tuhat inimest vähem kui 1924. aastal.

EESTIST

Jaanuar, 1937

1. — „Estonia“ teatri näidendite-võistluse komisjonile anti möödunud aasta lõpuks auhindamiseks sisse 100 näidendit. Näidendite kunstiline tasapind oli äärmiselt madal. Esimene auhind jäeti sellepärast väljaandmata. Teine auhind — 750 krooni — määrati Hugo Raudsepa näidendi „Lipud tormis“ eest, mis on kirjutatud klassisõja alguspäevade ainetel ning kujutab Eesti valgeväeloomist 1917. a.

— Maatöölise koja liikmed kutsuti siseministri abi kabinetit nõupidamisele palga, korteriolude, sulaste ja peremeeste vahelkordade, töökaitses, puhkeaja küsimuste ja metsatöölise töö- ning palgatingimuste kohta. Nõupidamist juhatas isiklikult siseministri abi Maddisoo. Ka nõupidamise päevakord on siseministeriumi poolt kokku seatud.

— Tallinna linnavalitsuse asutuste juhtivatele ametnikkudele korraldatakse sunduslikud gaasikaitses kursused. Kursuse lõpetanud isikud peavad vastutavate isikutena oma ametkondades gaasikaitses-asjandust juhtima ja organiseerima.

— „Uus Eesti“ levitab arvamist, et Eesti riigi juhtimine uuel kujul, s. o. demokraatia hävitamine ning võimu koondamine ühe isiku kätte, olevat „meisterteos“, mida uhkusega teistele riikidele eeskujuks võidavat seada.

2. — Narvas organiseeriti ülelinnalised „esimese abi andmise“ kursused. Kursused on sõjalise ettevalmistuse iseloomuga.

— Möödunud aasta lõpus töötas Eesti riigi metsades 12 900 töölist.

— 1935. aastaga võrreldes tõusis 1936. a. kartulite väljavedu Eestist 12 900 tonnist 17 000 tonnile.

— Ellamaale kavatakse turbabriki vabrikut ehitama hakata. Vabrik valmistaks aastas 51 000 tonni briketti.

— „Uus Eesti“ Tartu teadete hulgas märgitakse, võrreldes möödunud aastaga, rõõmuga ära põllumajanduse saaduste hindade kerkimist, metsahindade tõusu, maarendi kasvu ja — sulaste ning teenijatüdrukute palkade ühel tasapinnal seismist.

3. — Dr. Liiv pole rahul noorsoo muundrisesse toppimise ja sunduslikult riigi poolt juhitavatesse organisatsioonidesse surumisega. Ta kahtleb, kas nendel noorsooorganisatsioonidel pikka äga saab olema. Türgi sultani janitsharid olevat küll hästi organiseeritud olnud, kuid siiski tihti sultani troone ümber tõganud.

5. — „Kiviõli“ korraldab oma tööliste maksuta kinoetendusi. Kino juures on avatud puhkeuba ja lugemislauad. Niihästi kino kui ka lugemistuba peab aitama töölist riiklikult ja aktsiaseltsi huvide kohaselt „kasvatada“.

— Tallinnas hakati suuremat politseihoonet ehitama, kuhu tahetakse koondada kriminaal- ja kaitsepoliitsei, prefektuur, politseikool ja valvereserv.

— Tallinnas, Pärnus ja Tartus avati uuest aastast 7 väiksemat tööstusettevõtet 134 töölisega.

— Maatöölise koda tahab valitsuse näpunäidetele põllutöölise vaimliste huvide eest hooldandama hakata. Tahetakse põllusulaste ettevalmistamiseks avada üheaastase õppeprogrammiga kool, korraldada loenguid ja kursuseid; see tõstaks nende tööviljakust — endise tööpalgaga muidugi. Nii siis tööliste „eest hooldamine“ — hallparuni huvides.

— „Uus Eesti“ teatel on Eestis jaoskonnamaamandate põhipalk 25—40 krooni kuus. Keskmiselt maksab ämmaemand korteri eest 15 krooni kuus. Oma raha eest tuleb ka piiritust ja muid rohte osta. Niisuguse väikese palga juures kalduvat ämmaemandat kergesti keelatud kõrvalteenistuse otsimisele, s. o. abortide tegemisele.

— Näitlejate keskmine tööpäev Eestis kestab 10 tundi. Tavaliselt tehakse ühe näidendi ettevalmistamiseks 17—20 proovi.

8. — Tuntud agronom Hünerson räägib „Uus Eesti“ Eesti põllumajanduse mehaniseerimise võimalustest. Hünerson leiab, et traktoriküund minevat taludes hobusekännist kallimaks. Kasulikud olevat 1-hobuse talude asemel enam 2-hobuse talusid asutada, ning kerged tööhobused raskete

vastu ümber vahetada. Ka autoveo jõudu oleval Eesti põllumajanduses peaaegu võimata tarvitada.

— Võrumaa koguduses ületas 1936. a. suremine sünnimise. 8 koguduses suri 1116 inimest, sündis 1097 inimest.

— Eesti riiklikus põlevkivi-tööstuses võeti aasta jooksul põlevkivi maa seest välja 364 000 tonni (1935. a. 249 000 tonni), millest oli aeti 22 868 t. (1935. a. 11 759 tonni); 1936. a. aprillis lasti käima uus õliajamise vabrik.

— „Uus Eesti” teatel oli 1936. a. Eestis 140 000 talundit, milles elas 662 561 inimest, s. o. 59% elanikkude üldarvust.

— Hiljuti levitati Eesti lehtedes teateid, nagu oleks põlevkivi kaevanduses tööliste puudus ja el töölisi olevat vaja Poolamaalt ja mujalt sisse tuua. Nende teadete tagajärjel hakkas „Päevalehe” teatel, aasta vahetusel, põlevkivi kaevandustesse kõigist riigi osadest kokku voolama töötuid põllutöölisi. Tööotsijad tööle siiski ei pääse, sest puuduvad korterid. Tööd käidi juba varemalt jalgsi 5—6 kilomeetri tagant — ümberkaudsetest taludest. Teiseks — kogu ümbruskonnas on toiduainete hinnad restoranide hindadeni üles kruvitud; tööline ei jõua end teenitud palgaga ära toita. Kolmandaks on allmaa kaevandustes töötingimused kohutavalt halvad. Nende põhjuste pärast hakkavad kokkutulnud maatöölised jälle laiali rändama.

— „Päevalehe” teatel töötas Eestis 1936. a. 105 eratraktoriijaama. Üles olevat küntud 5000 ha-d uudismaad 3800 talus. Iga traktoriijaama kohta tuleb seega keskmiselt 50 ha-d uudiskünti. Traktorid kuuluvad kas ühisustele või jõukatele talupoegadele. Riigi poolt said traktoriijaamad toetust 60 000 krooni, s. o. 2 krooni iga ha peale. Maaomanikud võtsid traktoriijaamad iga ülesküntud ha eest 12—15 krooni.

— Konjunktuuri büroo arvutuse kohaselt oli Eesti meremeeste palga nimesväärtuse indeks 1936. a. oktoobris 86,5 (1929. a. = 100). Kui Eesti meremehe palk 1936. a. arvata 100, siis sai meremees Daanis 195, Norras 196, Rootsis 202, Hollandis 225, Inglismaal 241 jne.

— Pärnu tööbörstil on registreeritud 350 töötöölist — kellest suurem osa naistööliselised.

— Tallinnas sündis 1936. a. 1773, suri 2142 inimest. Surevus on sündivusest 369 inimesega ees. — Eesti kodanluse Kaitseliitu kuulub 79 809 isikut, kellest 37 892 meest, 14 217 naist, 13 729 poiss- ja 13 911 tütarlast — peamiselt rahvakoolist. Sõjariistu olevat Kaitseliidul 2 781 000 krooni eest (ilma laskemoonata). Suurt rõhku paneb kodanlus Kaitseliidu sõjalisele õppusele.

— Üks „Päevalehe” kirjasaatja kaebab igasuguste nõidade, ennustajate ja hiromantide (käetargad, kaardimoorid) rohkuse üle Eestis. Vaesed inimesed, kes langenud viletsasse seisukorda, räägib kirjasaatja, lähevad viimases hädas tihtigi nõia juurde, kes neile troostiks — tööd, rikkust ja õnne ette valetavad. Kirjasaatja nõuab nõidade äride sulgemist politsei poolt.

— 1834. a. sündis Tallinnas iga 1000 elaniku kohta 52 last aastast. 1924. aastal langes see arv

15-nelge, 1936. a. 12,6-nelge. 100 aasta kestvusel on sündimiste arv langenud veerandile. Tallinnas, hiljuti asutatud Kalmistu koguduses, on möödunud aasta jooksul registreeritud 7 surmajuhtumit, mitte ainustki sündi.

— Järvamaa koguduste enamikus ületab surevus niisamuti sündimise; sündis 550 last, suri 600 inimest.

— Viljandi tööbörstil on registreeritud 50 töötut naistöölist.

— Eesti saapatöösturid otsustasid tõsta saabaste hinda 10% võrd.

— Majateenijate elutingimustest kirjutab „Päevaleht” Sotsiaalse ühingu andmete põhjal järgmist: 76,2 prots. majateenijatest on pärit külast, 67,9% nendest on põllutööliste, tööstustööliste ja käsitööliste lapsed, 26,5% kehviktalunikkude perekonnadest. 20% majateenijatest vahetab kohta 2 korda aastas; 50% rändab uuele kohale iga aasta. Tööpäeva pikkus on 14—16 tundi. Kuupalga normid kõiguvad 10—20 kroonini kuus. Haiguse, tööõnnetuse ja vanaduse vastu majateenijatel mingisugust kindlustust ei ole.

— Petserinmaa õpetajate elutingimuste kohta annab ülevaate Õpetajate koja poolt korraldatud ankeet. 12,3% õpetajatest on korteris kooli ülalpidajate juures; 87,7% elavad setude tagakambrites. Kuid need tagakambriidki on nii viletsad, et vihma ajal sajab neis vihma ja külmal ajal lund. Tihti vastavad õpetajad ankeedile järgmiselt: „Puudub ahi”; „puudub köök”; „olen sunnitud ööd magama õpilaste riiehoiu ruumis”; „elan kooli kantseleis”; „korter tapab keha, suretab vaimu”; „elan koos majaomaniku 6-liikmelise perekonnaga, kellele seltsivad veel 4 lambatalle”; „ümbrusest saab vaid piima ja kartulaid, muid aineid tuleb tuua 15 kilomeetri kaugusel linnast”; „olen lihttöölise seisukorras; ei suuda end tunda kultuurinimesena; vaimne ala kangub” jne.

— Viljandi linnavalitsus tõstis linnainseneride palku, vähendas aga selsamal ajal teenistusetasu vanadekodu teenijatele ja raamatukoguhoidjatele.

— Karskuseliidu statistika järgi juuakse Eestis aastas üle 3 mln. liitri alkohoolilisi jooke (1934. a. — 2 740 000 liitrit; 1935. a. 3 107 000 liitrit; 1936. a. umbes 3,5 miljonit liitrit). Juuakse peamiselt kangeid jooke. Nõrkade jookide osatähtsus on 10% üldisest ärajoodud liitrite arvust.

— „Postimehe” teatel on 1936. aastal pankades hoisusummad 76,1 mln. kroonist tõusnud 96,2 miljoni kroonile. Tarvitavad neid muidugi — kapitalistid.

— Adsoni näidend „Karu läheb meelõksu”, mis pidi Tallinna Töölisteris esietenduseks tulema, jäeti teatrisõnne nõudmise peale eeskavast välja — näidendis esineva avaliku fashistliku ideoloogia pärast.

— Tartus põgenes noor vallasema Koidula Kaseorg oma 3-me väikese lapse juurest teadmata kuhu. Pärast mõnepäevalist nälgimist võeti lapsed rinnalaste kodusse. Tartus on „Päevalehe” teatel seda igal talvel ette tulnud, et emad oma nälgivate laste juurest põgenevad.

II 1937

ART Nr

Toimetaja: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann.

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky.
Väljaanne nr. E-203. Ladumisele antud 28/I 1937. Trükkimiseks alla kirjutatud 22/II 1937. Paber 82×110^{1/16}. Autoripoognaid 8. 4 trükipoog. Ühes trükipoog. 80 000 trükkit. Üldse 320 000 trükkitähte. Lengorlit nr. 101b. Tiraaš 1300 eksempl. Töö nr. 2751. „KÜLVAJA” trükikoda, Leningrad, 31, Dershinski uulits, nr. 49.

1837

1937

Suure vene kirjaniku

A. S. PUSCHKINI

teostest

on eesti keeles ilmunud:

DUBROVSKI

Hind 2 rubla.

Lähemal ajal ilmub:

MUINASJUTUD

Tellige neid raamatuid pealepandud maksuga Välismaatöölise
kirjastusühisuselt aadressil:

Ленинград, „141“, Апраксин переулоч, д. № 2.

Издательство иностранных рабочих в СССР.

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 2

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1937

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

A-0426

Издательское Товарищество Иностранных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatööliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põiküül. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

